

*M. K. K. K.*  
*n. K. K. K.*  
 5. II. 28.

**SISUSTIK:** J. J. Kaitseväeteenistuse kohuste täitmisel antavate soodustuste määrus. — Kustas. A. H. Tammsaare. — A. B. Meie reservohvitseridest. — Kolonel-leitn. A. Plesums. — N. N. Kas saavad sõjaaegsed ametnikud ja sõjaväe ametniku asetäitjad sõjaväe ametniku kutses kinnitatud? — J. Aksel. Meie kaitsepositsioonist. — E. Riigivanem Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes. — G. Leets. Vabadussõja päevilt. — Veltvebel Karl Kukk † — Kangelaste keskel. — J. L. Tankivastastest kaitsest. — K. Preibach Praktilisi näpunäiteid lõhkeainete tarvitamisel sõjaväes. — Maks Rändur. Sõjaasjanduse arengu tehnilised teed. — K. T. Õpiseid fortifikatsiooni ja tule tähtsusest. — Kustas. Punane ja valge. — M. F. Afghanistani kuningas külastab Euroopat. — Ametlikke teateid. — Sõjakirjandust. — Bibliograafia. — Sõjaväelisi teateid. — Vastused küsimustele. — Kaitseväe elu. — Sport kaitseväes. — Sõjaväe kroonika. — Uusi raamatuid.

## Kaitseväeteenistuse kohuste täitmisel antavate soodustuste määrus.

Kaitseväeteenistuse seaduse § 21. põhjal ilmuvad tegelikku teenistusse vastu võetud kodanikud teenistusse Sõjaministri poolt määratud tähtaegadel.

Sama seadus § 25 võimaldab Vabariigi Valitsusel Sõjaministri ettepanekul vabastada kaitseväelasi üksikute liikide või kategooriate kaupa teenistusest alalises kaitseväes ka enne seaduses ettenähtud sundaja ärateenimist kui riigikaitse seisukord seda võimaldab ja kaitseväelaste väljaõpetamine selle all ei kannata.

Nende eelpooltoodud Kaitseväeteenistuse seaduse kahe paragrahvi peale on rajatud Vabariigi Valitsuse poolt 11. jaanuaril s. a. antud „Kaitseväeteenistuse kohuste täitmisel antavate soodustuste määrus“.

Määruse sisu on järgmine:

„Kodanikkudele, kes saanud sõjalise ettevalmistuse koolides ja kaitseväes, antakse kaitseväeteenistuse kohuste täitmisel järgmised soodustused:

a) nad vabastatakse III järgu reservi õppustest ja

b) nendele lühendatakse sundusliku tegeliku teenistusaja kestvust alalises kaitseväes rahuajal kahe kuu võrra.

Soodustuste osaliseks võivad saada need kodanikud, kes enese sõjalise ettevalmistuse kohta sooritavad vastava katse, kusjuures neil on õigus soodustust saada ühe aasta jooksul pärast katse sooritamist.

Katseid teostavad katsekomisjonid, mille koosseisu määrab kindlaks Sõjaminister. Katsed teostatakse noorte õppekava ulatusel.

Katse kavad seab kokku ja teeb teatavaks Kaitseliidu malevate pealikele ja koolide sõjalise õppuse instruktorele Kindralstaap.

Katsed teostatakse kaks korda aastas: augusti- ja detsembrikuus. Lähema aja ja koha katsete teostamiseks määrab kindlaks Sõjaministerium.

Nimekirjad, Kindralstaabi poolt kindlaks määratud vormi järele, katsed sooritada soovijate peale, kes läbi võtnud õppused katse kava ulatusel, seavad kokku:

- kaitseväelaste peale — vastava maleva pealik,
- kooliõpilaste peale — vastava kooli sõjalise õppuse instruktor.

Nimekirjad esitatakse Kindralstaapi:

- augustikuus katsetest osavõtta soovijate kohta — hiljemalt sama aasta 1. augustiks,
- detsembrikuus katsetest osa võtta soovijate kohta — hiljemalt sama aasta 1. detsembriks.

Katsetele ilmumise aja ja koha teeb katsed sooritada soovijatele teatavaks vastava maleva pealik, või kooli sõjalise õppuse instruktor.

Katsete kestvusel katsete sooritajad ei saa riigi poolt mingisugust tasu, varustust ega toitu. Omal soovil nemad võivad saada toitu kohemaksetava raha eest kohalik-

kudest väeosadest maksvate kaitsevälaliste toidunormide ja hindade järele.

Katsed võivad kesta mitte üle kolme päeva.

Igale katse sooritanud kodanikule antakse välja katse sooritamise kohta vastav tunnistus Kindralstaabi poolt.

Et vabaneda III järgu reservi õppustest, peab soodustuste õigusline kodanik esitama katse sooritamise tunnistuse, või selle tõestatud ära kirja vastavale kaitsevääringkonna ülemale enne õppustele ilmumiseks määratud tähtaega.

Et saada sundusliku tegeliku teenistusaja lühendamist, peab soodustuste õigusline kodanik esitama katse sooritamise tunnistuse vastavale kaitsevääringkonna ülemale enne tegelikku teenistusse ilmumiseks määratud tähtaega.

Soodustuste õigusliste kodanikkude tegelikku teenistusse sündaga teenima astumisel lükatakse nende teenistusse ilmumise tähtpäev kahe kuu võrra edasi. Nende sundaja teenistusest vabastamine aga sünnib ühel ajal teiste sama kutse ealiste sundaja teenijatega.

Sõjaministril on õigus anda lähemaid juhtnõore soodustuste määruse elluviimiseks.

Selle määruse maksmahakkamisega 11. jaanuarist s. a. alates kaotas maksvuse endine soodustuste määrus, mis Vabariigi Valitsuse poolt antud 3. novembril 1926. a. Endise soodustuste määruse põhjal võis sundaja teenistuse lühendamist saada ainult selle aja arve, mis üle 12 kuu teenida tuleb. Kuna Riigikogu poolt 1927. a. lõpul vastu võetud „Kaitsevääriteenistuse seaduse muutmise seaduse“ põhjal hakkab maksma aastane teenistus kaitsevää suuremas osas 1. oktoobrist 1928. a., siis juba need kodanikud, keda teenistusse võeti möödunud sügisel ja teenistusse võetakse 1928. a. esimese kutsega, saavad teenima ainult ühe aasta, ning nendel ei ole õigust enam saada teenistusaja lühendamist endise määruse põhjal, olgugi et nad sellekohased katsed möödunud aastal sooritasid. Ka moraalselt alust ei ole kodanikkudel selle nõudmiseks, sest soodustuste katsed andsid nemad selleks, et saada lühendamist 18-kuulise teenistuse ajast, aga mitte 12-kuulisest.

Aastase teenistuse juures, mis iseenesest juba lühikene, ei oleks soodustuste andmine teenistuse aja lühendamise näol sõjalisest seisukohast üldse mitte soovitatav. Teistes riikides seda ka ei tehta. Ka

majandusliselt ei ole võimalik sellega palju kokku hoida: 100 mehe pealt kuus ümarguselt 1700 krooni. Sõjaministerium on seda küsimust kõigekülgselt kaalunud ja arvesse võttes praegust kodanikkude meeoleolu, on Sõjaministeriumi poolt kodanikkudele, eriti kaitseleiidule, siiski katsutud vastu tulla ja anda soodustusi võimaluse piirides, olgugi et vast riigikaitse huvid selle all kannatavad. Kõige rohkem mis siin võis teha nendele kes sooritanud katsed, on vabastamine III järgu reservi õppustest ja sundaja teenistuse lühendamine 2 kuu võrra. Kuid siin juures on tingimine, et katsed olgu noorte õppekava ulatusel. Endine soodustuste määrus võimaldas küll teenistuse aja lühendamist 4 kuu võrra, kuid see oli 18-kuulise teenistuse aja kestvuse juures.

Endine määrus nägi ette soodustuste andmist kodanikkudele, kes saanud sõjalise ettevalmistuse koolides, kaitseleidis, kütisalkades, spordiseltsides või mõnes muus organisatsioonis väljaspool kaitseväge. Tegelik elu on aga näidanud, et väljaspool kaitseväge on võimalik sõjalist ettevalmistamist anda ainult kaitseleidu osades ja koolides, sest mujal katsetele korralikult ettevalmistuda osutub võimatuks relvade, laskepiatside ja muude õppeabinõude puudusel, sellepärast võib uus määruse põhjal ainult neid noorimehi soodustuste katsetele lasta, kes saanud sõjalise ettevalmistuse koolides ja kaitseleidus. Ja nendest ka ainult need, kes täielikult läbi võtnud õppused selleks ettenähtud kava ulatusel. Sellega oleks siis katsetest eemale hoitud kõik juhuslikud õnnekütid.

Katsete teostamiseks endine määrus nägi ette veebruari- ja augustikuu, mis oli tingitud senistest kutsealuste vastuvõtmise tähtaegadest (märts ja september). Kuna nüüd kevadine kutsealuste vastuvõtmine saab olema alati jaanuaris, siis uus määrus on katsete teostamiseks ette näinud detsembri- ja augustikuu.

Endise määruse järele pidi iga kodanik, kes soovis katset sooritada, esinema kohalikule kaitsevääringkonna ülemale vastava soovivaldusega. Uus määrus on kodanikud sellest vabastanud ja nimekirjad nende peale seavad kokku ja saavad Kindralstaabi vastavalt kaitseleidude maleva pealikud või kooli sõjalise õppuse instruktorigid.

Tehnilistest paremustest tingituna on katsed sooritanuile sellekohaste tunnistuste väljaandmine Kindralstaabi peale pan-

dud, kuna eelmisi kohustusi täitis senini kaitsevääringkonna ülem. Nagu endiseski määruses on ka uues määruses ette nähtud tingimus, et katse sooritamise tunnistus on maksev ainult ühe aasta kestvusel; mis ka arusaadav, sest pikema aja jooksul unustab inimene õpitud ained ära ja siis tuleb väeosas temaga uuesti otsast peale alata.

Katsete komisjonid määrab Kindralstaap. Komisjonid määratakse vastavalt katsetest osavõtjate arvule ja asukohtadele. Kodanikkudele oleks muidugi parem, kui katseid toimetakse igas maakonnalinnas, kus soovijaid leidub. Kuid kui soovijaid kohtadel vähe, vaid mõned üksikud, siis tuleb paratamata maakondi grupeerida, sest kergem on paaril katsele

kuuluvale isikul mujale sõita, kui et nende huvides kogu komisjon kohale sõidab, mis riigile teatavad kulud sünnitab. Kohtadel aga, kus väeosad olemas, komisjoni määramine raskusi ei sünnita. Parem on ka, kui iga väeosa ise nendele meestele, kes temasse teenima tahavad tulla, katseid võiks toimetada, siis ei oleks pärast nurinat et talle nõrgalt ettevalmistatud mehed saadetakse. Igalpool ei ole see tehniliselt muidugi läbiviidav.

Üldse on soodustuste andmine teenistuse aja lühendamise näol alles uus asi, mille head ja halvad küljed meile alles praktikas selguvad. Ja kuivõrt sarnane eksternina katsete sooritamine kaitsevääringkonnas elujõuline on, seda näitab meile alles ka tulevik. J. J.

## A. H. Tammsaare

nimi kerkis esile „Noor-Eesti“ noorustorvide päevil. Tema esimestest novellidest „Pikad sammud“ ja „Üle piiri“ tekitasid elavaid mõttevahetusi seltskonnas ja arvustuses ja tema kirjaniku-and leidis üldise tunnustuse kuigi mitte üldise vaimustuse. A. H. Tammsaare oli üksildane ja astus varakult omale teele. Kuna ilmas on tuntud põhimõte, et ühendus teeb tugevaks, on ka kirjanikule kiiremaks kuulsuse võitmiseks kasulik kuuluda mõnda rühma või rühmitusse, et olla heatahtliku arvustuse ja organiseeritud reklaami osaliseks. A. H. Tammsaare aga jäi kõigest rühmitustest eemale oma iseseisva mõtlemise ja anni sunnil. Ta on oma tugevalt arenenud individualiteedi pärast vähe sobiv töötama rühmades ja tallama üldtunnustatud rada. See on küll paremaks tunnistuseks tema vaimuanni algupärasusele ja ühtlasi ka paremaks soovitusel tema teostele, kuid esialgu siiski kiire edu takistuseks ja majanduslike kitsikuse põhjuseks. A. H. Tammsaare ei heitunud sellest. Eesti kultuur ja kirjandus aga võib uhkustada temaga, kui mehega, kes suutis püsida omal teel ka tormides, kui ümberringi tormati, sõeluti ja... eksiti kõiksugustes liialdustes ja ebalustes.

Vahest tormati Euroopasse uisapäisa ja usuti võivat saada eurooplaseks väikeste „knifide“ ja „kniksude“ omandamise läbi; siis pöörati aisaotsad ümber ja usuti ida usku ja lumastust idast. Nii salati ära iseenast, oma mõistust, oma hinge, oma



ümbrust ja oldi „modern“ koos „ajavaimuga“. A. H. Tammsaare suutis läbi murda sellest tuhinast ennast ärasalgamata, vaadata ja näha oma silmaga, mõõta oma mõõdupuuga ja otsustada oma hinge ja mõistusega. Selle tulemuseks on tunnustus, mis igale kunstnikule on suuremaks

aunimeks — ta on omas loomingus rahvuslik. See tähendab — tema looming on kõrgem harilikust keskpärasest, ta on suutnud tungida inimhinge nii sügavalt, et ta näeb hingeelu peensusi, raassilisi erijooni — seda, mis eraldab üht rahvast teisest sügavamalt, kui seda tähistab keel üksi. Kui lubada näiteid, siis nimetaksin vennasrahva Aleksis Kivi, keda praegu Soomes uuritakse akadeemilise visadusega ja püsivusega ning kelle teosed loetakse Soome kirjanduse raudvaraks, kui iseloomult ürgsoomeline, kui põhjamaa eepos, mida tõlkidagi ei saa teistesse keeltesse ilma et suur osa teoste mõjust kaduma ei läheks. Kuid Aleksis Kivi suri nälga enne, kui tema teosed võitsid mingi tähelepanu — ta oli liig algupärane, ürgjõuline and.

Lugedes A. H. Tammsaare „Tõde ja õigust“ tuleb meele A. Kivi „Seitse venda“ ja saad aru, et „ajavaimu“ kaasa rühkivailt arvustajailt ei tohiks nagu ootagi erilist kiitust A. H. Tammsaare teostele praegu, sest see, mis peab tulema pärast, tuleb pärast.

„Tõde ja õiguse“ eelkäijaks oli „Kõrboja peremees“. Täis julget usku Eesti põlumehesse, tema töö- ja korraldamise võimesse oli see teos nii vastolus üldise virisemisega ja „ajavaimu“ kohase hingevaatamise ja internatsionaalitamise literatuuriga, nagu sagar vihma nõuasest taevast. Välises ehituses ei avalda „Tõde ja õigus“ seda julget usku, mis hingestab „Kõrboja peremehe“. „Tõde ja õiguse“ peategelased on traagilised kujud: Eespere Andrese esimene naine sureb varakult, ta ise muutub ajajooksul vagatseiks usufanaatikuks ja elutee lõpul näeb kurvastusega, et tema lapsed ei armasta seda talu nii, nagu armastas tema ise, ja kaovad laia ilma. Kuid sisuliselt, võttes rahvuslase arenemise ulatuses, on „Tõde ja õigus“ rahvusline eepos. Ta tunnistab murenemata töötahtest ja fanaatilisest andumusest tööle. See töö on ometigi loonud Eesti rahvuslase edu peaaegu ainsa põlve iooksul. Mõtelge ometi — meil on veel küllalt mehi, kes on saanud vitsu teol käies, kes on pidanud kuulma masendavaid sõnu: „Eesti mees ja tema sugu, tast ei peeta kuskil lugu!“, aga nüüd on

nad rahvaste peres lugupeetavad lugupeetute seas. Selleks oli vaja palju tege-lasi kõigil aladel ja need pidid ju kusagilt tulema. Eks nad võrsunud Eesperedest? Ime siis, kui mõni Eespere jääb ilma peremeheta „oma laste hulgast“ — tema „omad lapsed“ on tööd murdmas muudel aladel, millele kutsub kultuurrahva elu. Aga Eespered ei jää vaesteks lasteks — neile antud peremehed, mitte halvemad kui Andres. „Kõrboja peremehes“ juba ette — uued töösuse fanaatikud, rahvuslase edenemise pant.

„Kõrboja peremes“ ja „Tõde ja õigus“ on sisuliselt seotud ja kujutavad tüki Eesti rahva viimsete aastakümnete arengu ajalugu filosoofilise mõistusega kunstniku nähtuna. See on Eesti eepos uuemast ajast.

Selle kõrval on A. H. Tammsaare annud esimese järgu väärtusega lavateose draamana „Juudit“. Kuigi aine on piiblik, on tema käsitus tänapäevalik ja kalduv avaldama rahvuslist iseloomu suhtumises esiletõusvatesse küsimustesse.

Peaaegu osutama ka veel kahele väärtuslikule jutustuse kogule: „Poiss ja liblik“ ja „Pöialpoiss“. Neid võib lugeda korduvalt ja see on nende kunstilise väärtuse paremaks tunnistuseks. Kunsti saavutuste seisukohalt loen neid A. H. Tammsaare paremateks toodeteks.

A. H. Tammsaare on avaldanud lehtede joonealustes hulk kirjutusi, mis vist ei ole jäänud mõjuta rahvuslasele ideoloogiale.

Sõjamehe hingeelu ja sõjalised küsimused on leidnud A. H. Tammsaare käsitlust. Ta hoidub ka siin „ajavaimule“ orjastumisest. Tema vaatlus on filosoofiline ja tema sõjamehe hingeelu käsitlemine annab huvitavaid, sügavaid läbilõikeid („Pöialpoisi“ kogus, „Sõjamõtteis“, joonealustes).

Omas arenemises näitab A. H. Tammsaare ilusat tõusvat joont — iga tema uuem teos on ka väärtuslikum eelmisest. Pühitsedes tema 50 sünnipäeva, tahame uskuda, et tema elupäike on samuti alles kesktaevas, nagu tema anni loomisvõime, ja tema tulevastele eluaastatele soovime rõõmu ja päikeseküllust.

Kustas.

## Meie reservohvitseridest.

Tulevikusõjas püüab riik enda kaitseks kasutada kõiki rahva elavaid, moraalseid ja materjaalseid jõude, milleks tehakse rahuajal ettevalmistusi. Pea kõik riigid on teostanud noorsoo sõjaväe eelteenistuseaegse sõjalise kasvatusel ja väljaõppe, pööranud erilise tähelepanu rahva moraalsele ja kehalisele kasvatusel. Võrsuva noorsoo kasvatusel alal on rahvad eesmärgiks seadnud — näha tulevikus moraalselt ja füüsiliselt terveid ning leegitsevas rahvuslikus vaimus kasvatatud kodanikke, kel on väljaarenenud sõjaliselt hinnalised iseloomu omadused.

Nõnda riigid, andes laiematele hulka-dele juba noorest põlvest alates sõjalise kasvatusel ja ettevalmistusel, on võim-sad sõja korral sõja esimestel päevadel suurearvulist väge lipu alla võitlusse kut-suma. See sõjavägi vajab väljaõpetatud ja oma kutse kõrgusel seisvaid juhte, mil-leks rahuajal tegevteenistuses olevate oh-vitseride arv ei ulatu. Sõja puhul kutsu-takse teenistusse ja astuvad võitlusse juhtivatel kohtadel reservohvitserid.

Selle kategooria juhtide tähtsust on alla kriipsutanud Ilmasõja kogemused. Nimelt reservohvitser ja sõja ajal lühikeseajalise ettevalmistusel saanud ohvitser pidasid vahe-tult võitlust. Kõikide sõdivate riikide sõ-javägedes tõusid nende ridadest juhid, kes tuleliinil asetasiid kutselise ohvitseri. Tõsi, reservohvitser oma professionaalses osku-ses jäi maha kutselisest ohvitserist, aga hingeliselt sõdurite massile lähemal seis-tes, oli ta kohane rühma ja kompaniidi juhtima.

Ka tulevikusõjas saab reservohvitser samu ülesandeid täitma. Teda saame nä-gema rühma, kompanii, patarei juhina võit-luses või spetsiaalala juhatajana sõjatõõs-tuses siseriigis. Need professionaalse os-kuse puudused, mis ilmsid Ilmasõjas, kõrvaldatakse, andes reservohvitserile ra-huajal soliidima ettevalmistusel.

Kuid mitte nõnda raske pole reservjuh-tide ettevalmistusel, kui nende poolt omatud sõjaliste oskuste alalhoidmine. Sellest, et juhile teatud ettevalmistusel anda, siis selle-ga jätta, aasta kümne pärast teda kutsuda oma teadmisi kordama ja täiendama, on vähe. Reservohvitseri sõjalise väljaõppe ja oskuste alalhoidmiseks on tarvilikud perioodilised harjutused väiksemate üksus-te juhtimises, sest ohvitseri tõsine kool on väljal sõjaväe keskel; on tarvilikud ühen-

duse alalhoidmine ja läbikäimine tegevtee-nistuses olevate ohvitseridega, nendega mõttevahetamine küsimuste üle, mis sõja-asjandust ja sõjaväeteenistust käsitavad. Ühe sõnaga, on tarvilik reservohvitser tuua lähemale kaitseväele, kaitseväe juhtidele ja kaitseväe elule. Teisest küljest, tegevtee-nistuses seisvad ohvitserid läbikäies ja kokku puutudes reservohvitseridega õpivad nende kaudu tundma rahvast ja selle päeva-muresid riigikaitse küsimuses.

Seda reservohvitseri tähtsust riigikaitse seisukohalt vääriliselt hinnates on Lääne-Euroopa riigid pühendanud suure tähele-panu reservohvitserile ja tema ettevalmis-tusel. Prantsusmaal\*) on seadusega re-servohvitseri õigused ja kohustused kind-laks määratud, mis on analoogiline tegev-teenistuses seisva ohvitseri teenistuskäigu seadusele. Nad on seal ühinenud reserv-ohvitseride kogudeks, mis omakorda liituvad rahvuslikuks reservohvitseride kogude liiduks. Reservohvitseride liit Prantsus-maal kujutab soliidset korporatsiooni, millel on õigused ja kohustused. Oma kogude läbi on rahuajal reservohvitserid ühenduses armeega, nad täiendavad endi teadmisi ja võivad auastmes saada ülendust kuni kolonelini. Sõja ajal kaob igasugune vahe reserv- ja kutselise ohvitseri vahel.

Prantsusmaal eraldatakse reservohvit-seride keskelt spetsialistide kaader — le cadre des assimilés spéciaux — keda mo-bilisatsiooni korral kasutatakse tööstuse mobiliseerimiseks. Nõnda iga ohvitser kasutatakse oma võimete kohaselt ja spet-sialist jääb oma hariliku tegevusel juure, hoides alal ohvitseri aukraadi ja õigused. Pärast spetsiaalala tegevusel lõpetamist teda võidakse kasutada kui riviohvitseri.

Oma väljaõppe tasapinna tõstmiseks re-servohvitserid Prantsusmaal täiendavad endi teadmisi õppustel väiksemate üksuste juhtimises, neile on sunduslik teadmiste täiendamine, mis teostatakse seks otstar-beks korraldatud kursustel. Kursustel vii-bides reservohvitserid käivad läbi tegevusel teenistuses olevate ohvitseridega ja on ti-hedas kontaktis kohaliku garnisoni eluga.

1925. a. oli Prantsusmaal reservohvit-seride liidus 120.000 ohvitseri. Sei liidul on ka suur moraalne ja kasvatusline täht-sus riigikaitse seisukohalt. Nende liikmed

\*) V. „Sõdur“ nr. 37 ja 41/42 — 1925 „Reserv-ohvitseri ülesanded“.  
Toimetus.

kuuludes mitmekesistesse kodanikkude kihitidesse, mõjutavad moraalselt ühiskonda ja selgitavad vajadust olla valmis riigi kaitseks.

Mitte palju ei lähe Prantsusmaast lahku reservohvitseride organisatsioon ja väljaõpe Ameerika Ühisriikides, Rootsis ja Shveitsis.

Kuidas on meie reservohvitseride ettevalmistus, vahekord kaitseväge ja millised on siin väljavaated?

Oma ettevalmistuse poolest võib meie reservohvitseri liigitada kolme ossa:

1. Ohvitserid, kes saanud sõja ajal lühikeseajalise ettevalmistuse, läbi teinud ilma- ja Vabadussõja ja lahkunud tegevteenistusest pärast Vabadussõda.

2. Kutselised ohvitserid, kes vabatahtlikult kaitseväge teenistusest lahkunud või arvatud reservi teenistuse huvides.

3. Reservlipnikud, kes saanud ettevalmistuse aspirantidena sõjakoolis ja väeosades.

Nad on kõik organiseerimata ja laialipillatuna üle maa tegevuses oma ameti ja igapäevaste toimingutega, kes insener või ärimees, kes kohtunik või advokaat, riigi- või omavalitsuse ametnik, õpetaja, taluomanik, metsnik, asundustalupidaja, lihttöeline ja ka paljud ilma teenistusest. Nad on võõraks jäänud kaitsevägele ja kaitseväge neile. Väike osa neist võtab osa kaitseväe tegevusest, täiendab ennast sõjaasjanduses ja juhtimises ning jagab oma teadmisi ning oskusi teistega. Suur enamus meie reservohvitseridest on kaasa teinud Vabadussõja, kaasa elanud meie sõjaväe rasked loomiseaastad. Mitmedki tihti mõtlevad vaikselt metsanurgas või alevis väeosade peale, milledega ühes nad võidelnud, mõtlevad väeosade peale, millede koosseisus neil sõja korral tuleb võitluste astuda.

Mis on teinud meie sõjaväe keskasutused, vanemad reservohvitserid, väeosad ja nende ohvitseride kogud, et reservohvitseri kaitsevägele ja kaitseväge neile lähemale viia, et tutvuneda ja vahetada mõtteid nendega, kelledega, võib olla, tuleb tulevikus õlg õla kõrval võidelda? Väljarvatud vaid see, et osa reservohvitseridest on läbi teinud täiendusõppused sõjakoolis ja väeosades, rohkem ei midagi. See aga peaks olema algus, kus ohvitser tutvuneb väeosaga, kuhu võidakse sõja kor-

ral teda kutsuda, ja sellest alates ei tohiks ühendused katkeda.

Meil korraldatakse garnisonides loenguid, ohvitseride õppusi, diskussioone, Kas ei ole võimalik lubada ja kutsuda tähtsamatest loengutest ja õppustest osa võtma reservohvitseri. Meie väeosade ohvitseride kogud korraldavad aastapäevi, ballisid, pidulikke koosviibimisi, kuhu kutsutakse võõraid sise- ja välismaalt, omast ja võõrast linnast, miks ei kutsuta neist osa võtma reservohvitseri, kes mobilisatsiooni korral sinna väeosas kutsutakse. Läheneb Vabariigi kümnes aastapäev. Garnisonides korraldatakse aktusi, paraade. Kas kutsutakse neist osa võtma reservohvitseri?

Võib vastata — reservohvitserid olid tüdinenud sõjast, olid „väljapumbatud“ ja vajasisid rahulikku elu. Kuid Vabadussõjast on möödunud mitugi aastat, elu on läinud normaalaradadesse. Iga kodanik peab järele mõtlema ja ettevalmistuma nende kohuste täitmiseks, mis teda ootavad sõja korral. Seda ka reservohvitserid.

Mis on tarvis teha, et reservohvitseri kaitsevägele lähemale tuua, nende sõjalisi oskusi alal hoida.

Tarvis:

- 1) väljatöötada reservohvitseride liidu ja selle osakondade põhikirja ning koondada reservohvitseri soliidse korporatsiooni
- 2) seadusandluse teel kindlaks määrata reservohvitseride õigused ja kohused;
- 3) väeosadel ja ohvitseride kogudel astuda ühendusse reservohvitseridega, kes mobilisatsiooni korral väeosas koosseisu astuvad, kutsuda neid osa võtma väeosade suurematest õppustest, aktustest ja pidulikudest koosviibimistest.

Reservohvitserid, astudes lähemale kaitsevägele, lähenevad ka kaitseväele, kus neil on viljarikas tööpõld endi täiendamises ja oma teadmiste ning kogemuste jagamises teistega. Neis ärkab kohusetunne ja huvi selle ala ja ülesande vastu, millist neid kutsutakse täitma, kui riigil tuleb oma jõud rakendada rahva hea käekäigu kaitseks. Riik omalt poolt ei tohiks neile keelata selleks tarvilikku korraldust ja kaasabi.

A. B.

## Kolonel-leitnant A. Plesums,

endine Läti sõjaväe esindaja Eestis ja Soomes, lahkus Eestist 28. jaanuaril s. a.

Kapten Plesums jõudis sõjaväe esindajana Eestisse detsembril 1926. Esitades vähe üle ühe aasta meie liiduriigi Läti sõjaväge, Kol.-ltn. (teenistuse kestvusel Eestis ülendatud Kolonel-leitnandiks) A. Plesums vähesele teenistuseaja kestvusele meil vaatamata, lõi siin isiklikult südamlikke suhteid sõjaväe ringides ja süvendas igatpidi neid sõprussidemeid, mis loodud Eesti ja Läti sõjavägede vahel meie suuril võitluspäevil 1918.—1920. Lahkudes Eestist, Kolonel-ltn. Plesums palub edasi anda oma tervituse:

„Saadan kuulsusrikkale Eesti sõjaväele südamlikke tervitusi. Lahkudes Eestist võtan kaasa parimaid mälestusi omast siinviibimisest, samuti parimaid mälestusi Läti liitlase Eesti kaitseväest. Jõudsin Eestis viibides tutvuneda paljude väeosadega ja isiklikult paljudega Eesti kaitseväe juhtkonnast.

Ka edaspidi püüan omaltpoolt teha kõik, et meie kahe liidurahva kaitsevägede sõprussidemed laieneksid ja süveneksid.

Elagu Eesti ja tema kuulsusrikas kaitseväge!“

A. PLESUMS  
Kol.-ltn.

27. jaan. oli Ohvitseride Keskkasiinos Sõjaministriilt korraldatud Kol.-leitnant A. Plesums'i Eestist lahkumise puhul pidulik õhtusöök, millest osa võtsid hra Sõjaminister Kindral N. Reek, Läti saadik Eestis hra Seskis, Kindralstaabi Ülem Kindral J. Tõrvand ja teisi. Kol. Plesums'ile annetati Sõjaministriilt mälestuseks kunstiväärtusline kirjamapp.



Kol.-ltn. A. Plesums on määratud Läti sõjaväe esindajaks Poolasse ja Rumeeniasse. Soovime omalt poolt Kolonel Plesums'ile jõudu ja edu ta tulevasel vastutusrikkal teenistuse kohal.

## Kas saavad sõjaaegsed ametnikud ja sõjaväe ametniku asetäitjad sõjaväe ametniku kutses kinnitatud?

Sõjavägede ülemjuhataja käsukirjaga 13. augustist 1919. a. nr. 450 maksuma pandud ajutise korra järele võisid sõjaaegsed ametnikud ja sõjaväeametniku asetäitjad peale nõuetava aja väljateenimist sõjaväeametniku kutses kinnitamist leida.

„Riigi Teatajas“ 24. a. nr. 24 avaldatud „sõjaväeametnikkude ohvitserideks ümbernimetamise seadluse“ § 8 pani kutses kinnitamise seisma 8. veebruarist 1924. a. arvates, kuna 24. veebruariks 1924. a., s. o. Vabariigi aastapäevaks kõik sõjaaegsed ametnikud ja sõjaväeametniku asetäitjad lootsid kutses kinnitamist, väljateenitud aja ja sõjaväe majandusliste kursuste lõpetamise tõttu.

Sõjaministri käsukirjaga 23. aprillist 1924. a. nr. 192 on kõik praegused kaitseväe teenistusse jäänud sõjaväeametnikud kuni majandus-administratiiv ohvitseride

kursuste lõpetamiseni oma ametikohtadel „kohustetäitjaks“ loetud.

Sõjaministri käsukirjas 27. jaanuarist 1926. a. nr. 36 avaldatud maaväe vormi kirjelduse peatükk III, punkt 3 järele peavad sõjaväeametniku asetäitjad õlakutel kandma kaht hõbekarva paela, ilma ametikoha tunnusmärkideta, mis väga sarnane ajateenija rivitu noor.-allohvitseri õlakule. Et mitte sarnaneda ajateenija sõdurile, kannavad kõik sõjaväeametniku asetäitjad seaduses mittelubatud ametikoha tunnusmärke, mis on seaduse mitte täpne täitmine.

Oleks kõigiti tervitatav ja rõõmustav nähtus sõjaaegsetele ametnikkudele ja sõjaväeametniku asetäitjatele, kui need küsimused Vabariigi 10-ks aastapäevaks kuidagi lahendataks, et siis rõõmsama meelega pühitseda ülitähtsat juubelpäeva.

N. N.

## Meie kaitsepositsioonist<sup>1)</sup>.

(H. Grabby artikli „Julgestuspositsioonist ja vastupanupositsioonist“ peale).

J. A k s e l.

H. Grabby omas artiklis „Julgestuspositsioonist ja vastupanupositsioonist“ (Sõdur nr. 1/2) on arutuse ja selgituse alla võtnud meie kaitsepositsiooni väljakujunemise vastavalt J. E. II. Ülestõstetud küsimus on väga huvitav ja tähtis, eriti veel meile „inseneriväelastele“, ja võib tänulik olla artikli kokkuseadjale, et tema „Sõdur“i“ veergudele seda asetanud, kus loodetavasti asi mitmekesisemat ja laiemat selgitust leiab.

Kahjuks ei või kõikide artiklis toodud väidetega nõus olla, sest osa nendest on rajatud ebaõigetele andmetele ja arusaamistele. Nii leidub artikli teises osas, kus püütakse vastupanupositsiooni mõistet ja vp. sügavust kindlaks määrata, järgmist:

„Vastavalt J. E. II § 476 lõpeb vastupanupositsioon toetusjoonega, sest toetusjoonest tagapool asuvad pataljonide ja rügemendi varud, mis organiseerivad varude positsioonid ja sügavusse järgustatud tulitõkked. Sarnast arusaamist kinnitab ka eeskirja § 436, kus täpselt ja selgelt on kindlaks määratud kaitsepositsiooni mõiste: ta koosneb vastupanupositsioonist ja julgestuspositsioonist. Varude positsioonidest pole rääkimist. Usume, et kahepaiksust mõistesse on toonud ebaõnnestunud varude positsiooni terminatsioon. Vastupanupositsiooni sisemuses ei või enam asuda teisi positsioone, ilma et hävitaksime tema mõiste tähtsuse.“

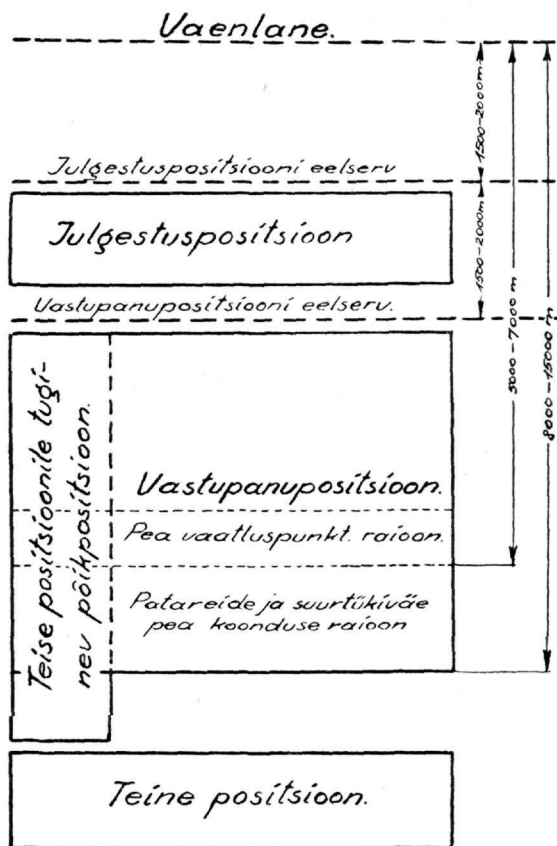
„Vastupanupositsiooni sügavus prantslastel kõigub üldiselt 800—1500 mtr vahel (harukordil rohkem), lugeda tema eelservast kuni tagumisele servani, mida nemad nimetavad tõkkejooneks (Ligne d'arrêt).“

Sarnane vaade vastupanupositsioonile ei ole õige. Vastupanupositsioonile ei või kuidagi vaadata ainult kui jalaväe positsioonile, sest praegusaja organiseeritud võitluspositsioon kujutab mitmesuguste väeliikide, s. o. jalaväe, suurtükiväe, tehnilisväe jne. järjestust, missugused üksteisi täiendades ühe võitluspositsiooni moodustavad. Seega lõpeb eelservast algav vastupanupositsioon mitte toetusjoonega ega ka mitte varude positsioonidega, s. o. jalaväe järgustuse lõpuga, vaid palju sügavamal, kuid mitte „lõpmatuses“ vaid jalaväega koostöötava ja kõige kaugemalt tegevse väeliigi — suurtükiväe — järgustusega.

Selle selgituseks toon prantsuse kaitsepositsiooni skeemi (Joon. 1)

Skeemist selgub, et prantsuse vastupanupositsiooni sügavus on 5000—11000 m.

### Prantsuse kaitsepositsiooni skeem.\*)



Joon. nr. 1.

H. Grabby arvamine, et J. E. II tarvitusele võetud varude positsiooni terminatsioon on „ebaõnnestunud“, ei ole küllalt põhjendatud. Kui vastupanupositsiooni sisemuses olevad üksikute relvade, jalaväe üksuste, patareide jne. positsioonid, põikpositsioonid (J. E. II § 476) ei „hävita“ tema mõiste tähtsust“, mikspärast peaks seda varude positsioonid tegema? — Vastupidi, sarnast terminatsiooni, mis minu arvates kõige paremini varude järgustuse sügavuse kindlaks määrab, võib igatpidi õnnestunuks lugeda. Annab ju serv ettekujutuse kõige vähemast järjestusest, joon suuremast, positsioon aga veel suuremast.

Varude positsiooni asemel uue terminatsiooni kas või peatusjoone\*\*), tõkke-

\*) „Manuel du Gradé du Génie“ lhk. 379.

\*\*) Mina nimetaks „Ligne d'arrêt“ — peatusjooneks.

1) Vaata J. E. II § 431.



joone ehk muu tarvitusele võtmine on mõtetu, sest ütelus „taandusime varude positsioonile“ ja koguni „taandusime varude positsioonilt“, arvestades ülaltoodud andmetega, ei tähenda veel kaugeltki vastupanupositsiooni läbimurdmist.

Kuidas kujutab artikli kokkuseadja omale vastupanupositsiooni väljakujunemist meie oludele vastavalt?

„Kujutame endale ainult ette meie pataljoni, mis on asunud kaitsele meie oludes normaalsele kaitseleigule, kuid sügavusega 1,5—2 klm, luues sel maaalal ka sügavusse järgustatud tulitõkkeid. Suudame vaid paremail juhtumisel selle maaala tulega „üle riisuda“, aga mitte „niita“. — „Mida vähem tuld suudame üldiselt anda teatud kaitseleigule, seda vähem peame ka oma tulevõrku laialikiskuma (sügavusse), et teda moodustavad üksikud osad ei osutuks isoleerituna maastikul. Üldiselt võiksime vast rääkida vastupanupositsiooni sügavusest, kui maaalast 600—1000 mtr piirides, harukordil rohkem.“

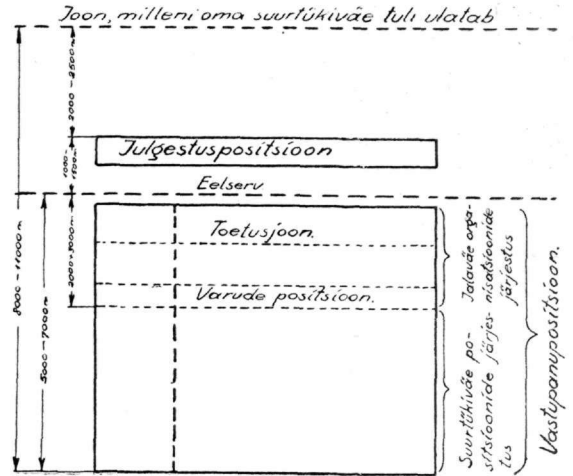
Õige küll, et sarnane ja veel suurem lõigu sügavus pataljonilt suuri jõupingutusi nõuab ja tuleb loobuda kohapealt manövrerimata „niitmise“st. See on aga paratamatu. Võib loobuda ajutiselt tule pidevusest, mida ka meie J. E. II ette näeb, „niitmise“st, kuid positsiooni sügavusest mitte. Relvade ja elavjõudude järgustus seega ka positsiooni teatud sügavus on rajatud põhimõttele otsustavaks hetkeks alalhoida tegevusvõimalikuks kõik võitlusvahendid. Järgustamata või piiratud sügavusel järgustatud jõud on vastase suurtükiväe tules füüsilisele ehk vähemalt moraalsele hävinemisele määratud. „Niitmist“ asetab relvade osav kasutamine, t u l e t a b a v u s, pidevust aga varusid kasutavate juhtide kvaliteet ja nende manövrerimise oskus. Juhi alaline vaatlus, täpne ja selge arusaamine oma kaitseleigu üksiku osade seisukorrast ja vajadustest, oskus muutavas olukorras oma varu ja tuld alati kõige paremini kasutada ning suurtükiväe „paenduv“ tegevus annab tarvilikus suunas tule pidevuse. Mis annab meile vastupanupositsioon, kus pataljonid on järgustatud 600—1000 mtr sügavusel (normaalsed sõjaaegsed pataljonid)? — Kas ei tuleta see meelde Ilmasõja 1914.—16. aastaseid, kui mitte pidevaid, siis katkestatud kaitseorganisatsioonide jooni? Misugust „niitvat“ tuld võib loota sarnastelt organisatsioonidelt peale vastase peale tungi ettevalmistava tule?...

Arvan, et see ei ole sugugi „paljas teadmine, et oleme toiminud moodsa põhimõtte järele,“ kui ütleme, et meie jalavägi järgustatud vastupanupositsioonile

2000—3000 mtr sügavusel suudab palju paremini oma relva kasutada ja ülesandeid täita kui vastase tulele märklauaks olles kitsal 600 mtr ribal.

Seda silmaspidades ning arvestades meie sõjaväe relvastusega ja J. E. II põhimõtetega võib järeldada, et meie kaitsepositsiooni jõudude ja organisatsioonide järjestus on graafiliselt sarnane joon. 2 toodud skeemile.

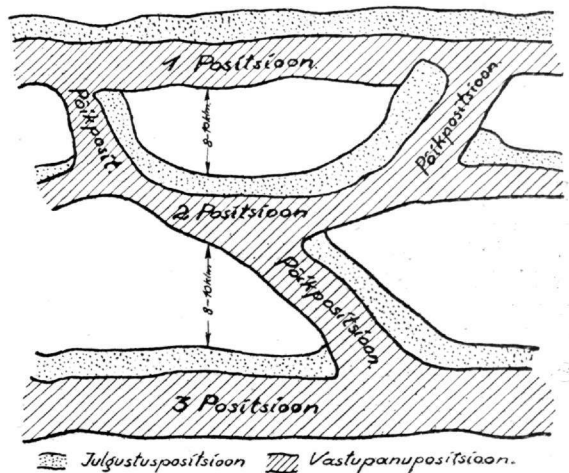
**Meie kaitsepositsiooni skeem.**



Joon. nr. 2.

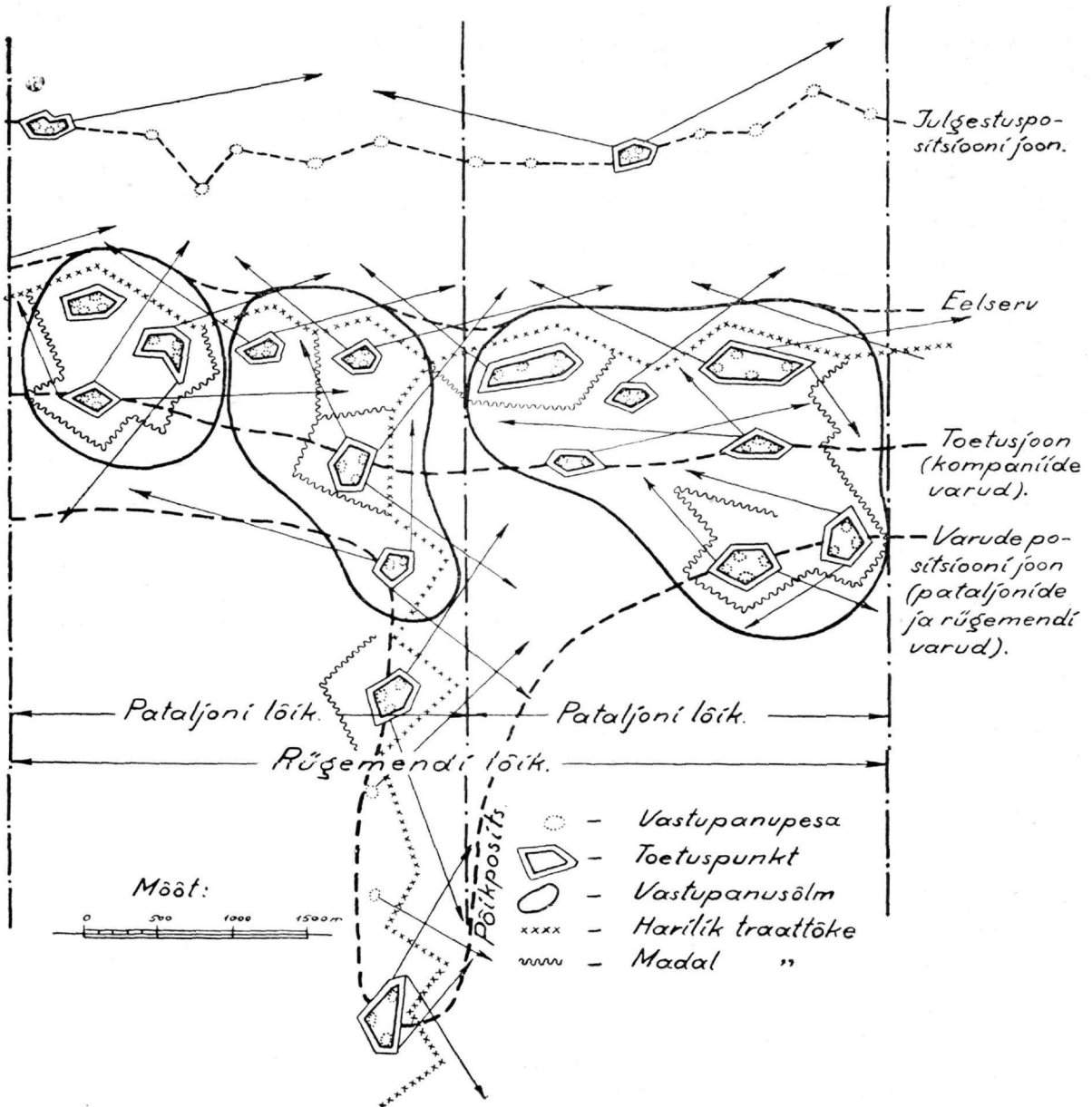
Ei või ka seda unustusse jätta, et prantslastel jõudude, ja vastavalt sellele ka positsioonide pidev järjestus ei lõpe vastupanupositsiooniga, vaid sellele järgneb põikpositsioonidega seotud 2. positsioon, 3. jne. („positions successives“) (Joon. 3),

**Prantsus kaitserinde organisatsiooni skeem.**



Joon. nr. 3.

## Rügemendi kaitsepositsiooni üldskeem meie oludes.



Joon. nr. 5.

millega positsioonide võrgule ühes suure sügavusega ka suur vetruvus on antud, mis meie, tahes või tahtmata, oma ainsamas üksikus vastupanupositsioonis saavutama peame. Prantsuse kaitserinne on põhimõttelt rajatud sellele, et vastasele, vaatamata tema edule, ükskõik kus kohal, alati organiseeritud positsiooni vastu panna. Arvestades, et meie olud ei võimalda luua sarnast ideeliselt läbimurdmata rinnet, luua tervet positsioonide süsteemi, peame meie erilist rõhku oma ainsa vastupanuposit-

sioonile panema ja temale vetruva rinde iseloomu andma, s. o. nagu mina juba eelpool tähendasin, igal juhul andma kaitseorganisatsioonile nõuetav sügavus ja seega manööverimise võimalus.

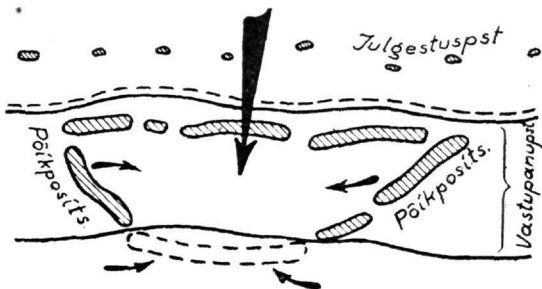
Kui prantslased näevad ette põikpositsioonidega seotud 2-st positsiooni, 3-dat jne., 1-se vastupanupositsiooni võimalikkude läbimurdmiste likvideerimiseks, tekib küsimus, mis võime meie vastu panna sarnasel juhusel? — Vastus on üks. Meie kaitse on rajatud manööverimise põhi-

## Vabadussõjajaegse Läti vägede juhi kolonel Zemitans'i kalmul.



*Pärjapanek Eesti sõjaväe esindajatelt, Major Maasing, ltn. Simson ja ltn. Treuhoff.*

mõttele ja seal kus nõuetavaks hetkeks puudub organisatsioon, saab see loodud vastava juhatause poolt tema käsutada olevate jõududega. Vastupanupositsiooni läbimurde likvideerimine sünnib väljaspool vastupanupositsiooni asuvate jõududega. Need jõud (diviisi varud), toetudes põikpositsioonidele (Joon. 4), loovad ajutisi organisatsioone, ja suludes lõhe, võimaldavad vastupanupositsioonis tegutsevatele jõududele vastukallaletungi organiseerimist.



Joon nr. 4.

Sarnasteks operatsioonideks nõuetava aja annab meile jällegi vastupanupositsiooni sügavus.

Lõpetades oma kirjutuse, toon ülaltoodud põhimõtetele rajatud meie jalaväe rü-

gemendi kaitsepositsiooni üldorganisatsiooni skeemi (Joon. 5).

Julgestusosad asuvad peajõududest 1000—1500 mtr (J. E. II § 464) kaugusel ja koosnevad harilikult  $\frac{1}{6}$  kaitsepositsioonile asunud vägede üldarvust (J. E. II § 463). Seega oleks normaalselt meie rügemendi lõigu kaitsepositsiooni lahingeelpostide suurus võrdne 2 komp., pataljoni lõigu oma aga 1 komp.

Vastupanupositsiooni rügemendi lõigu laius oleks harilikult 4000—6000 mtr (pataljoni — 2000—3000 mtr), olukorra sunnil aga võib olla ka suurem. Jalaväe organisatsioonide järjestus vastupanupositsioonil oleks 2000—3000 mtr ja terve positsiooni sügavus 5000—7000 mtr. Põikpositsioonid kujutavad suurtükiväe järjestuse lõpuni ulatavaid kaitseorganisatsioone. Nende teostamine ja korrashoid lasub harilikult rügemendi üldvaru õlgadel. Põikpositsioonid organiseeritakse eesmärgiga teostada visa vastupanu ja võimaldada organiseerida vastukallaletungi vastupanupositsiooni sisesse läbimurdunud vaenlase edu piiramiseks.

Kaitsepositsiooni traattõkete süsteem nõuab suurt materjali ja jõu kulu, missugust vähendatakse suuremal arvul kiir- ehk madaltõkke tarvitusele võtmisega.

## Riigivanem Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes.

30. jaanuaril s. a. Riigivanem hra J. Tõnisson sõjaministri kindral N. Reek'i ja sõjaministri abi kindral P. Lilli saatel tutvunes S. Ü. Õ.-ga.

Riigivanem jõudis kohale kell 1130. Võttes vastu kadettidest aukompanii tervituse, hra Riigivanem asus sõjaväe õppeasutuste ruumide ja tööga üksikasjalikult tutvunema. Kohapeal vastavalt oma ülesandele ja erialale andsid seletusi S. Ü. Õ. ülem kol. G. Jonson, S. Ü. Õ. ülema abi õppealal kol.-ltn. A. Jaakson, Sõjakooli ülem kol.-ltn. Trossi, töökodade ja tehnika osas major Olbrei. Hra Riigivanemale näidati ka Tondi eeskujulikke hobusetalle, millistel eriline tähtsus kui praktilisi õppevahendeid kaitseväe hobuste eest hoolitsemise õpetamisel, eriti neile ohvitseridele, kes viibivad ratsaohvitseride kursusel. Klassides, töökodades, sidetehnika-alal, võis hra Riigivanem tutvuneda mitmesuguste mudelitega, tabelitega jne., millised mõeldud praktilise õppeviisi teostamiseks. Hra Riigivanemat tutvustati viimastel aastatel õppetöö reformi puhul S. Ü. Õ. ehitatud auditooriumidega, Kõrgema Sõjakooli ruumidega jne.

Üldise kokkuvõtte õppetööst S. Ü. Õppeasutustes andis hra sõjaminister. Ta kriipsutas alla, et töö Eesti kaitseväe õppeasutustes on läbi teinud viimastel aastatel teatud murrangu. Hankides õppejõude meie ülikoolist, suurendates meie teoreetilisel ettevalmistatud ohvitseride õppejõudude arvu, kogudes eeskuju ja õpiseid läänest, kasutades ära kogemusi meie kaitseväe arengust ja arvestades kaitseväe nõuetega, otsustati õppetöö viisides ette võtta muudatusi ja määrata õppetööks uusi isikuid, et võiks alata teostatama õppetööd meie, Eesti, oludele vastavalt, orienteeru-

des siiski eeskuju ja õpiste ammutamisel läände. See reform on peajoonetes teostatud. Ta on ühtlasi võimaldunud ka suurt kokkuhoidu kulude mõttes. Õpetajate ja õpetundide arv (seega tasu nende eest) on vähenenud. Auditooriumidesse kogutakse sajad õpilased ja antakse teatud küsimuse lahendamiseks üldalused, üldpõhimõtted. Klassides ja töökodades uuritakse neid üldaluseid praktiliselt, detailides. Auditooriumidele ja töökodadele on veel tarvis mõningaid täiendusi õppevahendite mõttes, kuid neid ka täiendatakse aegajalt, kokkuhoidlikult, meeles tades meie riigi ainelisi võimalusi. S. Ü. Õ. ruumide ilustamise ja mugavaks tegemise mõttes on astunud sammusid, — nii on kultuurkapitali summadega ostetud piltidest mõned deponeeritud sõjakooli ruumide ilustamiseks, näitelks „Kalevipoeg karujahil“.

Tutvunedes Kõrgema Sõjakooli ruumidega, pidi hra Riigivanem konstateerima siin eriti lihtsust ja kokkuhoidu. Siiski hra Riigivanem leidis seal ühe toa, mida kasutatakse küll ka õppetööks, kuid mis oli kaunis hästi sisseseatud. Kuid lähemal järelepärimisel selgus, et kõne all olev tuba on ohvitseride kasiino ja ohvitseride omal kulul ehitatud enam-vähem härrasrüüsse ...

Riigivanem hra J. Tõnisson, kes on alati erilise huvi ja armastusega jälginud meie kaitseväe elu ja arengut, ka käesoleval ülevaatusel ja tutvunemiskäigul, mis kestis umbes 4 tundi, võis tundma õppida meie kaitseväe väljaõppe südant, algallikat, ta reformide ajajärgul ja konstaterida õiges suunas juhitud tööd ning suurt nüüdu vähendada riigi väljaminekuid kaitseväe peale ka selles rahuaia tegevuse tähtsas harus.

E. —

## Vabadussõja päevilt.

G. Leets.

31. jaanuar 1919. Päike ei tee tegemistki, et alles valitsemas raudne talv: tema kiired soojendavad, katused tilguvad, õhus hõljub kevad.

Nädalaid kestnud kibedad võitlused Helme rajoonis lõppesid Tõrva vallutamise-ga. Helme kants langes meile neljan-

dat ja Tõrva linn teist korda — seekord juba lõpulikult.

Koorküla mõisa, kus asub 3-da jalaväe rügemendi staap, koonduvad kompaniid. Kell 1000 jõudis Helmele sinna ka 1-se suurtükiväe polgu 5-es patareid. Täna algab pealetung Pedeli-Valga suunas. Koor-

külla sõitis hommikul brigaadi ülem kolonel E. Kubbo, kes operatsiooni üldjuhata mise oma peale võttis. 3-da jalaväe rügemendi osi juhatab energiline kapten J. Schmidt.

Momendil, mil rügemendi ülem pataljoni- ja patarei ülematele ülesannet jagamas, saabub luurajailt teade, et vaenlane olevat Koorküla ligidale Adscheri mõisa tulnud. Kapten Schmidt vihastab — ei saa ju minna Pedeli poole enne, kui vaskul tiival asuv Adscheri mõis pole vastasest puhas. Antakse uus korraldus: Adscheri jalamaid sissepiirata, vaenlane seal hävitada ja siis Pedeli-Valga poole liikuda.

Luurajateks saadeti Adscheri poole üks rühm jalaväge ohvitseri juhatusel. Kena ilm meelitas tegevusele ka patarei leitnandi, — kiirelt koguti ratsamaakoolajad ja „Madsenite“ rühm ning sõideti ette. Ametlikuks põhjuseks suurtükiväelaste sõidule Adscheri poole oli vaatluspunkti ja patarei positsiooni valik „igaks juhuseks“ — patarei abi võis jalaväele tarvis minna. Tegelikult aga patarei mehed tahtsid Adscheri jalaväe nina alt „äränäpata“.

Vastala talu juures sõideti jalaväe rühmast mööda, viimane ei jõudnud jalgsi hobustele järele ja lumes marssides jäi varsti meist kaugele maha. Krogsu talust möödudes, kus algab tihe männimets, käsutati mehed sadulast maha, seati viiest sõdurist kahe automaadiga „ahelik“ kokku ja mindi edasi juba ettevaatlikumalt, olgugi et liikumise tempo jäi endiselt kiireks. Matiku talunikult küsiti, palju punaseid võib mõisas olla. Kohkunud pere rahvas ei osanud midagi kindlat teatada, hommiku paiku olla mõisa lähedal ratsanikke nähtud, ka jalaväge olevat mõisas olnud.

Viiemeheline ahelik, „Madsenid“ laskevalmis, sammus orgumööda Adscheri poole, milleni jäi vaid ainult 400—500 meetrit. Mida ligemale mõisale, seda aeglasemaks muutub samm. Oodatavaid pauke ei ole. Asi läheb ikka kahtlasemaks. . . Kas ehk tahavad meid elusalt „soomustada“? Lühikene nõupidamine. Mõisas mingit liikumist. Astume majade vahele, kus iga nurga tagant tahame näha vaenlast. Vaikus. Moonakad seletavad, et öösel tulnud umbes 200-meheline punaste salk kuulipildujatega Tõrva poolt, puhanud mõni tund mõisas ja hommiku vara läinud Pedeli poole. Olla olnud suur rutt taga — „valged“ piiranud nad sisse.

Nii siis, meie ettevõtte läks tühja. Kah-

ju! Vaja teatada kapten Schmidtile, et Adscheris vaenlast ei ole. Alustame sõitu tagasi.

Vastu ratsutab brigaadi ülem kolonel Kubbo.

— „Mis uudist, leitnant? Kuidas Teie siin?“

„Härra kolonel, tulen oma meestega Adscherist. Astusin esimesena mõisa.“

— „Teid, leitnant, — naljatas kolonel — tarvis sõjakohtu alla anda: suurtükiväelaste koht pole mitte jalaväe ees, vaid seal, tagapool.“

Kell 1200. Kolonel Kubbo annab käsu endise kava järele Pedeli poole tungida. Patarei saab omale kaitseks 8. kompanii ja liigub mõni kilomeeter jalaväe kolonni taga, et Pedeli metsas mitte ootamatult kimbatusse sattuda. Pealegi, suurtükide tarvitamine suures metsas polnud hästi mõeldav.

Patarei leitnant sõidab ühes vanemallohvitser Martinsoniga, nooremallohvitser Suuresaarega ja ühe kerge-kuulipilduja „Madseniga“ reega jalaväe eelosadesse, et aidata Pedeli võtmist, — kuulipilduja paari vahva mehega pole ju kunagi ja kuskilgi üleliigsed! Pedelisse olla koondunud suured vaenlase jõud, muu seas ka lätlased.

Valgjärve kohal möödusime pikasti küüdimeeste voorist sõduritega: regedel sõitsid kapten Schmidt peajõud.

Ratsaluurajad toovad sõnumi, et punased asuvad maantee äärses Jakki talus. Üks meie kompanii paisatakse ahelikku ja varsti algab laskmine. Lühikese ajaga lüüakse vaenlane taganema. Saagina satuvad meile kuulipilduja „Maksiim“, vene roodu kantselei ja moonavor. Osa punaseid oli parajasti saunas vihtlemas momendil, mil meie kuulipildujad avasid tule. Hirmunud saunalised hüppasid alasti regedele ja kihutasid minema, end teel riietades. Mõnigi jäi püksata, sest saunas leidsime neid mitu paari.

Mindj edasi. Hakkas pimedaks minema. Päikese loojenemisega läks järsku külmaks. Ebamääraselt valjult kostis metsas lume krabin regede all. Hobuste soojad kehad hakkasid aurama.

Liikumine metsas polnud ohuta. Tiivad olid ebakindlad: paremal kahe kilomeetri kaugusel püsis kitsaroopaline Härgmäe raudteejaam vaenlase käes, kuna Pedelini oli veel 7 kilomeetrit, — seega vastane võis meile küljepeale ja seljataha lüüa. Piiri talu kohal, kust üks teeharu pöörab Härgmäe jaama, umbes ½

kilomeetrit teeharust põhjapoole, jääb jalavägi peatama, kus end korraldab eelolevaks lahinguks. Patarei leitnant, möödudes jalaväest, liigub kahe mehega ja automaadiga edasi. Jõudes mainitud tee- lahkmee kohale, kuulus kapjade plagin Härgmäe poolt. Laskevalmis „Madse- niga“ asuti põõsasse. Mõne minuti pä- rast ilmusid Härgmäe teele kahe ratsa- niku mustad kogud, kes meie poole ratsu- tades valjusti lätikeelt rääkisid.

— „Руки вверх!“ — kõlas pimeduses leitnandi komando. Ehmunud ratsanikkel ei jäänud muud üle, kui kiiresti käsku täi- ta. Lätlased tassiti hobuste selast maha, neilt võeti relvad, binoklid, kaarditaskud ja nad anti vangidena üle teeharule jõudnud kapten Schmidtile ja tema luurekomando ülemale lipnik Klasmannile. Lätlastelt saadi väärtuslikke andmeid vaenlase jõu- dudest Härgmäel ja Pedelis.

Viiekesti mindi edasi luurele teed möö- da Pedeli sihis. Kahe kilomeetri järele, Saloneti talu kohal kostis Pedeli poolt ra- taste mürin ja iseäraline metalli klõbin, millest tunti suurtükkide liikumist. Ker- ge-kuulipilduja seati kiirelt kahe allohvit- seri abiga metsa servale, Saloneti teeharu kohale. Kapten Schmidt ruttas tagasi abi järele.

Mõne minuti pärast sõitsid meist rahu- likult mööda 6 reetäit püssimehi — näh- tavasti vaenlase patarei kaitse — ja kee- rasid, omavahel venekeelt rääkides, Salo- neti teele ning sealt Härgmäe poole.

Lähenes vaenlase patarei. 100 sammu kauguselt hakkas maanteel paistma mü- riseva kolonni must kogu. Juba pidi leit- nant avama kuulipilduja tule, kui äkki sel- jataga puhkes lahti maruline püssituli. Kahmati kuulipilduja ja heideti kraavi lumme. Oli karta, et mõni oma sõdur lähenevast jalaväest meid paari sammu pealt punaste pähe hävitab. Karjumine ei aidanud. Kapten Schmidt nägi palju vae- va, enne kui suutis lõpetada selle korratu püssipaugutamise.

See tehtud, jooksime viiekesi, relvad laskevalmis, teel mustendava kogu poole. Seal seisis: regi raske-kuulipildujaga „Maksiim“, kaks sidekaarikut, kaks 3” kiirlaskijat väljasuurtükki, mudel 1902, kaks kuulikasti laskemoonaga ja patarei voor. Paremalt ja vasakul maanteel ja kraavis vedelesid karabiinid ja püssid.

Hobused seisis osalt rakendites tee peal, osalt olid rakenditest kraavi hüpanud. Patarei taga oli paarkümmend küüdi-

meest mitmesuguse sõjaväe kraamiga. Patarei meeskond ja kaitse kadusid metsa.

Saak osutus ootamata suureks ja tõs- tis kõikide tuju.

Tekkis uus ülesanne — kuidas toime- tada võetud patarei kindlasse paika? Iga silmapilk võis oodata vastase kallaletungi. Jätta suurtükid kohale saatuse hooleks ei tahetud — olid ju need esimesed moodsad kiirlaskjad lõuna rindel (meil — va- nad 1895. aasta suurtükid, mida mehed ristisid „konnadeks“). Leitnandi palvel anti tema käsutusse osa 8. kompanii sõdu- reid. Nendega asuti saagi äraviimisele, kuna kapten Schmidt jätkas liikumist 2 kilomeetri kaugusel asuva Pedeli mõisa poole.

Jalaväelastele seletati lühidalt suur- tükisõitjate võtted, seati rakendid korda ja istuti sadulasse. Leitnant ise istus esi- mese suurtüki esipaari sadulasse, mõle- mad allohvitserid pandi ülejäänud raken- dite esipaaridele, kuna kesk- ja tiisli paa- ridele asetati jalaväelased.

Sõit algas. Harjunud vanad suurtüki- hobused, vaatamata vilumata sõitjatele, võtsid paigalt. Oli karta, et sõidu ajal mõni suurtükk või kuulikast libiseb kraa- vi, kust selle väljatoomine oleks pimedu- ses raskeks osutunud.

Mõnesaja sammu järele kõlasid äkki paremalt ja vasakult metsast püssipaugud. Algul arvasime, et lasevad ärevuses omad mahajäänud jalaväelased, kuid varsti selgus, et on tegemist vaenlasega. See pidi olema vaenlase patarei metsa jooks- nud meeskond ja kaitse, kes nähes et nende patarei minemas ja lähedal pole ühtki väesalka, — püüdis takistada suur- tükkide äraviimist, milleks avas metsast puudetagant meie pihta püssitule. Üks sõitjatest tagumistel rakenditel sai haa- vata. Järgnes leitnandi käsklus „tra-a-vi!“ . . . Juba esimene teekäänak tegi tagant- lastavad kuulid meile kahjutuks. Viie- minutilise sõidu järgi olimegi väljaspool hädaohtu.

Mõne tunniga jõudsime vaenlaselt võe- tud patareiga õnnelikult Koorküla mõisa. Kena külm kuuvalge öö, tähtede sära, vir- maliste imeilus sädelev mäng põhjatae- vas ühenduses haruldase õnnega lõppenud jaanuari viimase kuupäevaga löid erilisel ülendava meeleolu.

Vahepeal kapten Schmidt tungis Pe- deli mõisa kallale. Pedeli juures puuduti pimedas kokku umbes 100-mehelise vaen- lase salgaga. See nähtavasti ei teadnud, mis metsas olnud. Nad ei suutnud ega

## Veltveebel **KARL KUKK** †

sündis 19. märtsil 1899. a. Virumaal Saksi vallas. Omas ministeeriumi kooli hariduse. Vabadussõja algusel teenis kindral Pöder'i erisalgas, võttis osa Udria dessandist ja oli kaasvõitleja Narva vabastamise! Soome vendade ridades. Pärast teenis I. div. tagavara pataljonis, kust 2. oktoobril 1919. a. üleviidi sama pataljoni õpperoodu, mille koosseisus ka Vabadussõjast osa võttis. Sõjalise hariduse omas: lõpetas 31. detsembril 1920. a. I. div. tagavara-pataljoni õpperoodu kursused; 31. märtsil 1921. a. I. div. õppekomando kursused ja 4. augustil 1925. a. üleajateenijate allohvitseride täienduskursused esimese järgu lõpetajana.

1. jalaväe rügemendis teenis veltveebli kohal 21. augustist 1921. a. Suri 25. detsembril 1927. a. kell 1330 I. div. laatsaretis kõhukelme põletikku.

Valus kurbusohke läbistas igauhte, kellel elus oli kokkupuutumist selle, nüüd nii varakult manalasse varisenud andeka allohvitseriga.

Suur on kaotus allohvitseride kogu, kes kaotas oma energilisema algataja ja sekretäri. Ei ole üleliigsed siin mõned märked tema tegevusest 1. jalaväe rügemendi üleajateenijate kogu ajajärgus: 1922. ja 1923. a. kui kerkisid üleajateenijate kogude asutamise küsimused päevakorradele, nägi tema nende vajadust ja tähtsust üleajateenijate peres, ning andus oma parima tahtega kogu asutamisele. Raske ja visa oli algus, sest keegi ei olnud süvenenud kogu vajadusse, mis pärast jääd ka külmadeks pealtvaatajateks, ja leidis ka neid, kes selles suunas vastu töötasid, mille tõttu ka esimesed katsed ebaõnnestusid. Raskuste peale vaatamata ja vajadusi nähes, ei loobunud ta kavatsusest, ja uue jõuga tööle asudes kutsus kokku 17. oktoobril 1925. a. üldkoosoleku, kus kogu asutamise vajadusi selgitas ja kus komisjonid valiti põhikirja ja kodukorra väljatöötamiseks tema endaga eesotsas. Väljatöötatud põhikirja kinnitas rügemendi ülem 11. novembril 1925. a., millega ka oli kogule alusmüür rajatud.

Iga aasta oli tema kaasakistud kogu

tegevusse, kui terava mõistusega ja andekas allohvitser; esimene aasta kogu esimehena, teine aasta revisjoni komisjoni esimehena ja käesoleval aastal sekretärina. Kuid käes-



olev aasta ei olnud temale töötamiseks. Haigus kiskus teda tööpõllult, sundides ravilasse minema, kus surm teda igavesele unele suigutas.

Osav ja andekas omas teenistuses, ei keeldunud tema oma abi ja nõu pakkumast kellelegi, mille läbi oma kaasteenijate hulgas suurima lugupidamise võitis. 29. detsembril 1927. a. kandis kogu tema põrnu suures leinas leinamarsi helide saatel kalmule, mis temale viimseks puhkekohaks on saanud.

Puhka rahu, Sina unustamata kaasteenija. Sinu vaim andku meile jõudu ja tahtet jätkata Sinu poolt alatud tagajärjekat tööd. Kerge olgu Sinule kodumaa muld.

1. jalav. rüg. üleajat. kogu.

tahtnud uskuda, et eestlased neile nii liigidal, ja kui silmasid meie lähenevaid ahelikke, hakkasid hüüdma:

— „Кто тамъ? Кто идетъ?“

— „9-го Латышскаго стрѣлковаго полка первая рота!“ — vastab valjusti kapten Schmidt, sealjuures tasa käsutades oma mehi: „kuulipildujad siia. . . ruttu kuulipilduja!“ Punased, võttes meie mehi oma seltsimeestena, hakkasid äritatult pärima, mis ses pimedas metsas sünnib. Vastuseks neile oli kuulipilduja ragin ja kogupaugud. . .

Lühikese ajaga oli Pedeli võetud.

Kui kapten Schmidt jõudis ühe kilomeetri võrra Pedelist Valga poole, tungis temale seljatagant — s. o. Pedeli poolt — ootamatult kallale üks vaenlase pataljon. Pöörati ümber ja varsti oli uus vaenlane

põgenema löödud. Kohale jäi temast palju surnuid ja 47 vangi. Meie kaotused põlnud kuigi suured: üks surnu ja kaks haavatut, nende hulgas ka alati ettetükiv mehine kapten Schmidt.

Et käesolevas olukorras, kus seljataga liikumas vaenlase salgad, põinud kuigi hääid väljavaateid öiseks edasitungiks Valga poole, — tõi kapten Schmidt omad kompaniid ööseks Koorkülla tagasi. Hommikul kavatseti ülesande teostamist jätkata.

Järgmisel päeval leitnant vormeeris võetud suurtükkidest ja 8-da kompanii meestest, patarei kaadri kaasabil, uue kiirlaske rühma. Veel sama päeva õhtul oli rühm tegutsemas vaenlase vastu Valga juures.

## Kangelaste keskel.

### Näpsaja.

[Lipnik THEODOR VASSERMANN.

Ilmasõjas olid esialgul sakslastel, hiljem aga ka liitlastel jalaväe osades üksikud osavad laskurid varustatud püssidega, milledele peale kinnitatud kiikrid täpse sihtimise ja tabavuse saavutamiseks. Nende laskurite ülesandeks oli — vastase kaevikuid alaliselt silmas pidada ja iga elav olevus, kes laskekaugusel vaatepiirile kerkis, näpsava pauguga maha sirutada.

Vabadussõjas puudusid meil küll ametlikud „näpsajad“, kuid igas väeosas leidsid asjaarmastajaid, kes vaenlase näpsamises isekeskis võistlesid otse spordimeheliku innuga. Üheks vilunumaks nende hulgas osutus 3. l. r. soomusrongi lipnik Theodor Vassermann.

Olgu luurel, lahingus või juhuslikkudel kokkupõrgetel — ealgi ei jätnud ta kasutamata vähematki võimalust, et vaenlasele veidike „aadrit lasta“. Kiikrist püssil, kui luksusasjast meie oludes, ei olnud muidugi juttu. Kuid ega see palju peavalu ei tekitanud. Terav silm, kindel käsi ja tugevad ergud katsid niisuguse „tühise“ puuduse täielikult. Häda igale punaväelasele, kes parajas laskekauguses tema karabiini suudme ette sattus: püha Maarjamaa õhku rikkus see mees oma hingamisega viimast korda! Küttija püssilaele aga ilmus teistele omasarnastele

lisaks uus ristike — langenu arvestamiseks.

„Üheksakümmend üheksa teen külmaks, sajas olen ise“, kinnitas Vassermann sagedasti oma sõjakaaslastele.

Mõne kuuga kattus püssilaad märkest. Seal purustas punaste shrapnellikild ühel kibedal päeval laskja käte vahel relva puuosad täielikult. Laskur ise jäi nagu ime väel puutumata.

„Mõõt ei olnud täis“, seletas mees ja valis omale uue käepärase püssi. Märgid aga said sellest ajast hoolikalt üle kantud erilisele kepile.

Uus püss tegi oma töö sama puhtalt, kui vana. Kuid saatuse sunnil pidi ka seegi pea vaikima.

Mõniste lahingus, mis lõppes punaste paanilise põgenemisega, sattus 3. soomusrongi üks dessantsalk metsa veerul hoolsalt maskeeritud vene kuulipilduja tule alla. Ei saadud liikuda edasi ega tagasi. Lipnik Vassermann, lamades oma mees-tega ahelikus, teadis kogemuste järele, et maksaks kuulipildujat ainult mõneks minutiks vaikima sundida, kui dessantlased oleks üks-kaks-kolm üle lageda punaste kallal ja seisukord päästetud. Hoollega silmitses ta eelseisvat puhmastikku, millest kurjakuulutav pragin pea lakkaamatult välja kaikus. Äkki märkas ta ühest põõsast tõusvat kergelt suitsuvina: Maksim! Teraval vaatlemisel võis märgata seal isegi paari tumedat kogu aeg-ajalt



askeldamas. Vassermanni päivitanud näolt lendas hetkeks üle kerge rõõmuhelk. Rahulikult pani ta siis püssi palgesse ja sihtis. Kaugust jätkus, kuid siiski — maksis katset teha. Paras silmapilk. Sõrm surus pikkamisi päästikule. Üksikut pauku nagu ei kuldunudki, kuid selgesti nägi laskja, kuis seal eemal suitsuvinetise juures kohmakas inimkogu järsku ülesse kerkis ja siis tuikudes tagasi langes. Vaenlase kuulipilduja pragin nagu lõigati äkki ära. Vassermann kargas püsti: „Hurraa, poisid! Tormi...“ Kuid kaugemale ta ei jõudnud. Miski kajas pikse kargatusena ta kõrvus, silme ees pimenes, kuskil tundus tumedat valu... Ta vaarus ja vajus kummuli üle oma truu relva. Pikkamisi hakkas oimukohalt sooja verd kitsa punase paelana üle näo alla nirisema, alla musta mulda, mis kevadpäikesest oli muhenemas ja algust andmas uuele elule...

Lahingu lõpul kanti langenu soomusrongile. Ta kepil lugesid sõbrad 97 risti. Lubadus oli pea täpselt täidetud.

A. R.

## Ilmasõja päevilt Lääne rindel.

Verdun'i lahingute ajal asus prantslaste vastupanupositsioon 12. juunil 1916. a. Douaumont'i fordi lähedal. Pärast hirmsat kahurdamist algasid sakslased alati oma rünnakut. Maapind värises vahetpidamata mürskude lõhkemisest. Prantslaste kaevikud said täielikult purustatud. Kuid selle peale vaatamata ei jätnud ellujäänud sõdurid omi seisukohti maha, vaid asusid mürskude lõhkemisest tekkinud lehitrisse, neid kuidagi moodi üksteisega ühendades. Ja kõik sakslaste rünnakud varisesid prantsuse vastupanupositsiooni ees kokku.

Ühes terveksjäänud kaevikjätkus pani 137. jalaväe rügemendi 1. pataljon (kaks kompaniid — 400 meest) kahe päeva jooksul suures ülekaalus pealetungivatele sakslastele visalt vastu, ennastsalgavalt kõiki sakslaste vihaseid rünnakuid tagasi lüües. Sest II armee kindral H. Pétain'i käsk oli:

„Keegi ei tohi vastupanuta taanduda! Väeosa, kes kaotab oma kaeviku, peab selle tagasi võtma, maksuks maksab!“

Ning kangelaslik pataljon arvas paremaks oma kaevikut viimse hingetõmbeni kaitsta, kui seda pärast tagasivõtma hakata...

12. juunil, kui algas jälle lahing ja oli oodata sakslaste rünnakut, käsutasid ohvitserid omi sõdureid valmis olla rünnaku tagasilöömiseks. Samal hetkel sündis kohutav õnnetus: kaeviku lagi, mis vihmast ja mürskude lõhkemisest nõrgaks muutunud, andis korraga järele ja ... langes sisse! Peaaegu kogu pataljon jäi elusalt kokkuvarisenud mulla alla...

Neljastsajast kangelasest järeljäänud 20 meest panid sakslastele visalt vastu kuni 14. juunini ja langesid siis vangi. Isegi vangilangemisel pani see käputäis kangelasi sakslastele viimse võimaluseni vastu...

Nii kaitsesid need kaks kompaniid oma kaevikut kuni surmani. Milline ilus tõendus sellest, kuidas prantsuse sõdurid tarviduse korral oskavad kohusetruult jääda omi seisukohtile!

Pärast vaerahu sõlmimist sattus prantsuse lahingväljade uurimise komisjon, liikudes Verdun'i lahingväljadel, 28. jaanuaril 1919. a. korraga tummale tunnistajale eelkirjeldatud kangelasteost: maast paistis pikk rida püssiotse tääkidega... Nähtavasti oli lahingtegevus selle koha hiljem rahule jätnud ja ühegi sõjaväelase jal polnud üleastunud kangelastest, kes surid oma seisukohal, püssid käes.

Prantsuse valitsus otsustas siis „täakide kaevikut“ (nagu seda kangelaste puhkepaika nimetatakse) jätta sarnasena, nagu ta on praegu, mälestuseks tulevatele põlvedele. Ei lasta sinna kasvada rohuliblel ega türgata lillil. Ainult must purustatud maa, millest vahivad taeva poole püssiotsad tääkidega. „Täakide kaevikus“ on kangelased nagu praegugi veel valmis vaenlase rünnakut vastu võtma...

Möödub veel mõni aasta, kaovad Verdun'i ümbruses viimasedki hävitusjäljed. Siis kõneleb seal veel „täakide kaevik“ selget keelt suurest rahvaste heitlusest ja prantsuse sõduri kohusetruudusest...

em.

## Üks hulga vastu.

Ühel ööl, kui väiksearvuline prantslaste salk ühes murdkraavis (boyau) põhjapool Craonne'i töötas, atakeeriti ta ootamatult 120-mehelise saksa kompanii poolt. Kõik prantslased said surma või haavata peale ühe. Ellujäänud sõdur ei kaotanud meelt, vaid hakkas tulise vihaga võitlust sissetungijatega...

Üle öla rippuvast kotist käsigranaate



Pilt on võetud ajakirjast „The Graphic“ nr. 2489. — 1917. a.

võttes, hakkas ta neid sakslaste pihta loopima; ühtlasi tulistas ta neid ka revolvrast.

Sakslased, kes kitsas ja lõpetamata kraavis ühes reas ja üksteise seljataga seisisid, olid vastuhakkamiseks võimetud. Nad sattusid paanikasse ja põgenesid. Nii oli kangelaslik prantslane mõne minuti jook-

sul seisukorra peremees. Ühe võitlus 120-ne vastu oli lõppenud prantslase võiduga.

Kohale ruttasid abiväed, ja vähesed kraavi jäänud sakslased võeti vangi.

Seda kangelaslegu kujutab siin toodud kuulsa prantsuse batalisti Paul Thiriat'i maal.  
E. M.

## Tankivastasest kaitsest.

Lahingmasinad on tänapäeval korralikus sõjaväes sama tarvilikud nagu püss, kuulipilduja või suurtükk. Võimata on tulevikusõda ilma nendeta endale ettekujutada. Sellega on kõik riigid tõsiselt arvestanud ja omi soomusjõude maksimumini suurendanud. Väsimata tehakse tööd uute lahingmasinate tüüpide loomise kallal; olemasolevate tüüpide liikumise kiirust katsutakse suurendada, nende võitlusvõimet tõsta jne.\*) Kuid selle juures peetakse teraselt silmas oletatavate vastaste saavutusi lahingmasinate alal, et vastavalt sellele muretseda nende vastu võitlemise abinõud. Et ka meil tulevikusõjas nende vastu võidelda tuleb, selles pole mingisugust kahtlust. Küsimus seisab ainult selles, missuguste abinõudega meie vastase lahingmasinate vastu kavatseme võidelda, ja kas need abinõud on küllalt otstarbekohased ning mõjuvad. See on küsimus, mis tuleks ajaviitmata lahendada. Vastasel korral võivad üllatused tulla, millel on saatuslikud tagajärjed. Meie ei tohiks korraldada sakslaste vigu Ilmasõjas. Nad arvasid, et nende tugev suurtükivägi suudab küllaldaselt oma jalaväge kaitsta vastaste lahingmasinate hoopide vastu, kuid nende lootused purunesid kõik Somme-Py, Soissons'i ja paljudes teistes lahingutes. Need võitlused näitasid, et isegi sarnane võimas suurtükivägi, nagu seda sakslaste oma oli, jättes lahingmasinate ilmumise puhul isegi kõik teised märgid rahule, koondades oma tule nende pihta, et suutnud oma jalaväge tankide löökide vastu kaitsta. Tagajärjed olid kurvad: suured kaotused jalaväes, tema moraali langemine ja üldine taganemine. Oleks sakslased lahingmasinaid ja nende võimeid tõsiselt hinnanud, oleks sõja tagajärjed vist küll teistsugused olnud. Sellest on näha, et lahingmasinate vastu võitlemise abinõude korraldamine veel rahuajal on väga tähtis ala, mille peale tuleks tõsiselt mõelda. Vaevalt võib siin rahulduda ühe või teise üksiku abinõu tarvitusele võtmisega. Tuleb ära kasutada kõik kättesaadavad abinõud ja nendest luua kindel organisatsioon, mis kõige paremini kindlustaks meie jalaväge vastase lahingmasinate löökide vastu.

Küsimuse lahendamise aluseks tuleb võtta vastase lahingmasinad, nende oma-

dused ja nende teraskaitse paksus. Arvatakse, et vastase lahingmasinate tüübid on meile küllalt hästi tuntud, sellepärast võime ka enam-vähem ennast vastavate kaitseabinõudega varustada ilma suuremate eksitusteta. Loomulikult pole võimalik ajakirjanduse veergudel käesolevat küsimust detailides käsitada, sellepärast piirdun siin ainult põhijoontega.

Lahingmasinate vastu võitlemise abinõud võib nende iseoomult järgmiselt liigitada:

a) jalaväge kaitse, b) lahingmasinate kaitse, c) kahurväge kaitse, d) lennugäge kaitse, e) insenerilik kaitse, g) looduslikud tõkked ja h) keemiline kaitse.

a) Jalaväge kaitse. Iga väeosa peab olema varustatud sarnaste abinõudega, mis võimaldaksid, kui mitte lahingmasinaid lõpuliselt hävitada, siis vähemalt neid kahjutuks teha. Sarnasteks abinõudeks võivad olla jalaväge kahurid, tugeva lõhkejõuga käsigranaadid, miinid, fugaasid jne. Püssi- ja kuulipilduja tuli harilikku kuulidega ei läbista ei tanki ega soomusauto teraskaitset, sellepärast on nendega lahingmasinate tulistamine, ilma kindla kavata, ainult ilmaaegne laskemoona raiskamine. Harilikud kuulid, langedes vaatluspilude pihta, deformeeruvad; tinatükikesed tungivad läbi pilude ning võivad meeskonda silmadesse haavata. Arvestades sellega, ei või kunagi lubada korraldatud laskmist igale mehele harilikku kuulidega lahingmasinate pihta, vaid seda võib lubada ainult parematele laskuritele kuulipildujatest, juhtides selle juures kuulide juga vaatluspilude pihta. Teised laskurid peavad tulistama vastase jalaväge, mis tankidele järgneb.

Soomustlähbistavad kuulid tungivad 120—150 meetri kauguseni 12 mm paksusest terasest läbi, kui nad õige nurga all langevad. Õige nurga alt kõrvale kaldudes ei tee nad enam kahju. Tankide teraskaitse paksus ulatub kuni 20 mm, sellepärast on soomustlähbistavad kuulid kardetavad ainult soomusautodele, kuna tankide terase vastu nad täiesti kahjutud on. Paremaks tankide vastu võitlemise abinõuks on jalaväge saatja kahur. Ka väga kohane selleks otstarbeks on meie „karupüss“. Ta lähbistab kindlasti tankide teraskaitse kuni 800 meetri kauguseni. Kui teda paigutada vastavale lafetile, on tema tuli äärmiselt täpne. Ka laskekiirus on tal

\*) Hiljuti konstrueeris Renault vabrik kaks uut tanki tüüp N. C. ja F. T., millega lugejaid edaspidi tutvustan.

küllaldane. Oma kaalu poolest on ta võrdlemisi kerge ja sellega igalpool jalaväel kaasaskantav. Nendega tuleks meie jalaväe üksusi nõutaval arvul varustada. Tarbekorral võib teda jalaväe üksus tarvitada, kui jalaväe saatjat kahurit, sest ta on väga kohane ka vastase kuulipildujate pesade hävitamiseks.

Tugeva lõhkejõuga käsigranaadid ehk väiksemad kimpudesse seotutena, võivad tanki rivist välja viia, kui nad lahingmasina kere all lõhkevad. Miini- ja pommi-pildujate tuli on ka mõjuv tankide pihta, kuid nende tule täpsus liikuva lahingmasina pihta on võrdlemisi väike, sellepärast ei või nende abi peale suuri lootusi panna, kuid sellegi peale vaatamata on nende tarvitamine hädakorral kasulik. Peale selle peab iga üksus omad pioneer-abinõud lahingmasinate vastu võitlemiseks ära kasutama.

Jalaväe üksus, olles varustatud loetletud abinõudega ja osates neid käsitada lahingmasinate vastu võitlemiseks, võib lahingväljal enam-vähem küllaldase kaitse lahingmasinate vastu organiseerida. Vähemalt ei tule tal abitult nende hävitustööd pealt vaadata, vaid ta võib midagi ära teha ja hävitustööle piiri panna.

b) *Lahingmasinate kaitse.* Meie lahingmasinad pole omaduste poolest sugugi nõrgemad, kui arvatava vastase omad. Nad on isegi tugevamad ja sellepärast võib neid väga edukalt oma jalaväe kaitseks tarvitada. Lahingmasinatel on aga harilikult võitlusväljal tähtsamaid ülesandeid täita, mille tõttu vaevalt on võimalik neid igal ajal kaitseabinõuna tarvitada. Nendest abi võib olla ainult nendele jalaväe üksustele, millede toetuseks nad on määratud või millede ligidal nad asuvad.

c) *Kahurväe kaitse.* Kahurvägi on üks võimsamatest abinõudest lahingmasinate vastu võitlemiseks. 3" kahuri mürsk, lastud otsetabamisega, läbib tankide teraskaitse kuni 1½ kilomeetri kauguseni. Samaviisi lastud raskete kahurite (kal. 100—120 mm) mürsud läbib tankide terase kuni 2½ kilomeetri kauguseni. Kahurtuli on mõjuv liikuvate tankide pihta ainult siis, kui ta on massiline. Tuleb luua terve tuletõke, kas paigalseisev, või liikuv (tulevall). Olgugi, et kahurid on võimsad abinõud tankide vastu võitlemiseks, kuid, nagu eelpool tähendasin, ei suuda nad siiski omi vägesid vastase lahingmasinate eest kaitsta, sellepärast on ainult nende peale lootmine väga kardetav,

tihti isegi saatuslik. Et kahurvägi sellel alal oma ülesannet edukalt täidaks, peab tal veel rahuajal küllaldane vilumus olema. Selleks tuleks tõetruud harjutused poligoonidel läbi viia.

d) *Lennuväe kaitse.* Otsekoheks lahingmasinate vastu võitlemiseks pole lennukid kohased, sest kõrgelt visatud pommi-de tabavus on väga väike, eriti liikuvate märkide pihta, sellepärast ei anna õhust lahingmasinate pommitamine kuigi suuri tagajärgi. Paremad tagajärjed võivad sellel olla, kui lahingmasinad koondunult asuvad, kas lahingusse sõidul, või ootepositsioonidel.

Ka suurema lahingmasinate kolonni pommitamine rännakul annab mõnikord häid tagajärgi. Kuid kõik sarnased pommitamise võimalused on juhuslised, sest lahingmasinad asuvad koondunult harilikult alati varjatult. Väga suure tähtsusega on lennuki luure lahingmasinate olemasolu kindlaks tegemiseks. Wiibides õhus, vastase organisatsioonide kohal, peavad nad teraselt vaatlema tundemärke, mis lasevad oletada lahingmasinate koondumist ühte või teise punkti. Nendeks tundemärkideks on, kui lahingmasinaid endid näha pole, põlev-määrdeainete sisternid, kas autodel või raudteel koormad, või hunikud vaafidega, milledes harilikult transporteeritakse mainitud ained, liikuvad töökojad, tankide jäljed jne. Eriti heaks tundemärgiks on tankide jäljed. Nad paistavad väga hästi õhust vaatlejale silma isegi rohuga kaetud kõva pinnaga põllul. Kõik sarnased tundemärgid, kui neid on õhust täpselt uuritud, lubavad enam-vähem kindlaks teha lahingmasinate olemasolu, nende koondamise raioonid, liikumise sihid ja kavatsetava löögi suuna. Sellega on siis lennukite osa lahingmasinate vastu võitlemisel nende olemasolu kindlakstegemine, nende ülesleidmine, nende liikumise suuna ja koondusraioonide või punktide ülesotsimine ning koondunud masinate pommitamine. Nagu näha, pole lennukite osa lahingmasinate vastu võitlemises sugugi nii tähtsuseta, nagu seda ennemalt arvati. Ümberpöörduvalt, ta on väga tähtis, sest ta annab lahingu juhile võimaluse ettevalmistada ja kõik kättesaadavad abinõud tarvitusele võtta lahingmasinate löögi pareerimiseks.

e) *Insenerilike kaitse.* Täieliku insenerilise kaitse kasutamine lahingmasinate vastu võitlemiseks on üks kõige raskematest, eriti meie oludes. Ta nõuab suuri kulusid, hulgalist tööjõudu ja palju aega.

Pealegi on raske pikemat aega ette aimata, kust kaudu vastase lahingmasinate löök võib sündida. Kuid see kõik ei tähenda, et insenerikaitset võiks ignoreerida. Tema osaline kasutamine võib väga kasulik olla teatud olukorras. Asudes positsioonide kindlustamisele, tuleb silmas pidada ka lahingmasinate vastu võitlemise nõudeid. Tuleb lõhkuda teed, sillad, puud teedele maha saagida jne. Nende tööde iseloom oleneb mõistagi ära vägede tegevuskavast. Kui kaitsel kavatakse lühemat aega asuda, et kallaletungiks ettevalmistuda, tuleb lõhkumise tööde juures arvestada parandamise võimalustega edasiliikumise puhuks. Kui positsioonid asuvad kõrgustikul, tuleb tõusud nii järsuks teha, et tankid nendest ilma tee valmistamata üles ei suuda ronida.

Tõkkekraavide kaevamine on ka kasulik. Nende sügavus peab olema  $3\frac{1}{2}$  meetrit ja laius raskete tankide jaoks 5 ja kergete jaoks 3 meetrit. Maskeerimata kraavid pole suuremaks takistuseks, sest vastase jalavägi, märgates neid, valmistab tankidele ülepääsuteed. Kraavide kaevamine suuremas ulatuses on vaevalt mõeldav väeosal oma jõuga, vaid selleks otstarbeks on kõige kasulikum kasutada kohalike elanikke. Tõkkekraavid võivad asuda kas oma traattõkete ees või esimese liini taga. Kaitsekraavide muutmine, kus asub oma jalavägi, tõkkekraavideks tankidele ei ole soovitav, sest neid on, peale teiste pahede raske maskeerida, mille tõttu vastasel on kerge tankidele läbipääsutee teha.

Maastiku mineerimine raioonides, kus tankide kallaletungi võib oodata, on soovitav. Miinid võivad olla kas iseplahvatavad või elektrisüütega. Neid tuleb asetada malekorda nii, et nende vahe ei ulatu üle tanki laiuse. Sarnased miiniväljad on tankidele väga hädahohtlikud. Nende abil hävitasid sakslased kaunis palju liitlaste tanke. Positsioonide kindlustamise juures tuleb võimalust mööda tankidevastased kindlustused nõutavatele punktidele ehitada. Need kindlustused peavad olema varustatud teatud arvu tankidevastaste relvadega, ümbritsetud laiade kraavide ja miiniväljadega. Peale selle peavad nad olema veel tugevasti kaitsitud vastase jalaväe kallaletungi vastu. Sarnaseid kindlustusi kasutasid ka sakslased ja kohati õige edukalt. Nagu juba tähendasin, on meie oludes arusaadavatel põhjustel insenerikaitse täiel määral läbiviimine võimatu. Teda võime kasutada ainult osaliselt. Sellega ar-

vestades tuleb teisi kaitseabinõusid kõvendada.

g) Looduslikud tõkked. Looduslikud tõkked, nagu jõed, järved, järsud, rabad jne., on lahingmasinate tegevuses väga suurteks takistusteks, kuid neid on võimalus siis kasutada, kui nad kaitsepiirkonnas asuvad. Igatahes, positsioonide valikul tuleb nendega arvestada niivõrt, kui niivõrt olukord seda lubab. Kui mõned looduslikud tõkked pole küllalt tugevad, tuleb nende võimet kunstlikult kõvendada, näiteks suurendada järsud, ojades teha paisud jne.

h) Keemiline kaitse. Lahinggaaside kaitse organiseerimine lahingmasinate vastu on raske. Ta on seotud ilmastikuga ja pealegi hädahohtlik omile vägedele. Kuid siiski teatud juhtumistel võib teda tarvitada. Ilmasõjas küll sarnast kaitset ei tarvitatud, kuid tema otstarbekohasust mõnedel juhtumistel ei saa eitada. Paksu suitsupilvega tankide ümbritsemine toob ka teatud määral kasu. Vähemalt takistab ta tankide meeskonnale märkide ülesleidmist, nende tulistamist jne. Soomusautode pimestamiseks ei ole kohane suitsu tarvitamine. Nende liikumise kiirus on niivõrt suur, et pole võimalik nõutavat suitsukatet nende ümber luua. Tulepildujate tarvitamine tankide vastu võitlemiseks on otstarbetu. Tulejuga, mis ulatub 20—30 meetri kauguseni, ei suuda tankile midagi teha. Kui oletada, et põlev vedelik vaatluspilude läbi tankide kereesse võib tungida, on tulepildur juba tanki poolt hävitatud, enne kui tema tulejuga vaatluspilude peale suudab juhtida. Igatahes tulepilduja, kui tõsise lahingmasinate vastu võitlemise abinõu peale ei saa vaadata.

Nagu juba alguses tähendasin, ei kindlusta sõjaväge ükski loetletud abinõudest üksikult tarvitatusena lahingmasinate löökide vastu, vaid nendest kõikidest tuleb kombineerida olukorrale vastav kaitse. Kuid seda on lahingväljal võimatu teha, kui rahajal selleks mingisuguseid sammusid pole astunud. Missugused peaksid need sammud siis olema? Kõige esiteks peab teravalt silmas pidama arvatava vastase lahingmasinate arenemist, tundma põhjalikult nende omadusi, võimeid ja selles kõiges informeerida täpselt oma sõjaväge. Vastase lahingmasin ei tohi võitluses kedagi üllatada. Igaüks peab teadma misuguse riistaga tal tegemist on ja kuidas temast jagu saada. Jalavägi peab varustatud olema abinõudega, mis võimaldavad talle lahingmasinaid hävitada ja kahjutuks

teha. Kahurvägi tuleb ettevalmistada lahingmasinate vastu võitlemiseks. Lennuvägi peab oskama teiste ülesannete täitmisel koguda andmeid, mis kergendavad juhatusel lahingmasinate vastu võitlemist. Tuleb tõsiselt järele kaaluda, missuguses ulatuses suudame meie ära kasutada insenerilist kaitset ühenduses looduslike töökedega jne.

Vaevalt on võimalik soovitavaid tagajärgi saavutada, kui iga väeliik end hakkab rahuajal omaette lahingmasinate vastu võitlemiseks ettevalmistama. Tuleks välja töötada üldised juhtnöörid, kust kõik asjast huvitatud väeliigid tarvilikud näpunäited leiaks, kui rahuajal enda ettevalmistamiseks nii ka võitlusväljal lahingmasinate vastu võitlemise organiseerimiseks.

J. L.

## Praktilisi näpunäiteid lõhkeainete tarvitamisel sõjaväes.

K. Preibach.

### 1. Lõhkeained.

Praegusaja sõjatingimustes on purustustööd nii tihedalt seotud teiste sõjaväe töödega ning lahingülesannetega, et nende tundmine on soovitatav kõigis väeliikides.

Lõhkeainete õige käsitlemine võib tunduvalt kokku hoida inimeste tööjõudu, aega, ja seega teha lõhkeaineid käepäraseks relvaks. Suuremas osas purustustööde õpperaamatutes ning eeskirjades on ainult näidatud tegelik purustustööde läbiviimine ning laengute suurused, kuna aga üksikute lõhkeainete väga erinevatest omadustest midagi nimetatud pole. Et aga mitme lõhkeainega töötamisel nad otse üksteise vastu võivad tagajärgi võivad anda, oleks väga soovitatav teada lõhkeainete erinevusi.

Sagedasti imestatakse kui eeskirjadele vastavalt paigutatud ja õiges suuruses laeng soovitud tagajärgi ei anna ning süüdistatakse seejuures lõhkeainet, kuna aga vea tõeline põhjus, kas nõrk detonaator, või lõhkeaine eriomadustega mittearvestamine unustatakse.

Peale selle segatakse väga tihti mõisteid harilik lõhkemine ning detonatsioon.

Olen sagedasti kuulnud küsimusi, et miks näiteks dünamiidi süütamiseks 1,5 gr paukuv-elavhõbeda kapslit tarvitatakse, kuna juba 0,25 gr kapsel teda lõhkema paneb? Et dünamiit nõrga detonaatori järeldusel mitte ei detoneeru, vaid harilikult lõhkeb, ning selle tagajärjel tema purustamise jõud palju vähem on, seda sagedasti ei teata.

Järgneva kirjutuse eesmärgiks on just meil tarvitusel olevate lõhkeainete eriomaduste kokkuvõtlik selgitamine ja näpunäiteid nendega ümberkäimises ning kasutamises.

### 1. Lõhkemise ja lõhkeainete mõiste.

Lõhkemiseks nimetatakse mõne aine omadust, kõrge temperatuuri juures põlemisel, muutuda väga kiiresti gaasideks. Sarnased kõrgetemperatuurilised gaasid on väga elastilised ning laienevad suure kiirusega ja jõuga, seejuures kõiki ümbritsevad asju eest äravisates või purustades.

Ained, millel tähendatud omadus, nimetatakse lõhkeaineteks.

Lõhkeainete suur põlemise kiirus on tingitud sellest, et neil juba omas koosseisus põlemiseks tarvisminev hulk hapnikku olemas on ja seetõttu põlemist aeglustav tegevus, s. o. õhust ehk ümbrusest hapniku korjamine ära jääb.

Lõhkeainete omaduste ja teiste tegurite (näit. süütamisviisi) mõjul ei sünni mitte kõik lõhkemised ühesuguse jõu või kiirusega. Väga kiiret lõhkemist, mille järeldusel ümbritsevad kehad gaaside eest ära nihkuda ei jõua, vaid purustatakse, nimetatakse detonatsiooniks. Lõhkeaine detonatsiooni võib välja kutsuda teise aine lõhkemise abil, ning sarnaseid detonatsiooni väljakutsuvaid lõhkeaineid nimetatakse detonaatoriteks. Lõhkeaineid, mis küll võrdlemisi kergesti süütuvad ning lõhkevad, kuid millele detonatsiooni väga raske või võimata on saavutada, nimetatakse oma viskava tegevuse järele viskavateks lõhkeaineteks. Viskavate lõhkeainete lõhkemise edasiandmise kiirus on 100—150 m/sek.

Kõik detoneeruvad lõhkeained omavad purustava tegevuse ja nimetatakse purustavateks lõhkeaineteks. Purustavad lõhkeained võivad ka mittevastava detonaatori, ehk mõnel teisel põhjusel viskava tegevuse anda, kuid sarnasel juhtumisel ei detoneeru nad, vaid lõhkevad harilikult. Purustavate lõhkeainete detonatsiooni edasiandmise kiirus on 5000—8000 m/sek.

### 2. Sõjaväes tarvitusel olevad lõhkeained.

Arvesse võttes töötamistingimusi sõja ajal, võib sõjaväes tarvitusel olevatele lõhkeainetele esitada järgmised peanõuded: a) nad ei tohi olla mitte liig kardetavad ümberkäimisel, ega liig alistuvad välistele mõjudele. Peale selle peavad vastama oma tegevuse poolest tööots- tarvetele, mis näiteks võib olla — kas ehituse või asja purustamine, või ta kohalt ära paiskamine. Et aga sarnast lõhkeainet, mis kõigile ülesseatud nõuetele vastaks, senini veel pole olemas, tuleb paratamatult tarvitada mitut lõhkeainet.

Muu seas liig tuimad lõhkeained on ühtlasi ka väga raskelt süüdatavad, mis teatud olukordadel nendega töötamise väga keeruliseks, ehk peaaegu võimatuks teeb.

Töötamisviiside ning süütamise ühtlustamiseks katsutakse sõjaväes siiski võimalikult ühtlastele töötingimustele vastavaid lõhkeaineid kasutada.

Peamiselt kasutatavad lõhkeained:

**Must püssirohi** — on salpeetri — 75%, söe 15% ja väävli 10% mehhaaniline segu. Valmistatakse musta värvi 1—10 mm suuruste terade ja kuubikute näol.

Lõhkemise protsessi pikendamiseks ja välisetele mõjudele kindlamaks vastupanuks poleeritakse terad ja need omavad seejuures läikiva väljanägemise. Erikaal on 1—1,5. Lõhke + 280° C. temperatuuri juures ning süüdatakse süütenööri ehk süütiku abil. Süütamise kindlustamiseks on soovitatav süütenööri ning süütiku otsa väikene kapsel, ehk püssirohu pulbriga või peeneteralise püssirohuga kotikene paigutada. Lõhkemisel annab viskava tegevuse ning seejuures tekkivad gaasid ei ole mürgised. Et musta püssirohu koosseisust ainult 45% kasulikkudeks gaasideks muutub, on tema jõud umbes poole vähem teiste lõhkeainete jõust. Kardab niiskust ning muutub selle tagajärjel kõlbmatuks. Võib lõhkeda ka sädemest, hoobist ja püssikuulist. Musta püssirohu detonatsiooni saavutada on väga raske.

**Meleniit** (erikaal 1,6) on valatud pikriin-hape, mida fenoolist valmistatakse. Väljanägemise järele on tema kristalliline aine, helekollakat värvi. Tarvitusel on suurtüki mürskude kujuliste 450 gr ja 750 gr laengute näol. Detonatsiooniks tarvitab 80 gr pulbritaolisest pikriinhapest detonaatorit, mis ise 1,5 gr. paukuv-elavhõbe kapslist lõhkeb. Kiiresti soojenedes kuni 300° C. lõhkeb, kuna tulega süütamisel sulama ning põlema hakkab. Niiskust ei karda ning sulab vähe ainult soojas vees. Tolm on mõrudamaitse, kuid mitte väga mürgine. Mürgituste juhtumistel on vastumürgiks soe piim. Ümberkäimisel ei ole meleniit kardetav. Omab detonatsiooni juures purustava tegevuse, kuid nõrga detonaatori mõjul võib ka hariliku lõhkemise ning selle järelduusel viskava tegevuse anda. Lõhkemisel sünnivad kollast värvi mürgised gaasid. Metallidega kokkupuutudes sünnitab meleniit pikraadiid, mis oma tundlikkuse poolest on väga kardetavad. Inglistinaga kokkupuutudes kardetavaid pikraate ei sünnita, ning sellepärast mahutatakse laengud harilikult parafineeritud papist, inglistinast, või tinutatud plekist kestadesse.

**Trotiil** (erikaal 1,6) valmistatakse toluoolist ning on helekollakas pulber. Sulab 81° C. juures, muutub seejuures kollakas-pruuniks kõvaks kehaks ning kaotab oma tundlikkuse. Tarvitatakse 0,5—10 kg raskuste, neljakandiliste sulatatud või pressitud laengute kujul. Pulbritaolises või pressitud olekus detoneerub troitiil 2 gr paukuva elavhõbe kapslist, kuid täieliku detonatsiooni kindlustamiseks on soovitatav tarvitada tretiil-kapslit. Sulatatud olekus detoneerub ainult 20 gr pulbritaolisest ehk nõrgalt pressitud troitiilist detonaatorist. Kiiresti soojendatult kuni + 242° C. annab hariliku osalise lõhkemise; tulega süüdates süttib raskelt ning põleb rahulise leegiga.

Vees troitiil ei sula ning on teiste väliste mõjude vastu tuim. Põrutusi ning hõõrumist ei karda. Tolm on kibedamaitse, kuid mitte

mürgine. Lõhkemisel sündiv must suits on mürgine. Nõrk detonaator annab hariliku osalise lõhkemise, või purustab laengu lihtsalt ära.

**Pürokseeliin** (erikaal 1,2) valmistatakse puuvillast, mida lämmastiku ja väävliha-petega ümbertöötatakse. Väljanägemise poolest on tema helehalli värvi, puupapi taoline mass. Tundlikkuse vähendamiseks ümberkäimisel hoitakse pürokseeliin niiskena, ning kuivas olekus tarvitatakse teda ainult detonaatoriteks. Niiske pürokseeliin sisaldab 10—30% vett ning on tuim kapsli, hoopide ja põrutuste vastu. Külmal omab niiske pürokseeliin kuiva pürokseeliini omadused. Detonatsiooniks tarvitab 50 gr kuivast pürokseeliinist detonaatorit. Suuremate laengute detonatsiooni kindlustamiseks võetakse  $\frac{1}{20}$  ehk veealustele laengutele isegi kuni  $\frac{1}{4}$  osa kuivast pürokseeliinist.

Kuiv pürokseeliin sisaldab kuni 3% vett ning on väljanägemise järele vähe valkjat. Detoneerub 2 gr paukuv-elavhõbe kapslist. Kiiresti kuni 180° C. soojenedes lõhkeb, ning sädemest ja hõõrumisest võib põlema süttida. Üle 300 kg kogu põlemine võib lõhkemisega lõppeda. Niiskuse eest kaitseks mahutatakse kuivast pürokseeliinist detonaatorlaengud õhukindlatesse plekkkestadesse, ehk parafineeritakse laengud väljaspoolt.

Pürokseeliini tarvitatakse kuuekandiliste ehk ümmarguste rattakujuliste laengute näol, millede raskus 60 gr kuni 1 kg. Lõhkemisel tekkivad mustjas-hallid gaasid on mürgised. Niisket pürokseeliini kuivatatakse suvel kuiva ilmaga päikesevarjus ehk kuivas ruumis 20° C. juures. Kuiva pürokseeliini niisutamiseks hoitakse laengud umbes 15 mm. destilleeritud vees, kus ajaajooksul kuni 30% niiskust enesesse imeb. imeb.

**Dünamiit** (erikaal 1,5) on teiste vähem tundelikkude lõhkeainetega ehk harilikkude pooriliste ainete segatud nitroglitseriin. Sarnane segamine võetakse ette nitroglitseriini liig suure tundlikkuse vähendamiseks. Sellegi peale vaatamata on dünamiit veel liigagi tundelik selleks, et teda ilma hädaohuta sõjaväes tarvitada võiks, olgugi, et tema oma purustamise jõu poolest teistest lõhkeainetest on tugevam ning shelatiinisarnase ja niiskust mittekartva koosseisu tõttu veealusteks- ning puurlaenguteks väga kohane tarvitada oleks. Dünamiidi kasutamist sõjaväes takistab veel asjaolu, et tema juba + 8° C. külmab, mille tõttu muutub eriti tundelikuks ja hädaohlikuks ümberkäimisel.

Eelpoolnimetatud põhjustel ning kohasemate lõhkeainete ilmumisel on dünamiidi tarvitamine kõigis sõjavägedes vähenenud, ning teda kasutatakse ainult kui abiainet. Et tema lõhkemisel tekkivad gaasid pole mürgised, tarvitatakse teda väga laialdaselt mäetööstuses, või üldse töödes, kus õhupuhastus on puudulik.

Sõjaväes tarvitatav dünamiit koosneb nitroglitseriinist ja sulavast pürokseeliinist ja nimetatakse paukuv-shelatiiniks. Valmistatakse 75 gr pergamentpaberisse mähitud pulgakeste kujul. Detoneerub 1,5 gr. paukuv-elavhõbeda kapslist, ja on väga tundelik põrutuste ning hoopide vastu, andes vahel osalise lõhkemise. Kiiresti soojenedes 180° C. lõhkeb, kuna tulega süüdates rahulise leegiga põleb, mis isegi vee all ei kustu. Üle 20 kg-lise kogu põlemine võib lõhkemisega lõppeda. Inimese

organismi sattudes sünnitab mürgituse, ning isegi palja kätega puutumisel võib peavalu ja oksenduse välja kutsuda. Kiireks vastumürgiks on must kohvi. Külmanud dünamiiti sulatatakse soojas ruumis 2 öö-päeva jooksul või vastavas nõus, mille kahekordsete seinte vahel on + 60° C. kuum vesi.

**Ammonaalid** — on kõvemajooliste purustavate lõhkeainete segu ammoniumi salpeetriga. Ammonium — salpeetri suure hapniku % pärast saavutatakse sarnase segamise teel lõhkeaine täielikult kasulikkudeks gaasideks muutumine, ehk nagu seda nimetatakse lõhkeaine täielik põlemine lõhkemisel. Nende purustusjõud on vähem, kuid viskav omadus suurem kui segamiseks tarvitatud lõhkeainetel.

**Ammonaale** on väga palju liikisid, kuid sõjaväes kõige rohkem tarvitust on leidnud troitiili segud ammoni-salpeetriga. Sarnased segud on väga hügrooskoobilised, mille järelusel ammonaal laenguid isegi õhuniiskuse eest kaitsmata tuleb. Ammonaale on väga kerge eraldada teistest lõhkeainetest oma tüübilise ammoniumi lõhna järele. Lõhkemisele võib viia 1,5—2 gr. paukuv-elavhõbeda kapsli abil. Gaasid on lõhkemisel suuremalt osalt mitte kihvtised.

**Suitsuta püssirohud.** Valmistatakse pürokseeliinist ehk pürokseeliinist ja nitroglitseriini, mille järele neid ka, kas pürokseeliin või nitroglitseriini püssirohtudeks nimetatakse. Tarvitatakse püssipadrunites ja suurtüki laengutes. Lõhkejõud on poolteist korda suurem kui mustal püssirohul. Niiskuse vastu on vähe tundelikud, kuid oma mitte kindla keemilise ühenduse tõttu hakkavad neile ebasoodsas olukorras kergesti lagunema, mille tagajärjel isenesest lõhkeda võivad. Suletud ruumis (näit. püssipadrunites) lõhkevad väikesest elavhõbeda kapslist, kuna suurema kogu lõhkema viimiseks on tarvilik 50—80-grammiline purustavast lõhkeainest detonaator. Suitsuta püssirohtusid purustustöödeks tarvitades tuleb laeng võimalikult õhukindlasse ja vedrutavasse (näit. plekist) kesta paigutada, sest vastasel korral võivad nad ainult osaliselt lõhkeda või põlema süütuda. Lõhkemisel omab viskava tegevuse.

### 3. Detonaatorid.

Süttimise tundelikkuse järele võib lõhkeaineid jagada 3 gruppi: a) eriti tundelikkudeks, b) keskmise tundelikkusega ja c) tuimadeks lõhkeaineteks.

**Eriti tundelikkudeks** nimetakse sarnaseid lõhkeaineid, mis tulega süüdates või võrdlemisi nõrgast hoobist lõhkevad. Sellesse gruppi kuuluvad kõik musta püssirohu sordid, paukuv-elavhõbe, tina asiid jne. Need lõhkeained annavad suuremalt osalt kõik hariliku lõhkemise, ning annavad viskava tegevuse, välja arvatud paukuv-elavhõbe ja tina asiid, mis tu-

lega või hoobist süüdatult detoneeruvad, ja purustava tegevuse annavad.

**Keskmiselt tundelikkudeks** nimetakse sarnaseid lõhkeaineid, millede lõhkemist või detonatsiooni saavutatakse paukuv-elavhõbeda ja tina asiidi s.o. kapslite lõhkemise abil, kuna tulega süüdates ainult põlema hakkavad. Sellesse gruppi kuuluvad: dünamiit, kuiv pürokseeliin, pulbritaoline meleniit, pulbritaoline troitiil, suitsuta püssirohud, tetriil, ammonaalid jne.

**Tuimad** on sarnased lõhkeained, mis paukuv-elavhõbe ning tina asiidi kapslitest ei lõhke ega detoneeru, vaid mille detonatsiooni ainult väikese (umbes 20—80 gr.) keskmise tundelikkusega lõhkeainest laengu abil saavutame. Sarnaseid abilõhkeaineid, mida tuimamate lõhkeainete detoneerimiseks tarvitatakse, nimetakse **detonaatoriteks**. Harilikult tarvitatakse lõhkeaine detonaatoriks sama ainet tundelikkumas olekus. Nii näiteks on troitiili detonaator pulbritaoline troitiil, niiske pürokseeliinil — kuiv pürokseeliin, meleniidil — pulbritaoline pikriinhape jne. Peale nende on olemas veel lõhkeaineid, mida ainult detonaatoriteks tarvitatakse, nagu näiteks: paukuv-elavhõbe, tina-asiid, tetriil jne.

**Paukuv-elavhõbe** (erikaal 4,4) on valkjas-hall kristalliline aine, mis annab süütamise viisi peale vaatamata (hoobist või sädemest) alati detonatsiooni. Teda tarvitatakse 1—4 gr. kapslite näol, sest et lahtiselt tarvitamine suure tundelikkuse tagajärjel on kardetav. Paukuv-elavhõbe kapslites on isoleeritud välisest õhust laki abil, sest et tema väga ruttu niiskub ja selle tagajärjel kaotab oma tundelikkuse. Kuivades, mis sama kiirelt süünib, saab paukuv-elavhõbe oma tundelikkuse tagasi. Kuivalt detoneerub alati + 180° C. juures. Tarvitatakse keskmise tundelikkusega lõhkeainete detonaatoriks.

**Tina asiid** on valge pulbritaoline aine, vähe raskem (erikaal 4,8) ja ka oma lõhkejõu poolest tugevam kui paukuv-elavhõbe. Pahaks omaduseks on temal liig väike tundelikkus (lõhkeb + 300° C. juures). Vees oma tundelikkust ei kaota. Tarvitatakse vask või allumiinium kapslite näol, keskmise tundelikkusega lõhkeainete detonaatoriks.

**Tetriil** (erikaal 1,7) on rohekas-kollane kristalliline pulber, ja tarvitatakse keskmise tundelikkusega lõhkeainete (näiteks pulbritaolise troitiili, poolniiske pürokseeliini jne.) detonaatoriks, mis paukuv-elavhõbe ja tina-asiid kapslitest ei detoneeru. Lõhkeb kiiresti, soojenedes kuni 205° C.; vees ei sula. Hoobist ja sädemest ei lõhke, ja tarvitab oma detoneerimiseks paukuv-elavhõbedat või tina-asiiti.

Tarvitakse kapslites, kuhu 1 gr. titriili hulka 0,5 gr paukuv-elavhõbedat või 0,2 gr tina-asiiti on paigutatud.



## Sõjaasjanduse arengu tehnilised teed.

### I.

#### Armee mootoriseerimine.

Möödunud sõda määras kindlaks tee, mis viib võidu saavutusele: sõda laiemas mõttes kui poliitiline ja ökonoomiline nähe, mis puudutab igakülgset rahva elu, nõuab maa kõikide inimeste ja majandusliikude allikate utiliseerimist. Kogu rahvas peab kandma nii või teisiti, ühel või teisel viisil ehk määral sõjaraskusi. Prantslased on juba ellu viinud uue seaduse, mis ette näeb kõikide inimjõudude mobiliseerimist, vahet tegemata soos ja vanaduses, ja kogu rahva kõikide varade ja materjalide mobiliseerimist.<sup>1)</sup>

Kõikide inimeste ja majandusliikude materjalide ära kasutamise võimalus on tihedalt seotud riigi tehnilise arenguga: 1) vastavalt riigi tehnilisele seisule on võimalus kutsuda sõjaväkke suuremat % rahvast. Saksamaa kutsus tegevasse väkke 17% kogu maa rahvast, Prantsusmaa — 16%, Venemaa — 10%.<sup>2)</sup>

Et Venemaal ei suudetud mobiliseerida sama suurt protsenti rahvast nagu Lääne-Euroopa riikides, on seletatav seega, et vähema rahvatiheduse juures<sup>3)</sup> oli Venemaal ka väiksem arv tehnilisi vahendeid. Venemaal kulutati külvipindala üksusele rohkem inimjõude kui Lääne-Euroopa maades. Hobujõu kasutamine liikumisvahendina Venemaa põllumajanduses viis hobuste mobiliseerimise tagajärjel majanduse langusele, sest maaharimine hakkas nõudma faktiliselt veel rohkem inimjõude kui enne sõda. (1916. a. hobustelugemine näitas nende arvu kahanemist 2.000.000 võrra 1914. aastaga võrreldes, mis teeb välja 5—6%: 35 miljonilt 1914. a. vähenes hobuste arv 1916. aastaks 33 miljonini).<sup>4)</sup>

Ainult Euroopa-Venemaa külvipindala — väljaarvatud vaenlase poolt vallutatud maaala — võrdus 1916. aasta lõpul 72.000.000 dessatiinile, ja heinamaa 20.000.000 dessatiinile<sup>5)</sup>, s. o. üldises summas võrdus kogu Prantsusmaa ja Saksamaa maaala kokkuarvatult Venemaa haritavale pindalale. Selle tagajärjel osutus armee varustamine ja täiendamine samas tempos nagu Prantsusmaal ja Saksamaal võimatuks, ja kõigil frontidel võis märgata puudulist koosseisu<sup>6)</sup>.

<sup>1)</sup> Uus seadus õigustab valitsust kasutada tarvidust mööda kõiki sõjakohustest vabu Prantsuse kodanikke. Nende töö kasutamine sõja ajal valmistatakse ette kohustusega teatada aeg-ajalt oma eriala. Juba rahuajal jaguneb maa kodanikkude mobilisatsiooni ringkondadesse, see tähendab tööstuse, majanduse, tööjõudude, tehnilise ja finansilise mobilisatsiooni ringkondadesse.

<sup>2)</sup> Venemaal oli mobiliseeritud 15.500.000, Prantsusmaal — 8.000.000, Saksamaal — 11.000.000.

<sup>3)</sup> Saksamaal tuli enne sõda 1 ruutkilomeetritele 125 inimest, Prantsusmaal — 74, Euroopa-Venemaal — 25, Aasia-Venemaal — 0,7 inimest. (Kogu keiserriigis vähem kui 7 inimest ruutkilomeetritele).

<sup>4)</sup> S. S. Oldenburg: „Venemaa enne revolutsiooni“.

<sup>2)</sup> Puudulistest tehnikaoludest oli tingitud asjaolu, et suur % mobiliseeritud asus seljast, sest polnud võimalust kõiki relvastada, rõivastada ja õpetada. Vene väerinnad osad suhtusid seljatagustesse nagu 1:2,25, kuna aga Prantsusmaal nagu 2:1.<sup>7)</sup>

Maa tehnilise arengu tähtsus sõjas avaldub reljeefelt lahinguis. Meieaja lahingus etendab otsustavat osa mitte elava materjali arv, vaid tehnika. Sellega ühenduses tuleb asendada lahinguis tehnika puudust elava materjaliga — inimestega. Vähe arvu tehniliste vahenditega varustatud sõjavägi kannatab suuremate kaotuste all.

Prantsuse armee frondil olevaist: said surma 20—21%, haavatud 50%; Venemaal said surma 32%, haavatud 74—75%.<sup>8)</sup> (Seljataguseid osi kui lahingust osavõtmataid ei ole selles arvutuses arvestatud). Kokkuvõttes kaotasid Vene väed lahingus 1½ korda rohkem kui Prantsuse.

Tehnilises suhtes halvemini korraldatud (organiseeritud) sõjaväed kannavad suuremaid kaotusi. Selles peitub üks põhjustest, mis sunnib rahvaid alatasa relvastuma ja konkureerima relvade ja laskemoona arvus ning headuses. Et kõik maad relvastuvad üksteise võidu, siis muutub sõda ikka enam verdvalavamaks — ja selles mõttes iga järgnev sõda „enneolematuks“.

Järelikult, mineviku kogemustele rajatud teed, mida mööda sammub tuleviku lahing, olenevad sõjatehnika vahendite arengust.

Möödunud sõda asetaski esikohale kahuri, mis muutus „lahingväljade valitsejaks“ juba Napoleoni ajast alates. Kahurväljal peegelduvad enamikult sõjatehnika saavutused, ja selles mõttes jääb kahur vahetpidamatult progresseeruvaks relvaks. (Sõjavägede ametlikud eeskirjad loevad endiselt „lahingväljade valitsejaks“ jala väge. Toim.).

Kõrvuti tavaliste teedega, mida mööda sammuvad kahurasjanduse täiendused ja uuendused, nagu: 1) kaugelelaskmine, 2) kiirlaskmine ja 3) eellaskmise kiirendus, mis tabavusega seotud, — on minevikusõja kogemuste resultaatidena esile kerkinud veel kaks — tendents asendada harilikke lõhkemürske keemilistega<sup>9)</sup> ja hipomobiil vedu mehhaanilisega.

<sup>5)</sup> Aruanne „Erikaitse nõupidamisest“, kokku seatud 28 riiginõukogu ja riigiduuma liikme poolt VI. S. Gurko andmete järele 1916. a. lõpul.

<sup>6)</sup> Sealsamas.

<sup>7)</sup> Prof. kindral Golovin: „Armee elav jõud“ („Venemaa sõjapingutused maailmasõjas“).

<sup>8)</sup> Välja arvatud Prantsuse ametlikkude andmete põhjal, mis on kasutatud prof. kindral Golovini töös.

<sup>9)</sup> Laaditud kontsentreeritud lämmastavate ja mürgiste gaasidega. Püü üle minna gaasimürskudele on seletatav seega, et harilikkude lõhkemürskude mõju vältab lühikest aega: lõhkenud ja kilde laiali paisanud, muutub lõhkenud mürsk kahjutuks, kuna lämmastavagaasilised mürsud levitavad gaasipilvi, mis hoiavad alal surmava mõju vältavamalt. Gaasipilv levib maapinnal, täites kaevikuid ja tungides

Viimane asjaolu andis kahurväele strateegilise tähtsuse; tekkis võimalus ruttu ümberpaigutada suuri kahurmasse suurtele kaugustele. Maailmasõjas ilmusid nähtavale kaugelelaskvad kahurid, mis lasksid raudteede platvormidelt. Kodusõjad Lõuna-Venemaal ja Hiinas töid esiplaanile soomusrongid. Kuid raudteede kasutamine taktikalises mõttes on tugevasti piiratud kindla raudteevõrgu läbi, teede ja rongide enesetabavuse tõttu.

Järgmiseks kahurasjanduse edusammuks osutus mootorveo tarvitusele võtmine, mis lubas suurimakaliibrilisi relvu vedada väljaspool rööbasteid. Peale selle on veel välja töötatud uus kahuritüüp, n. n. veetav kergekahurvägi. Kogu relva süsteem asetatakse erilisele platvormile, isiklik koosseis mahutub autodele, ja seesugune kolonn võib edasi liikuda kaasasveetava jalaväega kuni 100 kilom. ööpäevas. Säärane veetav kahurvägi tõi hiiglasu Saksa pealetungi likvideerimisel Prantsuse väerinnal 1918. aasta märtsis.

Prantsusmaal on juba seaduse teel ette määratud armee „mootoriseerimise“ tähtaeg ja selle algatuse etteotsa on pandud kahurväe inspektor. Inglismaal oli sõjamineisteruumis käsk kõike, mis seis ühenduses mehhaanilise edasiliikumise ja mis allus intendantuurile, üle anda 1. oktoobriks 1927. a. kahurväe keskasustele. Erand on tehtud ainult intendantuuri oma veovahendite kohta.

Mootorveo paremuste hulka tuleks arvata: 1) liikumiskiirus, 2) isikliku koosseisu vähenemine, 3) tootluse hõlbustus, sest bensiini vajatakse kaalult kuus korda vähem kui kaeru samaväärsele tööhobuse jõule, 4) mürkgaaside kahjutus.

Eitavate omadustena esinevad: 1) suurem kaal ja väiksem paenduvus, võrreldes hobuvankritega, 2) suurem varjamatus edasiliikumises, suure tolmuga ja mootori müri tõttu, 3) sõltuvus teedevõrgu tihedusest ja seisukorrast.

Et pehmenada ja vähendada mootorvankrite sõltuvust teede oludest ja omadustest, on tehtud terve rida leidusi: paenduv „lülkkäik“ (Ketshresi k.), harilikude rataste kiire asendamine hambulistega jne.

Peab mainima, et hobujõul vedu on odavam kui mootorijõul; näiteks:

Inglismaal maksab mehhaaniline vedu 9,82 dollarit, hobujõuline vedu 4,42 dollarit tööpäevas või mehhaaniline vedu 1,23 doll., hobujõuline vedu 0,57 doll. töötunnis<sup>1)</sup> (väikestel kaugustel).

Ligikaudu samad arvud on saadud ka Ameerika oludes. Kui motoorne vedu läheb maksma peaaegu kaks korda kallimalt kui hobujõul isegi maades, kus on oma naftaproduktid — sellaseks riigiks osutub Põhja-Ameerika Ühisriigid — seda enam tuleb konstateerida seda nen-

onarustesse, ja nii ei vaja gaasimürsud kindlat märkilaskmist. Tekkis võimalus üle minna kaliks maksmaminevalt kahurväe ettevalmistustelt lühikestele neutraliseeruvatele laskmistele. Et gaasimürskudega laskmine on olnud soodsast ilmaseisust, siis tuleks tarvitusele võtta tegevusmõju täiendamiseks „kombineeritud lõhke- ja gaasimürskudega laskmine.“

<sup>1)</sup> Väljaarvutus on tehtud Inglise „Shire'i hobusekasvatuse seltsi“ sekretäri poolt 1927. a.

de riikide suhtes, kus puuduvad naftaallikad ja kus ollakse sunnitud tarvitama sisseveetavat bensiini, mille sissevedu võib olla sõjaajal raskeendatud blokaadi tõttu. Siit selgub, millise hiiglatähtsuse omab riigis sõjaliselt rahuldav küsimuse lahendamine, kuidas arendada mootorite tarvis rahvusliku põletisaine väljatootamist, mis võiks asendada bensiini ja sellega konkureerida.

Prantsusmaal, kus bensiini sisse veeti iga aasta kahe miljoni tonni ümber, hakatakse tarvitama kord-korralt suuremal määral rahvuslikku „karbüranti“ — insener Mahonini ülesleidus. Prantsuse parlamendis arutati hiljuti nõuet, mis peab soovitavaks ja tarviliseks, et sõjaväe asutused võtaksid tarvitusele bensiini asemel karbürandi. Parlamendi komisjon tunustas eriteadlaste katsete põhjal otstarbekohaseks karbürandi tarvitusele võtmise. Sellest võib järeldada, et lähemas tulevikus hakatakse tarvitama Prantsuse armees odavat rahvuslikku põletusainet mootorite „toitmiseks“, ja et sealäbi nõrgeneb — kui mitte täieliselt, siis vähemalt tunduval määral — Prantsusmaa rippuvus naftarikastest maadest. Täielisest rippumatusest ei või praegu juttu olla seepärast, et Mahonini karbürandi väljatootamisviis nõuab ka naftat — nimelt neid nafta osi, mis ei ole seni veel ära kasutatud. Kuid igatahes saavutatakse karbürandi tarvitusele võtmisega hiiglakokkuvõid.

Viimased 25—30 aastat on tähistatud alalise autoasjanduse arenguga.

Käesoleval ajal seisavad esikohal liikvelolevate autode arvu järele Põhja-Ameerika Ühisriigid (22.000.000), siis järgnevad:<sup>1)</sup>

Inglismaa . . . . .	984.000,
Prantsusmaa . . . . .	901.000,
Kaanada . . . . .	820.000,
Austria . . . . .	361.000,
Saksamaa . . . . .	319.000 jne.,

mis teeb välja:

P.-Am. Ühisriikides	1 auto	5,4 inimesele.
Kaanadas	1 „	10,6 „
Austrias	1 „	16,4 „
Prantsusmaal	1 „	43 „
Inglismaal	1 „	45 „

Põhja-Ameerika Ühisriikides on autode arv tõusnud kümne aasta jooksul, 1916.—1926. a., 3,5 miljonilt 22,4 miljonile, s. o. kaudselt kuus korda. Ameerika autotööstuses töötab üle 3.365.000 inimese ametnikudena ja töölistena. Nende aastane sissetulek teeb välja 660 miljoni dollari ümber. 70% Ameerika farmeritel on oma autod. On olemas osariike, kus 1 autole langeb vähem kui 3 elanikku (Kansas ja Kalifornia).

Autode aastase valmistamise arvu järele seisavad esikohal Põhja-Ameerika Ühisriigid (4 480.000), siis järgnevad:

Prantsusmaa . . . . .	190.000,
Inglismaa . . . . .	170.000,
Itaalia . . . . .	70.000,
Saksamaa . . . . .	25.000 jne.

Prantsuse autotööstuse areng 1921.—1926. a. avaldus järgmistest arvudes: 1921. a. aastane

<sup>1)</sup> „Prantsuse autotööstuse tulevik“, Michelin'i kirjastus, november 1927. a.

autode-saadus tegi välja 55.000 masinat, 1926. aastal — 190.000, mis näitab peaaegu neljakordset tõusu. Kui tööstus progresseerub samas tempos, siis tuleb Prantsusmaal 1931. aastal 1 auto 11 inimesele.

Iseloomustav on, et headuse suurenemisega sammub käsikäes autode odavaks muutumine. 1913. aastast on ühe auto hind alanenud Prantsusmaal 8.500 kuldfrangilt 4.200 kuldfrangile.

Autoasjanduse areng on avanud sõjaasjanduse kasuks laiaulatuslikud perspektiivid neis mais, kus leidub tihe maanteedevõrk, mis kiirendab ja hõlbustab sõjaväe liikumist, sõjamõõna vedu jne.

Möödunud sõda näitas, et tarvilik on anda suuremat liikuvust jalaväele, et saavutada see läbi kiiremaid ümberpaigutusi. Endiste aegade klassilised rännakud osutuvad mittevastavatenä.

Sakseni Mooritsa väljenduse „Võidu saladus peitub peitub jalgades“ peaksime ümber muutma ajakohaselt järgmiselt: „Võidu saladus peitub mootorites“.

Kui 1914. a. septembris Saksa väed murdsid läbi Prantsuse väerindest ja lähenesid Pariisile, mobiliseeris kindral Galliéni, Pariisi raiooni kaitseülem, kõik Pariisis olevad autod, asetask nendesse reservid ja saatis nad väerindele, suunides löögi eraldunud 1. Saksa armee paremale tiivale ja seljataha, mis tegutses kindral v. Kluk'i juhatusel. Üleviimine sündis imekiiresti. Saksa väed ei suutnud löögile vastu seista ning said seeläbi kohati mitme päeva tee võrra tagasi visatud. Ajaloo imelikuna mänguna sündis võit Marnel just neissamug kohtes, kus sada aastat tagasi Napoleon Bonaparte oma kuulsuse loojaminekul ilmutas järeleaimamat sõjakunsti lahinguväljal ja kus palju aastasadadid varem, nimelt 451. aastal, Rooma väejuht Aetsius purustas Atilla väe.

Et saavutada jalaväes rohkem liikuvust, suurendatakse meieaja armeedes auto-transpordi. Maailmasõjas algas Prantsusmaa 6000 autoga, kuid lõpetas 95.000-ga. Sellele arvule tuleks veel juure arvata 45.000 autot, mis kuuluvad Prantsusmaal inglastele ja 40.000 ameeriklastele. Käesoleval ajal, nagu eelpool mainitud, leiab mehhaaniline vedu armees igka laialdasemat ning laialdasemat tarvitamisele võttu. Peale harilikku autode tarvitatakse veel roomavaid, lülikutega varustatud autosid, mis võivad liikuda halbadel teedel. Seesugusel roomaval „Citroen“-süsteemilisel autol läks korda läbistada Sahaarat.

Inglismaal on 1927. aastal vormeeritud katseks jalaväe brigaad vastava kahurväega, mida veetakse mootorjõul.

Sõjaväes tehakse laiaulatuslikke katseid mototsükliatega. Mototsükleid tarvitatakse liikuvate väljaraadioaamade veoks, mis peavad üles näitama suuri teeneid luures ning sides, paaris mototsükleid kuulipildujate tarvis, mototsükleid kaarikutega haavatute vedamiseks, bensini muretsemiseks ja väljatelefonide ülesseadmiseks. On olemas mototsükli kompaniid, varustatud täispuhutavate „kummiparvedega“, mida hoitakse kokkupandult kaarikutel. 1927. a. novembris korraldati Prantsusmaal kahurväe peainspektori Morini juhatusel suuri manöövreid mototsükli väeosadele.

Järgmiseks edusammuks armee motoriseerimisel osutub „mehhaniseeritud“ jalavägi.

Möödunud sõjas etendasid tankid taraanide osa. Nende ülesandeks oli oma jalaväele teed

rajada, kuid iseseisvalt ei saanud nad tegutseda väikese liikumiskiiruse ja piiratud tegevusraiooni tõttu. Käesoleval ajal on väljatöötatud erilise tankide tüüpi, mis erineb oluliselt oma ajaloolisest algkujust, mis tegutses Ilmasõjas. Uued tankid, mis tarvitusel Inglise väes, sõidavad tunnis 25—45 kilomeetrit, olenevalt maastiku iseloomust ja teede seisukorrast. Seesugune tank on varustatud väikese kahuriga ja mõne kuulipildujaga (5—6), millest üks on aeroplaanide vastu võitlemiseks.

Niisugused tankid, tegutsedes salkades, võivad täita iseseisvaid ülesandeid: tungida vaenlasele seljataha ja tiibadele, lasta vaenlase asukohta mürkgaase (eriliste gaasitankide olemasolu korral)<sup>1)</sup>, mis kaevikutesse valguvad nagu kanaleid mööda, täites blindaashe ja „rebasekoopaid“. Kiirtankide salgad võivad korraldada luuret, jälgida taganemisel vaenlast, vallutada üleminekuid jne. Jalaväe ülesanded ei piirdu ainult seega, et vaenlast kaevikuist välja lüüa, vaid tema ülesandeks oleks veel nende kohtade vallutamine ja kindlustamine, kust vaenlane välja löödud kahurtule, gaasi ataki ja tankide ühisel jõupingutusel.

Sügaval rünnakul jõuab veetav jalavägi kahuritega ühes tankidega edasi tungida.

1927. aasta augustis peeti Inglismaal Salsbure'i lausikmaal n. n. mehhaaniseeritud armee manöövreid. Manöövritest võtsid osa suurel arvul tankid, iseliikuvad kahurid (s. o. kahurid liikusid hobusteta ja traktoriteta), kahurid, mis lülitraktorite abil veeti, erilised veokaarikud kuulipildujatega ja väikesed kaheistmelised tank-autod. Kaks „mehhaniseeritud armeed“ vallutasid künka. Üks armeedest liikus suitsukatte varjul. Tankirivi tiival sõitis suitsutank, kogu aeg lastes suitsupilvi, kattes seega omi naabreid. Manöövritest võttis osa 15.000 inimest, nendest 4000 inimest asusid mootoritel.

Armee mehhaniseerimine ja praegusaja lahinguolud viivad ratsaväe osa peaaegu nullini, kuigi teda on peetud möödunud aja kaunimaks sõjavahendiks. Tema funktsioone võtavad oma peale suurel määral veetav jalavägi ja lennugägi.

Inglismaal on juba alatud ratsaväe ümberkorraldamist motoriseerimise mõttes, kuigi mitte täielikult, siis igatahes nii tähtsal määral, et enamik Inglise sõjaväelasi peab käesolevat reformi ainult esimeseks eelastmeks ratsaväe kerge auto-soomusosade ga asendamises. Siiani koostus Inglise ratsarügement 4-st eskadronist: staabi-eskadron (4 rühma, sellesse arvatud ka 1 kuulipildujate rühm) ja 3 rivieskadroni.

Reformi peamõte seisab selles, et üks rivi eskadron kaotatakse ära, kuna staabi-eskadroni kuulipildujate rühm muutub iseseisvaks mootorijõul veetavaks kuulipildujate eskadroniks, mis koostub 2 rühmast, 4 kuulipildujat igas rühmas, aga sõjaajal tekib veel 3-mas rühm, nii et üldine kuulipildujate arv tõuseb 12-le. Kuulipildujate eskadron asetub kuuetele 6-rattalise soomustatud „lülilik“ Berford-Morrisi süsteemi traktorile. Ohvitserid mahutuvad lahingus erilistele traktoritele — igal ohvitseril on tarvitada väike eritraktor, mis on varustatud kaugusemõõtjaga; nõnda kuuli-

<sup>1)</sup> 1 tonnist fosgenist tekib kaudselt 206.000 kantmeetriline gaasipilv.

pildujate - eskadronis on kokku 9 traktorit, 6 kuulipildujate ja 3 ohvitseride. Kuulipildujate - eskadroni isiklik koosseis: 3 ohvitseri, 64 sõdurit<sup>1)</sup> ja 6 hobust (ohvitseride jaoks).

Rivieskadroni koosseis: 6 ohvitseri, 141 sõdurit, 123 hobust. Organisatsioon jääb endiseks — 4 rühma, misjuures on igal rühmal 1 kergekuulipilduja<sup>2)</sup> jagu — kuid kuulipildujate jagudes on tarvitusel mootorveedu (kuulipildujad ja padrunite vankrid).

Rügemendi voor veoautodel.

Staabi eskadron koosneb 3-st rühmast: 1. rühm — luurajate-komando (1 ohvitser, 16 sõdurit ja 12 hobust) ja käskjalad; 2. rühm — kirjutajad, 3. rühm — rügemendi voor ja orkester.

Üldse on rügemendi rivis rahuaegsete koosseisude järele (staabi-eskadroni luurajate rühm, 2 rivi- ja 1 kuulipildujate-eskadron, välja arvatud voor, kirjutajad ja kokad) — 19 ohvitseri, 380 sõdurit, 270 hobust, 8 raskekuulipildujat, 8 kerget- ja 2 lennukivastast kuulipildujat, viimased kuulipildujad on staabi-eskadroni 3-das rühmas (voorirühmas). Kõik rügemendi voor asub veoautodel.

Reform puudutab kõigepealt 12 rügemendi, mis asuvad Inglismaal ja okupeeritud Rheiniimaal. Asumaade rügemendid jäävad ajutiselt endisesse seisukorda.

Reformi tagajärjel väheneb 12-ne ratsarü-

<sup>1)</sup> Laskja-kuulipildurite arv kuulipildujate-eskadronis, mis koostub 8-st kuulipildujast, nagu enne 4-st, jääb endiseks, sest kaotatakse ära hobusehoidjad.

<sup>2)</sup> Senini tarvitusel olevate Gotshkísi kergekuulipildujate asemele võetakse teised (nähtavasti Farkvardi 1927. a. mudel).

<sup>3)</sup> A. Kersnovski: „Briti ratsaväe reformeerimine“ („Vene Sõjateataja“ Belgrad, november 1927. a.).

<sup>4)</sup> 12 ratsaväe diviisi.

<sup>5)</sup> (Kindral Serrigny: „Mõtiskelud sõjakunstist“.)

gemendi isiklik koosseis ja püsib järgmiselt: 47 ohvitseri, 1300 sõdurit ja 1450 hobust.<sup>3)</sup>

Ratsarünnakute aeg on nähtavasti möödunud. Siiski, Ida-Euroopa sõja puhkemisel, sel juhul, kui sõjast peaks osa võtma Nõukogude Venemaa, võib ratsavägi etendada suure tähtsust, sest Nõukogude Venemaal on veerearvuline ratsavägi,<sup>4)</sup> ja Ida-Euroopas on sõjalaolud mitmeti teistsugused kui Läänes.

Huvitav on tähendada, et võitlusest suurte ratsamassidega võivad edukalt osa võtta lennukid, lastes ülalt kuulipildujaist — kodusõja kogemused Lõuna-Venemaal on seda juba tõendanud.

Lennukite tarvituselevõtmine sõjaasjanduses vajab omaette vaatlust, see ei kuulu käesoleva ülevaate „Armee motoriseerimine“ ülesannetesse. Kuid siiski, kujutlus tulevikusõjast ei oleks kaugeltki täieline ega õige, kui jätta kahe silma vahele lennukid.

Ta osutub sõjaasjanduses uneks faktoriks ja pealegi nii võimsaks, et sunnib põhjalikult ümberhindama vanu strateegilisi ja taktikalisi printsiipe, mis näisid siiaajani kaljukindlatena.

Paljud sõjaautoriteedid — kelle hulgas olgu nimetatud Prantsuse kindral Serrigny (l. serinji) (General Serrigny: „Reflexions sur l'Art de la Guerre“)<sup>5)</sup> — peavad sest ajast, kui tekis võimalus üle lennata väerinnal olevast elavbarjäärist, armee frondiks pindala, mis on sügavalt isamaa territooriumiga ühte sulanud. Frondi punase joonega äramärkimine ei anna enam kindlat ülevaadet tõelistest oludest, sest pole kohta, mis oleks kaitstud vaenlase kallal tungi eest.

Ülikiires tempos arenevad sõjasündmused tulevikus. Mõni tund sõjakuulutamisest hiljem purustavad lennukid kõige kaugemaid tööstuskeskusi ja külvavad surma vastaste pealinnades.

Sõdivate poolte ülesandeks jääb tulevikusõjas paraliseerida vaenlase tegevust, hävitades ootamatult tähtsamaid majanduskeskusi, takistades liikumise ja mobiliseerimise võimalusi, et purustada ühel hoobil igasuguse vaenlase aktiivsuse...

Maks Rändur.

## Õpiseid fortifikatsiooni ja tule tähtsusest\*).

Möödunud sõdade kogemused näitavad, et enne neid on väga tähtsaid tegureid. „tuld“ ja „maad“, liiga madalalt hinnatud.

Selgesti ilmutas maa (lihtsad mullaehitused) oma tähtsust Sevastopoli piiramisel. Alma all purustatud ja desorganiseeritud vene väed taandusid kindlustamata Sevastopoli, kus andeka inseneri Totlebeni juhatusel asuti lihtsate mullaehitustega linna kindlustama. 11 pikka kuud pidasid vastu need lihtsad kindlustused arvuliselt üleolevatele liitlaste jõududele.\*\* „Maa“ võideti miiniga, mis nõudis aeglast maaalust miiniseõda. Tulemus, sõja lokaliseerimine — kinninaelutamine Sevastopoli lihtsate kindlustuste külge, oligi venelastele nii väga soovitud.

Sevastopoli õppetund huvitas küll väga sõjast osavõtnud pooli, kuid siiski tema tulemuse

õiget tegurit hinnati valesti. Nimelt loeti linna kaitseks ehitatud lihtsaid mullaehitusi kindluseks ja sellepärast anti ka sõjale kindlusesõja iseloom. Ometi ei olnud enne venelaste linna alla taandumist seal ees mingisugust kindlust ega püsivaid fortisid — fortifikatsioonilisi ehitusi, vaid kindlustusi asuti ehitama alles piiramise algusel.

Preisi-Prantsuse sõda selgitas tule tähtsust. 18. augustil 1870. a. kaitse kitsa defilee lõpus väike prantslaste garnison 1000-meetrilisel rindel tugipunktidenä kindlustatud Moscou ja Point du Jour'i farme. Hästi kombineeritud suurtüki-, kuulipilduja- ja püssituli purustas kaks üksteisele järgnevat preisi VII korpuse rünnakut (3 jalaväe- ja 1 ratsa diviisi). Selle järele asus rünnakut jätkama II preisi korpus, mille juhtimisest võttis osa ka kohale jõudnud feldmarssal Moltke. Ka see rünnak ebaõnnestus ja veel nii rängasti, et

metel huvitava, kuid venelastelt surnuks väigitud asiaolu — prantslased kasutasid Sevastopoli all värvilisi sõjavägesid, kes tõesti osutusid nõrkadeks sõduriteks kareda kliima tõttu. Sellest siis ka venelaste Sevastopoli võitmatuse.

Toimetus.

\*.) Kokkuvõtte teosest: A. Герца. „Полчища“. София, 1923.

\*\*.) Venelastelt nii ülespuhutud Sevastopoli kaitsjate „kangelaslikkuse“ selgituseks tõi hra Ed. Laaman möödunud aasta Pariisi reisu (v. „Vaba Maa“ 1927) muuseumidest saadud and-

hiljutiste võitudega kroonitud saksa väed asusid paaniliselt tulepiirkonnast põgenema. Esimese rünnaku ebaõnnestumise järele asusid 3 prantsuse pataljoni vastukallaletungile, mis põgenejate paanikat veelgi suurendas. Sakslastel ei leidunud ainustki rügementi, kes oleks suutnud, rääkinuta taandumise kattest, korralikult taanduda. Mis oli sarnase paanika põhjuseks? Tuli, hästi kombineeritud tuli.

Hiljem, sõjasündmuste uurimisel, põhjendati fakti sellega, et sakslased olevat ettevaatamatult saatnud suured jõud rünnakule tihedas ja sügavas lahingkorras läbi kitsa defile. Nii siis süüdistati juhtimist, kuna tulele jäeti tarviline tähelepanu andmata.

1877.—78. a. sõjas olid vene väed võidurikalt jõudnud Plevna alla. Suur oli venelaste imestus, kui nende rünnakud paljukordselt purunesid kindlustuste ees kaitsjate tules. Oige ebaõnnestuste põhjus ei olnud siin küll enam juhtimises, vaid selles, et venelased eelistasid tääki, mitte tuld ja et ei olnud rasket suurtükiväge, mis oleks suutnud tarviliselt kindlustusi purustada. Kaitsja tuli ja fortifikatsioon võitis ründaja täägi, kuna viimase tuli ei suutnud võita esimese fortifikatsiooni.

Pärast Inglise-Buuri sõda põhjendati buuride hävitavat püstitul nende suure laskeõsavusega, millega ei saanud kiidelda inglaste väheõpetatud palgaline sõjavägi. Sellega kinnitas tuli uuesti oma tähtsust.

Vaatamata sellele, et tuli ja välfortifikatsioon olid oma tähtsust mitmekordselt hiilgavalt tõestanud, ei väärinud nad venelaste silmis ikkagi veel tarvilist tähelepanu. Sõjavägi oli õpetatud kindral Dragomirovi õpetuse vaimus, sellepärast püsis ohvitserkond Vene-Jaapani sõja algusel kõikumata arvamisel, et ka kõige tabavam, maksimumi arendatud tuli ei suuda otsustada lahingut, vaid seda teeb ikka ja alati ainult tääk.\*) Nii sai ka kuulipilduja, mis tehniliselt oli selleks ajaks juba võimsalt välja arenenud, loetud relatiivse tähtsusega relvaks. Venelaste poolt madalalt hinnatud „makaakad“ jaapanlased näitasid aga sõjas peagi, mida tähendab tuli ja kuulipilduja. Kui venelaste lippude ja orkestrite poolt saadetud rünnakud olid suurte kaotustega kokku varisenud, asus kaotanud pool, tundes oma kahanenud jõudude pealetungi nõrkust ja vaenlase üleolekut tules, otsima tasakaalustust välikindlustusist — senini vihatud positsioonist. Mõlemil pool tekkinud positsioonid tõid esile uue sõjapidamise viisi — positsioonsõja, mis asus seni armastatud Napoleoni manööversõja asemele.

Rasket positsioonsõda ja ülemjuhataja kindral Kuropatkini passiivsust võeti vastu väga põlastavalt. Seda uut sõjapidamise viisi nimetati lihtsalt „Kuropatkini sõjaks“ ja arvati, et ta on tekkinud ülemjuhataja isiklil kaalutusil, aga mitte tõsiste olude sunnil. Sellepärast vaadati ka positsioonile kui mingisugusele erandile, ning ei saadud aru, et esinev nähtus oli evolutsiooni paratamatus.

Ja sarnaselt vaatasid positsiooni peale mitte ükski venelased, vaid ka Lääne-Euroopa riikide esitajad. Saksa sõjaväe agent major Tettau pühendab positsioonile küll tähelepanu, kuid ainult ironilist, põlastavat, tarvitades sõna „positsioon“ kas kursiiviga kirjutatult, või õhkamärgiga.

Marssal Foch vaatles positsiooni tekkimist

\*) Ka meieaja vaadete järele on tääk, mis lõpuliikult murrab rünnakul vastase vastupanu (J. E. II § 406). Toimetus.

Vene-Jaapani sõjas samuti erandina, mis ei pidanud aset leidma tulevases Euroopa sõjas: „Vaatamata suurimaile pingutusile, ei suutnud Vene-Jaapani sõda teostada neid kiireid strateegilisi hargnemisi, neid kiireid rünnakuid, neid otsustavaid rünnakuid, mis kui kõue kärgatused kuulutavad Euroopa raske heitluse algust. Tulevikusõda saab olema manööversõda, ehk ta üldse ei saavuta eesmärki.“ Auväärt marssal eksis küll Vene-Jaapani sõja tulemuste hindamisel, kuid viimane osa ettekuulutusest Ilmasõja kohta on prohvetlikult õieti öeldud: „...või ta üldse ei saavuta eesmärki.“ Ja nii ta ongi: nimeliselt selgusid küll võitjad, aineliselt on aga rängasti kaotanud kõik osavõtjad.

Mispärast ei otsustanud Ilmasõja saatust Napoleoni manööversõda, vaid raugedes Aisne jõe joonel, kaevusid mõlemad pooled maa sisse, luues positsiooni, mis hiljem pikenes Sveitsi piirist Põhjamereni ja Balti merest Mustamereni? Ei jäänud tiivu, mida sügavalt haarata, ei leidunud kohti, kust läbi tungida. Pealetungijad liitlaste väed olid Aisnejoel sunnitud kaitsekorda asuna laskemoona puuduse ja pealetungi väimustuse raugemise tõttu, kuna sakslaste jõud ei olnud vastupealetungiks tarviliselt koondatud, asusid ka nemad seisukohti kindlustama. Igal pool, kus iganes väed jäid maastikul peatuma, kasvasid pooltel päevade jooksul läbipääsematud takistused, kaevikud, blindazid jne. Mida kauem pooled endid positsioonidel kindlustasid, seda rohkem kadus nende võime aktiivseks tegevuseks. Positsioon oli võitnud manööversõja ja tule, ning pealetungi väimustuse. Sõja lõpupeesmärgi saavutamiseks pidi nüüd tuli ja tehnika võitma positsiooni. Oma positsiooni kindlustamine ja rünnakute ettevalmistamine nõudis 4 aasta jooksul äärmisi pingutusi ja äraarvamata suuri kulusid, kuna rünnakud, kandes endiselt ränki kaotusi, ei annud tarvilist edu.

Praegused sõjaväed, mis proportsionaalselt esitavad kõiki riigis leiduvaid rahvakihte ehk -klasse, peidavad endis neidsamu mitmekesiseid ja üksteisele vastukäivaid huviseid ja kiireid, millega elavad kihid. Lühikese teenistusaaja kestvus on võimalik sõdurit ainult häda-vaevalt sõjaliselt välja õpetada, kuna ühist vaimu ja vaadet sisseistutatavast kasvatuses ei saa siin enam juttugi olla. Sellepärast on praeguse süsteemi järele komplekteeritud „relvastatud rahvaste“ sõjaväed miilitsioneerunud — sarnanenud miilitsa vägedele, millel puuduvad ühised huvid ja hea tahe agressiivseks tegevuseks. Nende peale mõjub tuli väga demoraliseerivalt, kuna elu alalhoidmise instinkt muutub sarnastel kordadel äärmiselt suureks, siis otsivad need väed hea meelega varju positsioonis. Nii siis võib üelda, et tuli ja vägede miilitsioneerimine olid põhjuseks, mis kutsusid esile ülalvaadeldud sõdades positsiooni tekkimise, arendades neist kahte viimast positsioonisõdadeks.

Needsamad põhjused jäävad ka mõõduandvaiks senikauaks tulevikus, kuni kestavad praegused komplekteerimise süsteimid.

Positsiooni tekkimist tulevikusõdades olid omalajal Napoleon ja Moltke ette näinud. Esimene, õppides Julius Caesari Gallia sõjakäigul Alesiumi piiramist, arvab, et üksik kinnine kindlustatud koht peab tulevikus kujunema kindlustatud jooneks.

Teine, ettenähes Saksa riigikaitse organiseerimisel ümbritsevate vaenlaste sissetungi võimalusi, lõi mõlematele hädaohlikkudele piiride tiivadele kindlustatud positsioonid: läänes Rhein-Pfaltzeni ja idas Ida-Preisimaa järvede ümbruse, muutes sellega need maa-alad kindlustatud raioonideks.

Viimane kindlustatud raioon võimaldas Hindenburgil 1914. a. jätta I vene armee vastu ainult ühe ratsadiviisi ja väikese garnisoni ning koondada kõik ülejäänud jõud II vene armee purustamiseks. Ludendorff'i arvates ähvardas ettevõetud operatsiooni suur hädaohut, sest I vene armee oleks võinud positsioonist põhjapoolt mööduda ja juba 5. ehk 6. päeval seljatagant atakeerida II vene armee vastu koonduvaid sakslasi. See aeg osutus aga viimastele küllaldaseks, et Tannenbergi juures II vene armeed täielikult purustada.

Nähes kindlustatud raioonist põhjapool möödumise võimalusi, laskis saksa ülemjuhataja Angeropi jõe kaldad pikendada põhjapoole.

1915. a. katsus X vene armee Ida-Preisimaale tungida, kuid sama kindlustatud raioon jäi venelastele võitmatuks. Ulatades üldisest rindest kaugele vaenlase poole, osutus ta aga sakslastele väga heaks kallaletungi platsdarmiks.

Samal aastal, kui kindral Aleksejev kavatses teostada pealetungi Poseni suunas, otsustati Ida-Preisimaa kindlustatud raiooni mitte rünnata, vaid korraldada tema järele ainult valvet. 300-kilomeetriline raiooni ümbermõõt oleks valvets venelastelt nõudnud suuri jõude.

Teine, Verdun — Toul — Epinal — Belfort, kindluste raioon omas Ilmasõjas otsustava tähtsuse, sundides sakslasi peahoopi Prantsusmaal suunima läbi Belgia. Et küll nimetatud kindluste vahel puudusid katkestamatud positsioonid, sundis siiski ainult nende vastastikune lähedus sakslasi teed Belgia kaudu valima, sest lõunapool oli takistuseks neljast kindlusest koosnev kindlustatud rinne.

Kui sakslased 1915. a. olid jõudnud Väinajõe jooneni, tuli venelastel tõsiselt mõelda oma pealinna kaitsmisele. Sellepärast asuti suurima — *Keksholm* — *Viiburg* — *Narva* — *Peipsi järv* — *Pihkva* — *Ostrov* — *Mstajõgi* — kindlustatud raiooni loomisele, mis valmises sama aasta sügiseks.

Sakslased hindasid oieti selle raiooni kaitsvõimet, mida tõendas Brest-Litovski rahulepingus väljakaubeldud Pihkva ja Narva valdamise õigus.

Ülaltoodud näidetest vist jätkub kindlustatud raioonide tähtsuse kinnitamiseks.

Ilmasõda tõestas ka seda, et kindlused, kujutades oma fortidega üksikute punktide kogu, ei suuda vastu panna praegusaja hävitavale raske-suurtükiväe tulele. Belgia kindlustest kaitses ennast ainult Liège, kuid ka tema oli sunnitud lühikese vastupanu järele alla andma. Nähes pettumust Liège vastupanus, jäeti Namuri ja Antwerpeni kindlused ilma lahinguta vaenlasele saagiks.

Sama õnnetu oli ka Galiitsia kindluste saatuse — kõik nad sattusid ilma piiramiseta vaenlasele kätte, väljaarvatud ainult Peremõšl, mida kaitsesid küll austerlased kui ka venelased, kuid mõlemad ebaedukalt.

Peale sarnast rida ebaõnnestunud katseid otsustasid venelased siiski kaitseda Novogeorgi-jevski ja Kovno kindlusi, mille eest tuli tasuda mõlema garnisoni kaotamisega.

Erandina paistab siin Verduni ja Ossoveti edukas kaitsmine, kuid siin tarvis arvesse võtta, et nad sõja kestvusel ei kaitsnud endid üksikult kui kindlused, vaid kuulusid üldise kindlustatud rinde piirkonda, lihtsalt esinesid kindlustatud rinde osana.

Kindlused olid loodud vägede manöövri toetussõlmedeks, kuid seda ülesannet ei suutnud nad täita ja nõudsid just vastupidiselt ise vägede välist toetust.

Mitte üksipäinis tuli ei olnud põhjuseks kindluste-punktide otstarbetuses, vaid ka suurel määral praeguse aja militsioneerunud väed.

Nii siis on kogemused ise näidanud, et paremat tuge praegusaja vägede manöövrile on kõige rahuldavamalt suutnud pakkuda „kindlustatud geograafilised raioonid“.

Peale selle nemad võimaldavad:

1) Kindlustatud rindete lühendamist ja nende kaitsmist vähemate jõududega.

2) Teostada liikuva kaitses põhimõtet, mis omab äärmiselt suure tähtsuse nende riikide suhtes, millel pikka rindete kaitsmiseks on kasutada väikearvuline sõjavägi.

K. T.

## Punane ja valge.

K u s t a s.

On loomulik ja arusaadav see põnevus, millega vastu võetakse Vabadussõja päevi käsitavad kirjutused. On tarvis arvestada jäljega, mis surus rahvanärvidesse see visa, vapper, julge, kuid ühtlasi üliraske võitlus oma olemasolemise, oma vabaduse ja oma au eest. Põhjata kuristik ja hukatus ähvardas rahvast aastate jooksul ja rahvas pidi vahtima oma surmale otse siima. Kuid Eesti rahvas „võitles enese välja“ (ühe rügemendi ülema sõnad) ja oli isegi imestunud sellest. Nüüd tahab ta teada, kuidas sündis see ime. Tõtt tahab ta teada, sest luulega ilustada Vabadussõda ei ole tarvis — ta on küllalt suur ja austamisvääriline ilma mingi kunstilise ilustamiseta.

Võttes kätte enne jõulusid ilmunud Albert Kivikase jutustuste kogu „Punane ja valge“, peab lugeja küll pettuma — seal ei ole ei ajaloolist, ega psühholoogilist tõde, see on tendentsiline väljamõeldus, meelega luuletatud vale.

Võtta käsitluse pealkiri „Punane ja valge“. Mis tahab autor ütelda sellase antiteesiga? Kas ta tahab kirjeldada noide inimeste hingeelu, läbielamisi ja tegutsemisi, kelle silm ei ulatanud nägema kaugeemale omist isiklistest otse nina all olevatest huvidest ja lootid ning uskusid nende teostumist ühe ehk teise valitsusevõimu kaudu? — See oleks väga põnev ja huvitav aine. Ka meie rahva poliitiline küpsus jättis väga palju soovida tänu tsaristlike

## Afghanistani kuningas külastab Euroopat.

### Afghanistani rahvusvahelistest suhetest.



*Afghanistani kuningas AMANULLAH.*

Afghanistani kuninga Amanullahi külastäik on tõmmanud Lääne-Euroopas enesele suure tähelepanu. Sellest kirjutatakse. Ajakirjad toovad ära rikkaliku pildimaterjali kuninga isikust ja ta kodumaast.

Afghanistan on Aasia siseriike, pindalaga 558.000 km<sup>2</sup>. Pind mägine; elanikke 6 miljoni ümber; pealinn Kaboul. Amou-Daria ja Hilmendi jõed harudega niisutavad pinda. Jõeorud on viljarikkad. Elanikest on suurem osa nomaadid. Kuulsad on Afghanistani hobused, kui head ratsud. Maalt veetakse välja hobuseid, karusnahku, puuvilja. Afghanistani rahvusvahelistest suhetest toob huvitavaid märkmeid „La France Militaire“ — 21.1.28, artiklis „Les relations internationales de l’Afghanistan“. Toome sellest artiklist mõningaid mõtteid: Afghanistani kuningas tehes visiidi Itaaliale ei jäänud peale selle hiljaks visiidiga Prantsusmaale. Ees on tal visiidid Inglismaale, Saksamaale ja võib olla ka Venemaale. Euroopa ajakirjandus ei keeldu avalikkusele kandmast noore monarki voorusi ja võimeid, kes oskas muretseda oma kodumaale täieliku iseseisvuse ja loobus oma eelkäijate emiiride vaatest, elada kogu eluaeg ainult oma riigi piirides kui kloostris.

Kuningas Amanullah pooldab üldse uuendusi, aimates järele Türgile, Persiale,

Ethiopiale. Afghanistani valitsejad on osanud alal hoida enese võimu maal, mis on viimastel aastakümnetel, alates XIX. sajandi keskelt, olnud Euroopa suurriikide — inglise, Prantsuse, Vene, Itaalia — võimu laiendamise esimesi märke (objekte).

1901. a. Afghanistani emiir astus avalikult inglaste leeri, kellelt sai rahalist toetust. Inglise tunnustasid Afghanistani iseseisvaks. 1914.—1918. a. sõjas Saksamaa püüdis ässitada emiiri Inglismaa vastu, kuid emiir jäi Inglismaale truuks ja pidas kõvasti sõdijate suhtes neutraliteeti. Inglise sõber, emiir Habibullah, tapeti 1919. a. Ta järeltulija, Euroopat külastav poeg Amanullah otsustas vabaneda Inglise hoolealususest. Oma ebamodern armeelega tungis ta 1919. a. mais Indiasse. Tal oli alguses edu, kuid varsti kuninga ja ta vägede vahvusele vaatamata, löödi Afghanistani väed taganema India vägede poolt.

Inglise ei armasta tekitada vaenulikkust naaberriigi elanikke ja seepärast, tõrjudes Indiast välja vastase väed, ei tunginud Afghanistani sisemaale. Afghanistani-Inglise sõda lõppes augustil 1919. a. R a v a l p u n d i rahulepinguga (8.VIII. 1919. a.). Kõige Inglismaa heanaaberlikkusele vaatamata ei jäänud noor emiir (ta kuulutas enese 1926. a. kuningaks) Inglise sõbraks.

Noor kuningas pööras omad sümpaatiad N.-Vene ja Türgi (Inglismaa vastaste) poole. N.-Venega tehti 1921. a. leping, mille põhjal N.-Vene „asjatundjad“ ja eriteadlased on täiesti õigustatud tegutsema Afghanistanis. Samal 1921. a. tehti kaitseja pealetungi leping Angora valitsusega Inglismaa vastu. Selle lepingu põhjal Angora valitsus saatis Kabouli Palestiina sündmustest tuntud Inglismaa vaenlase Djemal-pasha reorganiseerima Afghanistani sõjaväge. Mustapha-Kemali mõjutusel sõlmiti samal ajajärgul poliitilisi ja kaubanduslikke sidemeid Persiaga.

Nõnda tekkis Inglismaa vastu Muhaamedi usuliste riikide (Afghanistan, Türgi, Persia) kolmikleping N.-Vene toetusel.

1926. ja 1927. a. Afghanistani valitsus sõlmis non-agressiooni (mittekallaletungi) lepingud Persia ja N.-Venega.

Nende lepingute puhul tunti eriti headmeelt N.-Venest, sest murtud olevat inglase kaavad Venemaa isoleerimises vähemalt India küljest... N.-Vene sõjaliste õhujõudude arenedes (arvatakse Prantsuse sõjaasjan-

duse autoriteetidelt) võivad Afghanistan koos Vene, Persia, Türgiga muutuda tähtsaks teguriks (kui Vene õhujõudude võimalik baas) strateegiliste küsimuste lahendamisel Kesk-Aasias. E—

valitsuse „hooldamise süsteemile“ ja selle poliitilise ebaküpsuse viljaks oli kõigi „hea“ ja „kurja“, „targa“ ja „rumala“, „õigluse“ ja „ülekohtu“ mõistete segipaiskamine. Sarnane mõll oli tiine kõiksugustest traagilistest, tragikoomilistest ja väga koomilistest juhistest. Millised tõruse, ahnitsemise, vägivalda, omavoli ja ülekohtu avaldused ühe ja sama taeva all kõrvuti heroismi, inimlikkuse ja sügavama filosoofilise tarkuse õitega! See aeg on kirjanikkudele ja kõigile kunstnikkudele lõpmata ainete salv.

Kuid sarnased „punased“ ja „valged“ ei pääsenud meil ajaloo tüüri juure, nad olid selleks liig jõuetud, ma ütleks: liig individualistlikult piiratud. Nad ilmestavad vaid üksikasjalisi sündmusi, kus nad olid peremeesteks — olgu see mõni rüüstamine, vägivaldne isikliste arvete õiendamine või m. s.

Ajaloo tüüri olid teised jõud, kes suutsid eneses küpsuseni viia ajaloomomendi juhtiva idee. Võitlejateks ajalooliselt aktiivseteks ideedeks olid Vabadussõjas ühelt poolt elujõulise Eesti rahva vabadusele püüdev tahe ja selle vastaseks Suur-Vene rahvusline shovinism, kes ei tahtnud loobuda omast kaks aastasada kestnud Eesti rahva üle valitsemise õigusest ja Eesti rahva maakeralt ärahävitamise ideest eeskätt venestamise teel.

Kogu selles võitluses mängisid Eesti kommunistid-juhud ainult narritatud mooramehe osa, mitte põrmugi rohkem. Veel halatsemisväärsem oli tolle punase „suurtükiliha“ osa.

Vabadussõja rahvusline (tähendab — demokraatline) iseloom Eesti poolt on väljendatud kategooriliselt nii deklaratiivselt (manifestides ja deklaratsioonides), kui ka faktiliselt (valitsuse ja esindavate kogude aktid, määrused, seadused ja korraldused; sv. ülemjuhataja korraldused, käsud ja juhtnõõrid; Tartu rahuleping; sõlmiti niipea, kui leidsid vastaspoole tunnustuse rahvuslised elulised huvid, mitte mõne klassi huvid).

Üleliigne ja piinlik oleks sellest rääkida, kui selleks ei sunniks mind Alb. Kivikase suhtumine Vabadussõtta. Tema ju-

tustused ei jäta lugejale mingit kahtlemise võimalust selles, et autor ise näeb Vabadussõja ainult kahe klassi („punaste“ ja „valgete“) võitlust klassihuvide seisukohalt. Ta tunnistab seda ka veel otsekohevalt oma järgmiste sõnadega: lhk. 41: „...ning see oli kindel tundemärk, et valged väed tungivad võidukasti edasi...“, lhk. 99: „Kuid järgmisel ööl oli see võim juba valgekaardi (sic!) vägede päralt. Varemalt kui osati oodatagi, piiras sini-must-valgete ratsanikkude salk Kurna mõisa ümber, võttis vangi kogu punakaardi esheloni...“ ja lhk. 147 irooniline-põlastav „kõlavanimeline“: „See oli kõlavanimelises vabadusesõjas.“

Mõnel pool arvatakse vististi, et läinud 10 aasta jooksul on tõsiasiad sedavõrt juba unustuse hõlma vajunud, et võib hakata pisitasa arendama ja sugereerima uut punase võitu vaadet; et käigu faktid ja ajalooline tõde põrgu, — meie sülitame nende peale ja toimetame omi asju ja pöörame rahva arvamise sinnapoole, kuhu nõuab meie kosmopolitiline usk?

Teisiti ei saa mina mõista Alb. Kivikase jutustuste sihikindlat, meelega võetud ja läbi viidud tendentsi.

Kõigis jutustustes esitatakse „valgeid“ kas äärmiselt, hüperboliselt tigidatena, omakasu püüdjatena ja ülekohtustena („Sohi-Maie õnnes“, „Solguti peremees ja perenaine“. „Peremehes ja sulases“ peremees Kile-Mart, „Kah inimelus“ peremees Juhan, „Punases ja Valges“ peremees) ehk kergatsitena ja väiklastena kuri-tigidatena — (kaitseliitlane jutustuses „Hammas hamba vastu“) ehk joomaritena (kapten samas jutustuses). Neile vastukaaluks on „punased“ tegelased ikka väga vahvad, kangelaselikud ja ausameelsed. Nippari Kustas teeb vägitükke, on truu oma valitule neiu — tobedaks taotud Sohi-Maiele isegi pärast seda kui Maie tobeda tunnustuse pärast Kustas 6 aastat sunnitööd oli läbi elanud ja ka siis veel kui Mai salaja vabastas Kustase verivaenlased (Solguti peremehe, kes ta valekaebtusega saatnud sunnitööle, ja selle kaaslased, valevandujad kohtus), kelle Kustas vangi võtnud la-



hingus ja Solguti keldrisse lukutaha paigutanud. Kustas on ausameelne sõjamees.

Kangelane on „valgete“ kätte vangilangenud Andres Poberit: ta sarnaneb vangistatud kõrbelõvile, kes oma vaenlastele ei avalda muud kui viha, ja kasutates kavalust, kägistab relvastatud valvuri ja põgeneb. Isegi joomar punaste salakuulaja jutustuses „Punane ja valge“ ei avalda ainustki sõna punaste seisukohtade ega arvu üle ähvardustest ja ellujätmise lubadustest hoolimata. Mida soovite veel inimese kangelaseks tunnustamiseks?

Usun meeleldi, et eestlane oli tüse ja visa võitleja ka punases armees, et eestlastest moodustatud punased väeosad olid punase armee paremad väeosad. Seda võivad tunnustada ka meie Vabadussõjast osavõtnud väejuhid. Olen ka isiklikult näinud sarnaseid punaseid, kellele ma ei keela sugugi kangelase aunime. Kuid Alb. Kivikase jutustuste tegelased, nii „valged“, kui „punased“ on ühtemoodi puised kujud. Nad on välja mõeldud selleks, et kuidagi reljefsemalt läbi viia tendentsi, aga mitte elust võetud kujud. Autori ei huvita elusate inimeste rõõmud, mured, kannatused, võitlused, õnnestumised ja äpardumised. Tähendab — kõik see, mis on kunstniku ala ja mis iseloomustab kunstiteost, ei huvita autori, vaid teda huvitab tema poliitilise usutunnistuse propageerimine ja ta kasutab selleks jutustuse vormi ning valib ainestiku sealt, kus ta arvab tegutseda kõige viljakamalt.

Alb. Kivikas ei ole ju esimene, kes töötab sellel alal. Eesti literatuuris on tegutsenud A. Kivikast hoopis andekamalt Eessaare Aadu, kuigi liialt pealetükkivalt oma kommunistiga. Vene keeles on paremad palad sellel alal krahv L. Tolstoi sulest, kuid suurmeistriks sellel alal jääb prantslane Anatole France. Keegi ei julge ütelda, et Anatole France'i katolitsismi vastased jutustused ja jutukesed pole kõrgeväärtuslised kunstitooted.

Oma tendentsi varjamisel on Alb. Kivikas lohakas äärmuseni, isegi sedavõrt, et ta lubab oma tendentsi avaldada oma enese sõnadega, nagu eelpool toodud näited tõendavad. Jutustuste ehitusel ei hooli ta sellest, et üks osa ja oletus eitab ning vastu räägib teisele osale. Nii esitab ta „Kah inimelus“ Juulat kui naist-kangelast, aga kokkupõrkel vennapojaga osutub Juula lihtsaks nartsuks, kellele suudab liiga teha iga molu.

Samas jutustuses langeb ta sõjaväete-

nistuse üldise sunduslikkuse peale: „Siis juhtus, et Oskar saadeti sõtta punaste vastu ja tapeti seal maha. See oli kõlavanimelises vabadussõjas, kust ei päästnud poegi enam esmasündinu õigus ega vanemate vanadus ja töövõimetus.“

See on ju kaunis kena agitatsioonilise võtte õis, kus võib meeolelu loomiseks vastu rääkida ka iseenese põhimõtetele — üheõigusluse põhimõttele, mida sotsialistid armastavad allakriipsutada igal sammul.

Sarnastest vastupidisustest on kõnesolevad jutustused rikkad.

Kokkuvõttes ei saa kõnesolevat jutustuste kogu lugeda ilukirjanduse hulka, vaid agitatsiooni kirjanduse hulka, mis on arvatud nõrga arvustusvõimega või vähearenenud lugejaskonnale.

Kui eelpool öeldule veel juure lisada minu isikline soov, et käesoleval aastal hakkaks kahanema praegu moesolev internatsionaalitsemine ja hästi subsiteeritav rahvuslase enesetappe vool, siis võiksin siin kohal lõpetada oma kirjutuse. Kuid arvustamise traditsioon nõuab ka, et ma pean oma lugejaid tutvustama arvustatavate jutustuste sisuga, kuna minu arvustus on eitav. Vastasel korral ütleks: „Lugege ise! — Ega ei kahjatse!“ mida eitava arvustuse kirjutaja ei saa ütelda.

Esimene jutustus kannab nime: „Sohi-Maie õnn“. Mai oli passi järele „isatu“. Tema ema teenis tüdrukuna Solguti talus ja sai raseks peremehest. Sünnitanud Maie, uputas tema enese linaleos, jättes pererahvale kirjaliku palve võtta laps oma hoolele ja ühtlasi ka kasvatamise tasuna oma mitmeaastase palga. Iga Tuhka-Triinu lapsepõli oli küll palju kergem, kui Maie. Autori sõnade järele ekspluateeritakse Maie õrnestast lapseast peale kõige jõledamal kombel ja selle kõrval püütakse temast välja kolkida igasugune mõtlemise võime ja iseseisvus tagamõttega kasutada Maie ilma palgata tööjõuna. Kui Nipper Kustas, üks tüse töömees, tuleb kosja Maiele, siis sattub Solguti pererahvas maruvihale sellepärast, et see palgata ja ilma igasugustest õigustest tööjõud läheb käest. Nipper Kustas saab peksa ja kui ta siiski ei jäta tüdrukut, toimetab Solguti peremees tema valekaebduse ja valetunnistajate abil 6 aastaks sunnitööle. Maie tunnistusel on selle juures äärmine tähtsus, aga Mai ei taipu midagi — ta talitab peremehe mõju all, nagu nõiutud.

Algas Vabadussõda punaste hoogsalt eduga. Solguti peremees on kaitseliidus

ja sama Solguti piiril tuleliinil. Tagane-mine. Mai jääb üksi tallu taluhoidjaks ning loomade toitjaks. Võitjad punased on üldse väga lõbusad ja armsad sõjamehed. Nende juuks on Nippari Kustas, ta pole Maie unustanud, kuigi just Maie tunnistas ta saatis 6 aastaks sunitööle. Mai magab öö Kustase kaisus ja Maie õnn on lõpmata suur. Maielt saab Kustas andmed vastase üle ja muu seas teate, et Solguti peremees on vastasolevas salgas. Kustas tungib oma salgaga peale ja tuleb tagasi Solgutile ilusa saagiga: Solguti peremees ja valetunnistajad on kõik vangid võetud nagu mängus. Kustas tahab neid saata tribunaali, et tribunaal neid ülekuulaks ja vabastaks Kustase häbist, mida ta kannud üle 6 aasta. Ööseks paigutatakse vangid Solguti keldrisse. Vahid ja Kustas magavad surma und. Orjaveri kiusab Maie vange vaatama minema. Peremehe nõu-del, mille kaasas sõim ja ähvardused, viib Mai sahvrist tangid, mille abil võetakse eest taba ja vangid põgenevad. Kui Kus-tas hommikul ärkab ja asja jälgile saab, on ta meeleheitel. Ta saab lahingus õlast raskelt haavata, tuuakse Solgutile, kus Mai ja kohalik kupumoor teda edukalt arstivad. Korra kuulab Kustas naiste juttu salaja pealt ja saab teada, et Mai on rase ja temast nimelt. Ta andestab Maiele kõik ja jälle on Maie õnn suur. Seni on pöördunud sõja õnn. Punased taganevad kiirelt. Taganejad ööbuivad Solgutil, kus nad ootamatult tabatakse une pealt ja saadetakse teise ilma pikema jututa. Muidugi Kus-tas ka. Mai jääb puusambana keset taluõue — ta jäetakse ellu: „Lita võib jääda“.

Järgnevas jutustuses „Hammas hamba vastu“ kirjeldatakse Andres Paburiti kolmepäevalist vangistust ühe rüüstatud mõisa härrastemaja külmas toas, tema ülekuulamist ja põgenemist.

Andres Paburit on kangelane kangelas-test: ta ei palu armu oma vaenlastelt, ta on kui puuri langenud lõvi. Teda kuulab üle kapten — „vanapoolne, karmi näo ja joodiku käriseva häälega frondi ohvitser“, kelle puusal olevast revolvriskust „päis-tis läikiv (?) „Nagaani“ pära“.

Kaasas on „käbe mehike“, kaitseliitlase valge sidemega ümber käise ja vintpüssiga õlal.“ See on „rätseppalik“, „väikeste seasilmadega“, mis „väledad, kui naask-lid“. Selle ülesandeks on olla ülekuulamise juures tunnistajaks, pealekaebajaks ja Paburiti sõimajaks korraga. Kogu ülekuulamine kujuneb tolle mehikese 6 lehe-

külje pikkuseks rumalaks sõimuvadinaks: „Kaitseliitlane, kas tunnete vahialust isik-likult?“

„Hee, härra kapten, seda karmantsikut tunneb terve kihelkond! No ükskord ometi oled sa tõbras lõksus, ilusti lõksus va-na — “

„Kaitseliitlane, ma küsin, kas teie teda tunnete?“

„Hee, härra kapten, tunnen seda kaa-bakat kui viit sõrme, tunnen seda röövli-nägu paremini kui oma isa ja ema!...“

Nii üle kuue lehekülje.

Pärast ülekuulamist jäädes kahekesi vahiga, sobitab Paburit jutu, äratav vahis enesele kaastundmuse, kägistab valvuri ja põgeneb.

Kolmandas jutus „Punane ja valge“ isivad Eesti ratsaluurajad enese punasteks ja nõnda püüavad õnge ühe punaste sala-kuulaja. Salakuulaja jutustab hinge tagant ära kõik omad saladused ja eluloo. Ta on joomar ja larmak, kuid südame põhjas õig-lane inimene, kes ei salli oma isa paran-dust — talu, sest see oli saadud halvade abinõudega: isa oli palvevend ja võttis vastu andeid, mis külaeidet tõid. Vend käis isa jälgedes — oli lugija. Valetun-nistajate abil saatis ta venna türmi, et sel-lega temalt ära võtta kaaspärandamise õiguse.

(Nii siis jälle üks kapitalistiline ilma-korra õnnetu ohver). Kui ta on lõksus, peab ta ennast üleval tõsise kangelasena: „Ülekuulamisel ta ei vastanud ühelegi kü-simusele ja niipalju kui teda ei pinnitutki, teateid punaste vägede üle ta ei annud. Ei aidanud ka meelitused armuandmisega, kuigi jne.“ (Mis teie kangelaselt veel nõuate?)

„Varasel külmal hommikul viidi ta tal-limüüri taha ja saadeti sinna, kuhu on saa-detud nii palju palju süü t u i d h i n g i \*) ja kuhu saadetakse neid veelgi...“

Neljandas jutus „Peremees ja sulane“, autor laseb saata süütute hingede juure punaste kohaliku tribunaali, nõukogu ja väesalga terves koosseisus ja seekord ka süüdlasi — no neid, keda punased tõid tribunaali ette.

Rikka Kibura talu peremees Kile-Mart oli saatanlikult tige, piinas teenijaid näl-jaga ja kõikemoodi. Lepitud aja lõpuni ei suutnud välja kannatada keegi, jättes pi-gemini peremehele teenitud palga. Koots-Jüri aga hakkas armastama Kibural teeni-

\*) Minu harvendus.

jatüdrukut Eltsu ja pingutas välja sügiseni. Teada saades, et tüdruk oli peremehe armuke mitu aastat ja rase, tahtis Jüri jätta tüdruku. Kuid hakkas tast hale ja võttis Eltsu, kuna peremees lubas anda kaasavaraks popsikoha, lehma ja kõik. Kuid peale laulatust, kui Koots-Jüri läks küsima kohta, ei tahtnud peremees sellest teadagi ja kihutas ta majast välja päeva pealt kõige Eltsu ja lapsega. Nüüd, punaste võimu ajal, vangistas Koots-Jüri oma vaenlase ja viis tribunaali. Punased aga olid taganemisele löödud, tribunaalis oldi selle tõttu karm ja lasti maha iga ettetoodu. Mõisa puukuuri põranda alt oli leitud viina, millest kõik olid purjus pealekauba. Öösel piiras mõisa ootamatult „sini-must-valgete ratsanikkude salk“ ja algas põhjalik puhastustöö metsiku armuheitmatuse ja halastamatusega.“

Viiendas jutus „Süütu“ ei saa õieti aru, kes on süütu. Jutu keskpunktiks peaks olema väike poisike, kes leiba kerjates välja nuhib Eesti väeosa seisupaigad, koosseisu ja kavatsused ja need teated viib punastele. Ta tegutseb isa õpetuse järele ja muidugi isa käsul. Isa, aleviku kingsepp, on väga vihane bolshevik. Eesti pataljon läheb alevit ära võtma umbes nii, nagu *tantsusaalis polonaisi tantsitakse, aga saab tulise sauna* — 70 surnut jääb lumisele väljale. Pataljoni ülem tuleb arvamisele, et keegi pidi tema plaani punastele teatavaks tegema. Oma meeste ülekuulamisel tuleb otsusele, et see oli leivakerjaja poisikene, laseb ta kinni võtta, meelitab temalt välja ülestunnistuse ja käsib ta maha lasta. Jutt võiks lõppeda öösise stseeniga, kus pataljoni ülem kahurväe tule all satub lumes lamava hukatud lapse keha peale. Siin võiks saavutada tihendatud meeleolu. Kuid autor näitab nõrka kunsti instinkti, vesistades jutustuse kadrillitaolise aleviku võtmise kirjeldamisega. Miskipärast arvab ta tarvilikuks ka teatavaks teha pataljoni ülema ja tolle punase aleviku kingsepa surma.

Kaks järgnevat juttu „Kevade-ended“ ja „Kah inimelu“ ei käsita Vabadussõja sündmusi, kuid autori seisukohalt on nad seotud ideeliselt: on ka kõlbulikud agitatsioon materjalina.

„Kevade-ended“ algab autor oma „lapsepõlve Kungla“ kallal irisemisega tuntud stiilis, kuid jutu sisuks on 1905. a. mõisamoonakate „mäss“, mis lõpeb mõisa põletamisega purjuspäil, kasakate tulemisega ja „klassiteadliku“ Jaani mahalaskmisega põgenemisel.

Kui autor arvab, et ta on suutnud juhtida tähelepanu mõisa moonakate laste kasvamise viletsustele, või anda kumera pildi nende üleelamistest, siis meelitab ta ennast asjata. See on labane ja saamatu jutustus, nagu need sadatuhat marxistlik jutustust jõululauapäeval lumehanges külmetavast poisikesest.

Viimses jutustuses „Kah inimelu“ tuuakse esile jälle tige peremees ja lesk-naine Juula. Juula oli õige rikka talu tütar. Sattus vastamisi isaga poisi pärast — tahtis minna sulasele mehele. Isa andis talle isiklikuks eluaegseks tarvitamiseks popsikoha, õiguse oma lehma saata talu karja ning tema maalapikese pidi harima talu. See kõik kindlustati testamendis. Juula oli tugev, tark ja kange iseloomuga. Kõik oleks võinud olla hea, aga peigmees oli logard ja sai logardi surma kakelusel mõni nädal enne laulatust. Nii osutus Juula poeg „isatuks“, mis oli suureks tragöödiaks Juula meelest ja autori meelest põhjustas poisile jooma kalduvuse. Sai surma Vabadussõjas. Kui suri Juula vend ja peremeheks sai venna poeg, läks Juulal hoopis halvasti. Noor peremees ei tahtnud kuuldagi testamendist ja Juula õigustest, uputas Juula lehma rappa, põletas Juula eluaseme ja kihutas ta minema. Selle asemel, et nõuda oma õigusi testamendi alusel, läks Juula viimast abi otsima vallamajast, kui Vabadussõjas langenud sõduri ema. Valla nõukogu aga leidis, et poeg oli joodik ja ei toitnud ema ning saatis Juula minema lageda taeva alla. Kerjusena suri Juula võõra katuse all.

Elus on palju ülekohut, viletsust ja häda. Seda on osanud näha andekad kirjanikud ja luua pilte, mis ei unne, nagu näiteks E. Vilde „Külmale maale“, „Anija mehed“, Tammsaare „Tõde ja õigus“, A. Jakobsoni „Vaestepatuste alev“. Nendes on viletsus, tigidus, pimedus ja pahed usutavad ja meie tunneme kaasa jutustuse tegelastega, nagu elavate inimestega. Kuid Alb. Kivikase tehtud puukujude saatus ei ärata mingit kaastundmust — neis pole hinge.

Paar keelelist märkust. Autor tarvitab omas kõnes sõnu ja lauseid, mis lähevad moodi vahest alevipoiste shargoonis: „kohkunud hobune norskas valju l o r t s u g a“ (lhk. 14), „üritas rääkima“, „kärvasid kaklema“ (lhk. 135), „räusati maoli maas“ (lhk. 136). Sarnaseid väärtarvitusi nimetatakse stiilistikas „vandalismideks“, kuid päritolu järele oleks meie ajal õigem nimetada „huliganismideks“. Dialoogides võib

neid tarvitada, kuid autori oma kõnes oleks see lubamata. Luban enesele ära märkida ka paar eagrammatilist provintsialismi: „Mai tatsutas (pro „tatsus“) toa poole (lhk. 24), „tuulispask“ (pro tuulispaisk), germanisme: „haises nende seelikute ja põlleda järele“ (lhk. 76) — „es stank nach...“ ja russitsisme: „mis tähendab kodustega nugade peal olla“ (lhk. 77) — „böitj na noshahh“. Muidu on keel ladus ja puhas.

Julgen arvata, et just nende vigade pärast, mis ette tõin, Alb. Kivikase „Punane ja valge“ saab õige kiitva arvustuse osaliseks, sest kogemused tõendavad, et meie ametlikkudele arvustajatele meeldib väga õige tugevalt allakriipsutatud punane tendents, dogmaatiline internatsionalism, rahvusline pessimism ja muud sellased asjad. Küllap ka Alb. Kivikas teadis, mis ta tegi, kui ta kirjutas neid jutte.

## Ametlikke teateid.

### Sõjaministri käsukiri

Nr. 3.

Tallinnas, 3. jaanuaril 1928. a.

(Kindralstaap.)

On ette tulnud juhtumisi, kus sõjaväe telefoni keskjaamade abonendid telefoni tarvitamise juhtnõoridest kinni ei pea, oma kaugekõne arveid ilma kontrollimata tasuvad või hoopis tasumata jätvavad, millega postiametkonna õigustatud nurina välja kutsuvad ja asjata sekeldusi ja kirjavahestust sünnitavad. Samuti tuleb ette remonte ja ümberkolimisi ruumides, kus sõjaväe telefonid ja teised side- ja signaalsatsiooni abinõud üles pandud, ilma et sellest vastavale sideülemale teatataks, millega kallihinnaline riigivarandus rikutakse ja järelevalveta jääb. Nõutakse ühenduste lahutamist telefonilistes kõnelustes ülemuste poolt, kellel selleks ei ole õigust; astutakse telefonistidega kõnelusse, millega telefonisti takistatakse teistele väljakutsetele vastamast, jne.

Igal ühel peaks ometi selge olema, et juhtnõorid antakse mitte nende ignoreerimiseks, vaid täpseks täitmiseks.

Juhin sellele väeosade ja asutuste ülemate tähelepanu ja nõuan, et juurelisatud juhtnõore telefoni tarvitamisel ja kaugekõne arvete õiendamisel kõrvalekaldumata täidetaks.

L i s a: Juhtnõorid.

N. Reek

Kindralstaabi kindral-majoor,  
Sõjaminister.

Lisa Sõjaministri käsukirja nr. 3 juure.  
**JUHTNÕORID TELEFONI TARVITAMISEKS  
JA KAUGEKÕNE ARVETE ÕIENDAMISEKS  
SÕJAVÄES.**

Sõjaväe telefoni ühenduste kasutamine, keskjaamade teenimine ja kaugekõne-arvete õiendamine sünnib alljärgnevate juhtnõoride järgi:

### I. Keskjaama või abonendi väljakutsumine.

§ 1. Keskjaama või abonendi väljakutsu-  
mist toimetatakse järgmiselt:

a) induktori aparaatidel — induktori vända järsu lühida pööramisega, kõnetoru üles tõstmata vinnalt ehk kahvlilt;

b) keskpatarei aparaatidel — kõnetoru üles tõstes vinnalt ehk kahvlilt.

Ühenduse andmise soovitud abonendiga või järgneva keskjaama väljakutsumise teostab keskjaam.

Lisaaparaatide abonentidele annab ühenduse selle aparaadi abonent, kelle juure on üles pandud ümberühendaja lisaaparaadi jaoks.

§ 2. Peale vastuse saamist keskjaamast nõuda vastava ühenduse andmist, nimetades telefoni abijaama või abonendi numbrit.

Ühenduse andmine abonentide nimetuste järgi raskendab keskjaama teenimist ja ei ole keskjaamale sunduslik.

§ 3. Keskjaama signaali (väljakutse) peale võtta vinnalt ehk kahvlilt kõnetoru ja vastata mitte sõnaga „hallo“, vaid oma telefoni numbriga või abonendi nimetamisega.

§ 4. Keskjaama valvekorril oleva telefonisti kohuseks on ainult korralik ja kiire ühenduste andmine abonentidele.

Igasugused vaielused ja kõned keskjaama teenistuses olevate telefonistidega on keelatud.

§ 5. Keskjaam vastab igale väljakutsele viibimata kohaliku keskjaama nimetusega näit.: „Sõjaväe“, „Kasarmu“, jne.

Soovitud ühenduse andmise järele vastab keskjaam „valmis“.

Kui ühendust ei ole võimalik anda, siis vastab keskjaam, selle põhjust ära tähendades, nagu: „kinni“, „rikkes“, jne.

§ 6. Iga abonent on ise kohustatud soovitud abonenti, kui see enamalt kinni oli, uuesti keskjaama kaudu välja kutsuma.

Keskjaam ei ole kohustatud ühenduse vabanemisel sellest teatama järgmisele kõnecõvi-jale.

§ 7. Telefoni tarvitamine pikse ajal on keelatud.

### II. Ametlikud ja erakõned.

§ 8. Ametlikud kõned telefoni teel olgu ajalikulid ja lühidad.

§ 9. On keelatud: a) erakõned nende ametliste telefonide kaudu, mis on määratud staapides ja väeosades korrapidajatele või telegogramide üleandmiseks ja vastuvõtmiseks;

b) erajutuajamised abonentide vahel, kui nad kestavad töötundidel üle 3 minuti ja vabal ajal üle 10 minuti.

### III. Ühenduse lahutamine.

§ 10. Telefoni kõnesid lahutab keskjaam, teatades sellest rääkijatele abonentidele:

a) diviisi-, garnisoni- ja nendest kõrgemate sõjaväe ülemuste käsul, kusjuures viimased on kohustatud teatama keskjaamale oma ametkoha nimetuse;

b) kui nõutakse ühe kõneleja abonendiga kaugekõne ühendust;

d) kui erajutuajamise juures nõutakse ametliku kõne pidamist kõneleja abonendiga või selle keskjaamavahelisele magistraali kaudu, mida abonent oma erakõnega kinni peab;

e) kui abonent ei täida § 9. tähendatud nõudeid;

g) erakorralistel juhtumistel, kui on tarvis rääkivale abonendile kiire iseloomuga teateid edasi anda.

§ 11. Abonendil anda peale kõne lõpetamist tingimata kõne lõpusignaali, seks: induktori aparaadi vänta pöörata järsult kaks-kolm korda, ja keskpatarei aparaatidel asetada kõnetoru vinnale ehk kahvlile.

§ 12. Kui kõned kestavad üle 3 minuti, kontrolleerib keskjaam ühendust, küsides: „räägite veel?“. Ei saada vastust, katkestatakse ühendus.

### IV. Rikked ja väärnähtused.

§ 13. Telefoni liini ja aparaadi rikke, keskjaama korratu tegevuse ja teeniva personaali ebaviisakuse üle teatada kohe vastava telefoni keskjaama vanemale.

Teadaanne sisaldagu rikke ja korratuse iseloomu ja põhjusi, näit.: aparaat ei kõlise, teine abonent halvasti kuuldav, juhed katkestatud või annavad maahendust, kõne katkeneb, kõrvalised kõned kuulda, telefonist segab viisakuseta lausetega kõnelemist, mitmekordse kõlistamise peale keskjaam ei vasta, jne.

Korduvate korratuste üle telefoni keskjaama teenimises ja võrgu korrashoidmises teatada kohalikule garnisoni sideülemale.

### V. Telefoni seade parandamine ja ümberpaigutamine.

§ 14. Aparaadi lahtivõtmine ja parandamine abonendil enesel on keelatud. Samuti ei tohi ta üles pandud kõnekoha seadet rikkuda ega selles omavoliliselt muudatusi teha.

Vajalistest muudatustest teatada garnisoni sideülemale.

§ 15. Kui ruumidest, kus sõjaväe telefon või teised side- ja signalisatsiooni abinõud üles pandud, abonent ära kolib või ruumide remon-

teerimisele asutakse, on abonent kohustatud sellest teatama kohalikule garnisoni sideülemale.

### VI. Kohalikud, kaugekõned ja nende maksustamine.

§ 16. Kõned jagunevad: kohalikkudeks ja kaugekõnedeks. Kohalikkudeks loetakse kõned, mis võimalikud sõjaväe ja teiste ametkondade kohalikkude telefonivõrkude kaudu. Kaugekõnedeks — kõned, mis antakse postiametkonna magistraal liinil.

§ 17. Kohalikud kõned sõjaväe telefoni aparaatidel on maksuta.

Kaugekõned kuuluvad erimaksu alla.

§ 18. Nii kohalikkude kui ka kaugekõnede pidamine on võimaldatud igal ajal kõigi sõjaväe asutuste ja osade ametlikkude telefoni aparaatide kaudu ja see sünnib nende asutuste ja osade ülemate loal ja vastutusel.

§ 19. Sõjaväelaste korterite telefoni ühenduste kaudu peetud kõnede eest vastutab korteri omanik.

§ 20. Kaugekõne arved saadetakse kohalikust postiametkonna telegraafi-telefoni võrgust iga kõnepidaja abonendi numbri peale vastava garnisoni sideülemale. Viimane saadab need abonentide teenistuskoha järgi väeosade- ja asutuste majandusülematele, kes:

a) ametlikud kõned kompanii ja neile vastavaid ülemaid kontrollida ja kinnitada laseb ja siis arved kantseleisummadest (posti-telegraafi-telefoni kulud) tasub;

b) erakaugekõned abonentidelt vastuvaidlemata korras sisse nõuab ja postiametkonnale edasi saadab.

Abonentidel, kes kaugekõne arveid korralikult ei tasu, lõpetatakse ühendus.

§ 21. Kaugekõne arved tasutakse postiametkonna telegraafi-telefoni võrgule iga möödunud kuu eest hiljemalt järgneva kuu 25 päeval.

Arvete tasumisest teatab majandusülem garnisoni sideülemale, kellelt arved saadud.

§ 22. Et võimaldada ametlikkude kaugekõnede kinnitajatel peetud kõnede kontrollimist, seatakse iga telefoni aparaadi juure, välja arvatud elukorterid, kaugekõnede registreerimise kaustik, kuhu kõneleja on kohustatud sisse märkima, kes, millal ja kuhu kõneles ja kui kaua kõne kestis.

Kaustikusse märgitud andmed kinnitab kõneleja oma allkirjaga.

### J. Tõrvand

Kindralstaabi kindral-major,  
Kindralstaabi ülem.

### V. Riiberg

Kolonel,  
Inseneriväe inspektor.

## Sõjakirjandust.

### Saksamaa.

Militär-Wochenblatt nr. 21 — 4. det. 1927.

Major v. Dittfurth: „Kindral v. Steuben“. Artikkel sisaldab eluloolisi andmeid kindral von Steubenist, kes 150 aasta eest (I. XII. 1777) astus Ameerika sõjaväkke ja asus George Washingtonilt juhitava Ameerika Vabadussõjaaegse maaväe re-

organiseerimisele ja täitis selle ülesande hästi. Selle mehe puhast idealismi iseloomustab alljärgnev väljavõte ta raportist Ameerika kongressile: „Ainuke põhjus, mis mind sellesse ilmakaarde tõi, on tahe teenida rahvast, kes nii suursuguselt võitleb oma õiguste ja vabaduse eest. Ma ei nõua oma teenistuse eest ei raha ega aukraade. Ma tuln Saksamaa kaugemast kolgast, jättes ameti ja

koha. Ma ei esitanud Teie agentidele Prantsusmaal milliseidki tingimusi ja ei esita neid ka siin Teile. Mu ainsam auahnuse rahuldus oleks, kui Teie mind siin vastu võtate kui vabatahtliku ja Teie väe juhtiv kindral usaldaks mind, et võiks temaga kaasa teha sõjakäigud samuti kui Seitsmeaastases sõjas nad kaasa olen teinud Preisi kuningaga." See mees olevat saanudki ameeriklastelt kõik, välja arvatud — kuld ja au, mida ta ei soovitud...

Artiklis „Eraelu jaoks ettevalmistusest sõjaväes“ puudutatakse küsimust, mis saksa patriootilistes ringides teravalt päevakorral, nimelt — mis saab neist isikutest, kes Reichswehri oma 12 aastat on ära teeninud? Kas on nad teenistuse lõppedes veel kõlblikud eraelu jaoks? Otsitakse abinõusid, et Reichswehri sõdur ei jääks võõraks eraelule, vaid ümberpöörduvalt — Reichswehri eneses saaks laialdase ettevalmistuse eraelu kutseteks. Soovitatakse viimases mõttes eriameti moodustamist.

Artikkel „Saksa armee“ on kokkuvõtte monarhistilises „Russki Vojennõi Vjestnik“ust. Venelased, jälgides sõjalist ettevalmistust Reichswehri tulevad otsusele, et Reichswehr võivad kord ajaloos etendada Aleksander Suure väiksearvulise kuid kvalifitseeritud armeed osa mõne suure „armee-rahva“ vastu, kes jõuetu oma sisemiste vastolude tõttu.

v. Lützw: „Itaalia õhuanõõvreid 1927. a.“. Autori andmetel oli manööver korraldatud hästi. Edu. Eriti hästi tegutsenud pommitajate eskadrillid, pommitades ka halva ilmaga täpselt. Õhukaitses murdsid pommitajad, milliseid saatsid ja katsid omad hävitajad, alati läbi ja tungisid välja pommituseks määratud sihni. Pommid olevat olnud 15, 104, 250, 500 ja 800 kg-lised.

Artikkel „Bulgaaria õhuasjanduse arengust ja tulevikust“ annab lühikese ülevaate praegusest olukorrast sellel alal ja autor ennustab Bulgaariale õhuasjanduses ilust tulevikku.

Major Guderian: „Kiiresti liikuvad väeüksused“ on sõjalaoline näide 1918. a. kevade ja suve lahingutest, kuid jalaväe osi kiiresti edasi toimetati veoautodel.

Artikkel „Vene luureteenistus Lodzi juures 1914“ on väljavõte endise vene kindrali Rjabikovi artiklist Tshehhi lehtedes pealkirjas mainitud teemil.

Mereväe kapten v. Waldeyer-Hartz: „Mere sõjast Türgi vetes“ on märkmeid äsja ilmunud mereväe arhiivi toimetusel ilmuva suure teose „Der Krieg zur See“ viimase köite puhul, mis kannab pealkirja „Der Krieg in den türkischen Gewässern“.

Sõjaväelisi teateid.

Bibliograafia.

Mitmesugust.

#### Militär-Wochenblatt nr. 22 — 11. dets. 1927.

Esiartikliks on „Pealetungilahing Cambrai juures 30. XI. — 6. XII. 1917“. Lahingu ülevaade linnulennult. Cambrai lahing olevat ilusaimaks leheküljeks saksa sõjaväe tegevuse ja juhtimise ajaloos. Ühtlasi olevat Cambrai lahing annud rikkalikke õpiseid 1918. a. sakslaste kevadiseks pealetungiks.

Artikkel „Saksa armee“ on järg „Mil.-Wochenbl.“ nr. 21. ja sisaldab üksikasjalisemaid saksa avalikkude ja varjatud sõjaliste jõudude arvestlust. „Mil.-Wochenbl.“ toimetuse arvates ole-

vat A. Kersnovski („Russki Vojennõi Vjestnik“ nr 116) artikkel tellitud väevähendamise konverentsilt.

Märkmes „Kersnovski ja Komarov“ võrreldakse Vene ja Austria jõude Komarovi lahingus 26. VIII. — 2. IX. 1914. a., näidates vene sõjaajakirjanikule härra Kersnovskile, et venelasi oli selles lahingus arvult rohkem kui austerlasi ja et need, kes seda konstateerivad pole „Venemaa laimajad“, nagu seda püüdyvat „Russki Vojennõi Vjestnikus“ näidata härra Kersnovski.

„Kagu-Euroopa sõjapolitiline ülevaade juulist 1926 — okt. 1927“. Artiklist leiame sõjapolitilise sisuga andmeid Lõuna-Slaavia, Kreeka, Bulgaaria ja Albaania kohta.

Kol.-ltu. Mendē: „Manöövrid Prantsusmaal, Inglismaal, Itaalias, Poolas ja Tshehhoslovakkias käesoleval aastal“.

Eriti huvitavad autorit Prantsuse sõjaväe manöövrid, sest neid peetavat alati oletades sõjalist kokkupõrget Saksamaaga. Kõik suuriigid katsetavad manöövritel moodsaid relvu. Manöövrite kogemused näitavat, et sõjatehnika areneb iga aastaga. (Autor leiab, muidugi, tarviliku olevat alla kriipsutada Saksamaa, mille relvumine rahulepingus piiratud, rasket seisukorda selles suhtes. K.)

Major Guderian: „Kiiresti liikuvad väeüksused“ on sõjalaoline uurimus veoautode kasutamises sõjaväe kiirel edasi viskamisel. (Algus „Mil.-Wochenblatt“ nr. 21 — 1927.)

Artikkel „Sõda ja riietus“ on täiendus „Mil.-Wochenbl.“ nr. 19 — 18. XI. 1927 ilmunud artiklile ja sisaldab üksikasju saksa sõjaväelase tulevase riietuse suhtes sõja puhul.

Artikkel „Ohvitseride pensioniseadus“ on märkmeid saksa ohvitseride pensioniseaduse ilmumise puhul eriraamatuna.

#### „Militär-Wochenblatt“ nr. 23 — 18. dets. 1927.

Feldm. A. Urbanski v. Ostryniec: „Inglise sõjaminister Euroopa armeedest“ Inglise sõjaminister s. Laming Worthington-Evans on möödunud aasta lõpul Lloyd Georges ja feldmarssal sir Robertsoni patsifistliku kõne puhul avalikult seletanud, et kõik jutud, nagu oleks tänapäeva Euroopa rohkem relvus kui Euroopa 1914. a., polevat õiged. Inglise sõjaminister toob rea huvitavaid arvusid oma väite tõestuseks. Nendest arvudest pole huvitusest märkida inglaste andmeid kõige sõjakama riigi N.-Vene kohta, ja nimelt: elanikke 143 miljonit, rahuaegne sõjavägi 1.050.000 meest ehk 1,36% elanikest, kulutatakse sõjaväe peale aastas 702 milj. kuldrubla ehk 14,4% kogu riigi väljaminekust, jalaväe pataljoni 612, suurtükiväge 742 patareid (suurtükke — kergeid 3768, rask. 540), tanke 42, gaasikompaneid 3—4, lennukeid 800, kuulipildujaid 21.430.

Teine Euroopa arvult suurem sõjaline jõud on Prantsusmaa — 40,7 milj. elanikku, 727.500 sõjameest, gaasikompaneid ei ole, suurtükke 1428 kerget ja 1544 rasket, kuulipildujaid 34.500, lennukeid 1615; Prantsusmaa omab seega kõige suurema arvu sõjalennukeid ilmas (P.-Ameerikas kõigest 1600, Inglismaa 1215, Itaalia 1100; kõik andmed 1927. a. algusest.)

Artikkel „Nüüdisaja merejõudude olukord“ toob viimaseid andmeid suurriikide merejõududest, millistest näeme, et P.-Ameerika,

\*) Artikkel on kirjutatud 1927. a., seega vaadeldakse 1927. a. manöövrid. K.

Inglismaa ja Jaapan ehitavad tonnashilt peaaegu ühesuguseid laevatüüpe: Suured sõjalaevad — (dreadnought ja ülddreadnought) on P.-Ameerikas 29.000-tonniline, inglastel 27.700-t., Jaapanil — 30.000 t., ristlejad on kõigil (väljaarv. Saksamaal, millel on 3000-tonniline) 6000-tonnilised, torpeedopaadid — inglastel 1200 t., jaapanlastel 1000 t., sakslastel 600 t. jne.

„N.-Venemaa kui sõjaline jõud“. Autor konstateerib, et praeguses Venes suure hooga tegutsetakse sõjaväe loomingu alal. Vene sõjavägi on alati arvult suur olnud, ka tulevikus näib inimmaterjali jätkuvat. Sõjatehnika oleneb tööstusest. Viimane ei näitavat Venes edu. Lennuasjandus siiski arenevat eriliste pingutuste tõttu. Punaarmee puuduvat seni tarviliselt ettevalmistatud juhid. Autori arvates võivat N.-Vene, leides oma Napoleoni, kujuneda suureks sõjaliseks jõuks.

„Vabatahtlik sõjaline ettevalmistus Rootsis“. Kui Rootsis vähendati alalise väe arvu, siis alati suure hoolega riigikaitses korraldama väljaspool sõjaväge. Loodi riigilt selleks eriline kaader; 1924. a. oli sarnases kaadris pataljon ülemaid 76, kompaniülemaid 152, rühmaülemaid 182, kuid juba 1927 a. oli patüülsid 108, kompüülsid 283 ja rühmüülsid 406, s. o. selle kaadri arv on tõusnud üldiselt umbes 50%.

Poisid 12—16 aastani võtavad osa sõjalisest ettevalmistusest erirühmades. Soome eeskujul moodustati naistest maakaitse osad.

Oberst Blümner: „Tehnika ülevaade“. Gaaside tarvitamine tulevikusõjas rohkem kui kindel eriti eluliste tsentrumite peale. Selles mõttes tulevat juba aegsasti rahvast ette valmistada kui moraalselt nii tehniliselt.

Kindralmajor v. Borries: „Le Mans'i operatsioon“. Artikkel on kokkuvõtte 1870/71 a. sõja kohta ilmunud teosest — Albert Buddecke „Der Feldzug von Le Mans“.

Artikkel „Ballistika“ on märkmeid ilmunud teose kohta Dr. C. Crantz „Lehrbuch der Ballistik“.

Artikkel „Tervitatav korraldus sõjaväe tootlustuses“ käsitab tootlustuse küsimust Reichswehris.

„Kas sõda on enesetapjate arvu suurendanud?“. Artikli autor näitab, et enesetapjate arv Saksamaal 1910—1914 oli 223, 1914—1918 oli 176 ja 1919—1922 oli 207; Inglismaal samadel perioodidel 100, 82, 95, Taanis 187, 158, 140. Sellest näeme, et sõda on just tõstnud elu väärtust.

„Militär-Wochenblatt“ nr. 24 — 25. XII. 1927.

Esiartikkel „Saksamaa gaasi all“ on süütliselt järg „Mil.-Wochenbl. nr. 23 — 1927. a. esiarthiklile, nimelt, et Saksamaa on kaitseta ja et seda kaitsetust tunnistavad isegi endised Saksamaa vastased. Eriti ülekohtune Saksamaale olevat see, et tal pole lennuge ja seega on ta kaitseta õhust, kust tulevane vaenlane võib külvata metalli ja sõjagaase.

Artikkel „Esimene-abi gaasist kannatanuile pommitusel vaenlaselt õhust“ on kokkuvõtte Dr. med. A. P. Saveljevi broshüürist sellel teemil.

Artiklis „Noorsoo sõjaline ettevalmistus Prantsusmaal“ tuuakse üksikasju võistlusõppusest noorsoo ettevalmistusel „La France Militaire“ 27.II.27 andmetel.

Artikkel „Rheinimaa okupatsioonist“ on kokkuvõtte ja märkmeid teosest — Kindral Henry T. Allan „Die Besetzung des Rheinlandes“.

Kindralleitnant E. v. Renter „Ölpolitika ja Anglo-Saksi imperialism“ on märkmeid teose kohta — Karl Hoffmann „Ölpolitik u. angelsächsische Imperialismus“, Berlin, Ringväljaanne, hind 24 Rm.

Artiklis „Inglise mootorväest“ tuuakse andmeid, et Inglismaal on ka sõjaväe mootoriseerumise vastaseid (mitte ainult kol. Fulleri ideed ei valitsevat seal). Vastased püüdvat näidata, et senistel manöövritel väeligid endise organisatsiooniga polevat alla annud mootoriseerituile. Igatahes tulevat mootoriseerimine läbi viia endist organisatsiooni põhihoontes lõhkumata.

Dardanellide operatsiooni juhi kindr. sir Jaan Hamiltoni nimetatud operatsiooni õigeks mõistev teos. Sir Hamiltoni arvates olevat inglaste õbeda aluseks Dardanellides olnud venelaste omakasupüüdlilik teotsemine, s. o. keeldumine tarvilisest koostööst.

Artikkel „Feldmarssal sir William Robertson sõja otstarbetusest“ töö lühikese väliavõtte end. Inglise kindralstaabi ülem sir Robertsoni üleilma kuulsaks saanud patisistilisest kõnест.

Dr. Friedrich Stuhlmann: „Sõjaväe raamatukogudest Prantsusmaal ja Poolas“. Artikkel annab sellel alal lühikese ülevaate mainitud riikide sõjavägedes.

Peale üldtähendatud artiklite leiame selles rumbris märkmeid: „Vastuseks artiklile: Kas uuesti laskurahelikud?“. „Sõjaväelaste korteri küsimusest“. „Reisimuljed Rumeeniast“ ja „Uus seeria taktikalisi ülesandeid.“ Sõjaväelisi teateid. Sõjakirjandust. Mitmesugust.

K.

## Inglismaa.

„The Cavalry Journal“ — Inglise ratsaväe ajakiri, ilmub neli korda aastas Londonis.

Oktoobri nr. 1927. a. Kolonel H. C. Wylly artikkel „Kas a ka“ on lühike ajalooline ülevaade kasakatest, alates XVI sajandist.

Kolonel-leitnant Granville Baker. „Ühe preisi husaari mälestus“. Artiklis kirjeldab autor oma teenistusaega 9. preisi husaari-rügemendis Strassburis.

Percy Cross Standing'i artiklis „Üks iirisoost Austria ratsaväe juhataja“ tuuakse eluloolisi andmeid kindral krahv O'Reilly üle, kes 1763. a. keiserliku Austria sõjaväkke teenistusse astus.

Artiklis „Ühe ratsadiviisi varustamine sõjas“ kirjeldab kolonel-leitnant R. Evans neid raskusi, mis ette tulevad ühe ratsadiviisi varustamisel sõjas laskemoonaga, inimese- ja loomatoiduga, põletus- ja määreainetega jne.

Kolonel-leitnant T. Badger'i artikkel „Ratsa võidusõidud aegade jooksul“ on Inglismaa ratsaspordi ajalugu, alates e. Kr. sünd. kuni tänapäevani.

Artiklis „Mõningad mehed ja üks mägi“ kirjeldab kolonel-leitnant E. F. Norton Mount-Everesti ekspeditsiooni 1921., 1922. ja 1924. a. Neil ekspeditsioonidel saavutati kõrgust 23 tuh., 27.250 ja 28.200 jalga. (Mount-Everesti kõrgus on teatavasti 29.000 jalga).

Artikkel „Mõlemad metsaküljed“ on inglise Strathcona (Kaanada) dragunite rünnaku

kirjeldus, mis ettevõetud 30. III. 1918. a. Saksa grenadeeride rüg. nr. 101. II pataljoni peale Moreuili juures.

Major J. Goddard, „Eeskiri ja näiteid.“ (III. „Ratsavägi järgimisel“) Näiteid: Murat-Ulm'i, Napoleon I — Jenasse ja Ligny'sse, Gneisenau-Bellealliance'i, Wolseley — Tel-el-Kebiri ja inglise ratsakorpus 1918. septembris Palestiinas.

Artiklis „Ratsavägi on ikka veel tähtis väeliik“ väidab major A. R. Mulliner, et uusimad võitlusvahendid, nagu tankid, lennukid, soomusautod jne. ei saa oma piiratud tegevusraadiuse tõttu ratsaväge asendada.

Ühisriikide major F. W. Boye artiklis „Väljaõppe Ühisriikide ratsaväekoolis“ kirjeldab ratsaväelaste väljaõpet ratsaväekoolis Fort Riley's, Kansasis, sealsetid õppemeetode, ratsaväe juhtimist ja kasutamist.

Major H. G. Parkyn, „Vanad briti võrmitunnusmärgid.“ „Kaugemaa-ratsasõit Buenos-Ayresist kuni Paanamani (6000 miili 19 kuu jooksul) kahel „Criollo“-hobusel.

„Inglise ratsarügementide uued nimetused.“

„Remontdepartement“.

Peale mainitud artiklite on ses „Cavalry Journal“ numbris veel hulka pilte, ratsarügementide ja sporditeateid ning bibliografiat. —

## Shveitsi.

„Schweiz. Monatsschrift für Offiziere aller Waffen“ — kuukiri kõigi relvliikide ohvitseridele.

Nr. 10. — Germanicus, „Kallaletung Lütlich'ile 1914. a. augustis.“

Kapten R. Allemann, „Kohtamislahing 3. prantsuse koloniaal-diviisi ja 6. saksa armeekorpusse vahel Rossignoli, St. Vincenti ja Tintingny juures 22. aug. 1914. a.“

Dr. H. Brändli, „Tuule mõju lendava kahurmürsu peale“.

Colonel Lebaud, „Minu sõjamälestusi“.

Nr. 11. — Germanicus, „Kallaletung Lütlich'ile 1914. a. augustis“ (järg).

Kapten R. Allemann, „Kohtamislahing 3. prantsuse koloniaal-diviisi ja 6. saksa armeekorpusse vahel jne.“ (järg).

Dr. H. Brändli, „Tuule mõju lendava kahurmürsu peale“ (järg).

Kolonel Lebaud, „Reservohvitseride õpused Prantsusmaal“.

Feldmarssal-leitnant U. von Ostrymiec, „Taktikalise ülesande Nr. 1 järg.“

E. M.

## Itaalia.

Rivista Militare Italiana. November 1927. a. — VI.

Kapten Tosti. Kolm päeva Monte Cimone mäel.

Pärast seda, kui 1915.—16. a. sügishalve lahingutes Serbia ja Monteneegro sõjavägede vastupanu oli lõpuliikult murtud, sakslased ja austerlased hakkasid plaanitsema uut suuremat pealetungi lääne rindel. Feldmarssal Conrad'i kavatus oli sakslaste abiga itaallasi nende kindlatest

mägestiku positsioonidest Altopiano'ol tagasi tõrjuda Adige-Brenta joonele ja lõõgiga Trentino poolt Vicenza-Venezia suunas Isonzo armeedele taganemise teed läbi lõigata. Kindral Falkenhayn oli muidugi päri selle eesmärgilt kaugele ulatava plaaniga; ainult ta ei leidnud võimalikuks saata saksa abivägesid itaalia rindele, koondades ise jõude pealetungiks prantslaste vastu.

Nii siis sündis, et kevadel 1916. a. sel ajal, kui sakslased seadsid oma suurtükid üles Verduni vastu, austerlased olid sunnitud ründama itaallaste positsioone Altopiano mäeharjadele omai jõul.

Autor käsitleb oma artiklis ühte osa sellest lahingust — võitlust Monte Cimone mäe pärast. Monte Cimone mägi asus selles itaallaste positsiooni osas, kuhu oli suunitud austerlaste pealööök (Arsiero piirkond); ta domineeris üle ümbruskonna pallude klm ulatusel. Siit ägedad lahingud selle mäe pärast, mis kestsid vahelduva eduga 25. maist kuni 23. septembrini.

Kiriutus on huvitav selle poolest, et ta näitab kuikiikalt, milliste puhttehniliste raskustega oli seotud lahingutegevus mägisel itaalia rindel, kus näiteks mõne üksiku suurtüki asetamine positsioonile mägede otsa, kalludele nõudis mõnikord näidatuid ettevalmistamistöid.

2. Kindralstaabi kolonel-leitnant A. Baccari: Kaugeluure.

Kaugeluure ja mobilisatsiooni katte küsimused ja ühenduses sellega n.n. kergete osade tegevus on viimaste aastate jooksul leidnud Itaalia sõjakirjanduses põhjalikku käsitlemist. Küsimust on valgustatud kõigekülgsemalt ja mitmesugustest vaatepunktidest. Kuigi autorite arvamised paljudes pisiasjades erinevad, peakiisimustes on nad siiski ühel nõul. Leitakse, et kergete osad peavad enesest moodustama kiiresti liikuva, võimsa ja aktiivselt tegutseva tulejõu, mis mobilisatsiooni algades suudaks tungida vastase territooriumi sügavusse, et takistada vastase vägede koondamist ja samal ajal moodustada tugeva, aktiivse katte oma vägede hargnemisele. Ilmasõia lahingväljad andsid kujuka pildi sõja hirmsast laastamistööst. Seepärast, et päästa oma territooriumi hävinemisest, tuleb algusest peale sõda üle viia vastase territooriumile, seda enam, et riigi (Itaalia) kaitvamaa piirid ei ole soodsad lahingutegevuseks suuremas ulatuses.

Nimetatud artiklis (A. Baccari: Kaugeluure) on küsimus asetatud piiratud alusele, kuna siin on võetud vaatlamise alla kergete osade ülesanded ja tegevus kaugeluure toimimisel kitsamas mõttes. Bersoglierde ülemahtuse (Comando Superiore dei bersoglieri) staabi ülemana on autor seda küsimust erilisel uurinud selleks toimepandud manöövril Venezia Giulia piirkonnas; seepärast on tema tähelepanekud huvitavad ja väärt kaaluvad.

Oma artikli jaoks autor kolme ossa, milledest üks käsitleb kaugeluure ülesandeid, teine — osade koosseisu ja kolmas — luure tähtsusi.

a) Ülesannete täitmise alal peab kaugeluure suutma:

- vastast üles otsida;
- asuda temaga pidevasse kontakti;
- selgitada tema jõude, asetust ja liikumissuuni;

- luurata maastikku;
- tülitada vastase peaiõudusid;
- võtta oma alla esemed, mis kindlustaksid luuretegevust vastase pealetungi puhul.

Ei või nõuda kaugeluure osadelt julgustusülesannete täitmist oma peaiõudude suhtes, sest see piiraks nende tegevusvabadust luurel.



b) Kerged üksikud (suured), millede ülesandeks on toimetada kaugeluuret armeede ja armeegruppide kasuks, peaksid koosnema:

— juhatusel, kelle staabi hulka kuuluksid suurtükiväe, inseneriväe, lennuväe juhid ja kaks kindralstaabi ohvitseri, neist üks ratsaväe ja teine bersoglieride alal;

- ratsaväe osad;
- bersoglieride osad;
- kerge, raske välja- ja õhukaitse suurtükivägi;
- soomusautod;
- inseneri- ja jalaväeosad (autodel);
- lennuväe osad.

Ratsaväe arv onoleb ülesandest, vastasest ja maastikust, igal juhtumisel aga üks või mitu rügementi; iga rügemendi peale üks kerge kiiresti liikuv suurtükiväe grupp (gruppo di artiglieria celere leggere).

Bersogliere — üks või mitu rügementi; on soovitatav, et üksused oleksid moodustatud kolmik-süsteemi (farmazione ternaria) alusel, mis on suureks kergenduseks varude eraldamisel tegelikkudel luureülesannete täitmisel. Iga rügemendi peale üks kerge kiiresti liikuv suurtükiväe grupp.

Jalaväe (autodel) arv onoleb teede headusest ja läbilaske võimest; kuid ei tohiks tõusta üle ühe rügemendi kolme pataljonilise koosseisus.

Suurtükivägi: kerge suurtükivägi — vastavalt ratsa- ja bersoglieride rügementide arvule; raske väljasuurtükivägi — niipalju kui see on tarvilik, arvesse võttes ülesande iseloomu.

Lennuvägi peab olema moodustatud niiviisi, et ta suudaks täita: luure, võitluse, katte ja side ülesandeid.

d) Luure täitmisel on kõige pealt tarvilik lähedane koostöö lennu- ja maaväe vahel, mis väljendub selles, et lennuvägi näitab maaväele kätte kõige kasulikumad tegevussuunad, kuna maavägi omakorda abistab lennuväge suurtüki- ja kuulipilduja tulega.

Kaugeluure tegevuspiirid peaksid normaalselt ulatuma kokkupuutumiseni vastasega. Luureosade kaugus oma peajõududest peaks siiski jääma 50—100 klm piiridesse. Seega jääks peajõududel küllalt ruumi manööverdamiseks ja side küsimused ei teeks raskust.

Ülesannete jaotamine ratsaväe ja bersoglieride vahel onoleb maastikust: lahtisel, lamedal ja hea teedevõrguga maastikul tegutsevad peaaesilikut bersoglierid, kinnisel mägisel ja vähese arvu teedega maastikul — ratsavägi.

Normaalne rinde laius luurel: ratsarügementide umbes 10 klm ja bersoglieride rügemendile ligi 20 klm. Liikumine peab sündima eshelonidena: ratsavägi — üks grupp esimeses ja üks grupp — teises järgus; bersoglierid — üks või kaks pataljoni esimeses ja sama palju teises järgus. Distantants eshelonide vahel võrduks umbes vastava üksuse tegevusriba laiusele. Iga kolonn on varustatud suurtükiväega, soomusautodega ja tarvilise arvu sidevahenditega.

Esimesest eshelonist eraldatakse luurepatrullid umbes 15 klm kauguseni. Peajõud kasutavad edasiliikumiseks võimalust mööda paralleelteid; nende liikumise kord peab lubama: kiirelt abistada luurerügemente, pidada sidet kolonnide vahel, ja manööverdamise vabadust sel puhul, kui luurerügemendid oleksid sunnitud astuma lahingusse.

Kerge teede kaitse rännakul, lahingusse astumine ja selle läbiviimine vastasega kokkupõrkamisel sünnivad üldistel alustel. Bersoglierid ühes jalaväega ja soomusautodega tungivad peale teede suunas ja rindelt, kuna ratsavägi tegutseb väljaspool teid ja osa bersoglieride toetusel haa-

rab vastase tiibu.

Autor avaldab arvamist, et normaalselt ratsavägi ei tarvitseks jalastuda; tarvilist tuletoetust saab ta tema käsutusse antud suurtükiväelt ja kuulipildujalt.

Lõpuks lubab autor tulevikus küsimuse juure veel kord tagasi pöörata, et üksikasjalisemalt valgustada bersoglieride kasutamise küsimust kaugeluurel.

Major Zanotti: Diviisi suurtükiväe tarvitamisest pealetungi tegevusei. Kirjutuses käsitletakse peaaesjalikult suurtüki- ja jalaväe omavahelist koostöötamist, kusjuures küsimust püütakse lahendada konkreetse ülesande abil kaardil; ülesanne sisaldab peale taktikalise osa veel üksikasjalisemaid kaalutlusi suurtükiväe tehnilise juhtimise kohta mägisel maastikul, kui surnud alad (angolo morto) on suured.

Kindralstaabi kapten O. Carnevale: Seisukord Hiinas ja rahvusvahelised huvid Kauges Idas. Kirjutus on selle ajakirja 1927. a. oktoobrikuu nr. ilmunud samanimelise artikli järg (v. „Sõdur“ nr. 1/2 — 1928. a.).

Retsensioonid ja sõjakirjanduse ülevaade.

## Austria.

„Militärwissenschaftliche und Technische Mitteilungen“ — sõjaasjandusline ja -tehniline ajakiri; ilmub Viinis sõjaministeeriumi väljaandel ja kolonel Fr. Schubert'i vastut. toimetusel. Maksab aastas saatmisega välismaale 15 Schv. franki.

Ajakiri ilmub kaksiknumbritena kahe kuu tagant 128-lehek. paksu raamatuna, heal paberil ja hulga korralikult valmistatud piltide, skeemide ja kaartidega, mis selgitavad artikleid ajakirja sisus.

Jaan.-veebr. kuu nr. — 1928. a. on pühendatud ratsaväele.

Major Dr. Ed. Czegka artikkel „Uurimus ratsaväe diviiside kasutamise ja organisatsiooni üle Ilmasõjas“ on kokku seatud tähtsamate teoste järele sel alal.

Artiklis „Ratsavägi lääne väerinnal 1918. a.“ toob von Rauch andmeid ametl. allikate järele Inglise, Prantsuse ja Saksa ratsavägede organisatsiooni ja tegevuse üle lääne väerinnal 1918. a.

„Uue aja ratsavägi“ on kolonel M. Viktorin'i kirjutis nüüdisaegse ratsaväe üle; artiklit selgitab üks eskiis.

Artikkel „Kerge (mootoriseeritud) diviis“ on sama autori poolt kokku seatud „Revue de Cavalerie“is (märts-juuni 1927. a.) ilmunud Prantsuse kolonel Audibert'i uurimuse järele.

Artiklis „Tähtsamate riikide ratsaväe ülevaade“ toob kolonel M. Viktorin ülevaateid Prantsuse, Belgia, Inglise, Itaalia, N.-Vene, Tsehho-Slovakkia, Jugoslaavia, Poola, Rumeenia, Saksa, Austria, Ungari, Bulgaaria, Shveitsi ja Hispaania ratsavägedest.

Artiklis „Saksa ratsutamise-eeskiri, 1926. a. väljaanne“ refereerib kapten G. Biehler-Gemmenstein mainitud ratsutamise-eeskirja.

Artikkel „Sõjaraudteed asjandus“ (kindral-ins. E. Ratzenhofer) on 1927. a. ilmunud sama artikli järg.

Artiklis „Saksa väliraudteed asjandus“ refereerib eelnimetatud autor E. S. Mittler ja Poja kirjastusel Berliinis ilmunud teost „Das deutsche Feldeisenbahnwesen, Band I“.

Artiklis „Tänavsoomusvankrid“ toob tuntud soomusmasinate eriteadlane eru-major Dr. techn.-ins. Fritz Heigl andmeid Saksa, Inglise ja Prantsuse soomusautode ja nende soomustamise viisi üle. (Järgneb.) Kirjutist selgitavad hulk jooniseid ja 8 ülesvõtet.

Kolonel E. Paschek: „Sõjapolitiline ülevaade“ (kuni 1927. a. nov. lõpuni). Selles artiklis kirjutab autor muuseum, et Eesti orienteeruvat end Inglismaa järele.

Sõjateadusline ülevaade.  
Sõjakirjandust.

E. M.

## Bibliograafia.

**Der Wehrmann des XX. Jahrhunderts** (XX sajandi kaitsevõelane), autor — Prof. Dr. Friedrich Schmidt, Nürnbergist; raamatu hind brosheeritult 5 RM., linariidesse köidetult 5,80 RM. R. Eisenschmidt'i kirjastus, Berlin, NW 7.

Raamatu etteotsa paigutatud allikate loetelu järele on autor 31 nimeka autori teosed inimese ja sõduri kasvatuses paisanud katlasse, et keeta midagi uut ja ajavaimule vastavat, et anda näpunäiteid meieaja sõduri moraalse isiku kujundamiseks. Samaseid teoseid on ilmunud pea iga sõjaväe jaoks. Ka meil ilmus saksa vastava käsiraamatu eeskujul 1926. a. väike broshüür „Soomusronglane“ mis püüdis käsitada soomusronglase moraalseks ettevalmistuseks vajalikke — isamaa, distsipliini, au, seltsimehelikkuse jne. mõisteid.

Kui „Soomusronglane“ nii ta Saksa eeskujule oletanud omas lugejas sügavat mõtlejat, juurdlejat.

Käesolev teos on mõeldud Reichswehri juhi ja sõduri moraalseks ettevalmistuseks, selle sõduri, kes astub isamaakaitse teenistusse 12-ks aastaks. Pikk aeg on 12 aastat! Selle jooksul võib mõnigi *mittemõtleja sõdur mõtlema hakata*. Juhi ja dr. Schmidt'i teose ülesandeid on Reichswehri sõduri mõtteid juhtida soovitavaid radu. Sellel teosel on veel teine suur ülesanne inspireerida Saksa rahvast austama ja meeldivaks pidama teenistust Reichswehris, sest sageli kurdetakse Saksa ajakirjanduses soovitava elemendi puudumist Reichswehri komplekteerimiseks.

Teos jaguneb sisult kolme suurde ossa:

- A. Kasvatus elukutseliseks sõduriks.
- B. Kasvatus elukutseliseks inimeseks.
- C. Kasvatus kodanikuks.

Osa A jaguneb: õppemeetode, õppeplaani aluseid, õppeplaani ja eeskirjade doktriin, sõjakutse koolid ja sõjateadus, isiku kujundamine, tahtejõu kujundamine, iseloomu kujundamine, õppetöö korraldus, õpetaja, patsifism (sõjavastane õpetus), mehemeel (mehisus) ja vahvus, omakultuuri (Kõige-Saksa) tundmine, maadeteadus, ajalugu, distsipliin, au, seltsimehelikkus.

Osa B jaguneb: elukombed, toidud, joogid, nikotiin, seksuaal (sugulisi) küsimusi, sotsiaalküsimusi ja nende tähtsusest sõduri kasvatamisel; ametnik riigi, ühiskonna, kogukonna teenistuses ja kuidas sõjaväe kasvatus valmistab ette (kasulikult) selleks jne.

Osa C jaguneb: kuidas riiklik mõtlemine on rahva iseloomust, kodu ja isamaa mõiste, kuidas säilitada riiklik mõtteviit. —

Kõiki sisustikus mainitud (ja minult mainimata) küsimusi püütakse valgustada põhjalikult, käsitada filosoofiliselt. Kogu 200-leheküljelise teose leitmotiiviks on Rudolf Eucken'i mõte: „Midagi ei saaks inimene tõsiselt armastada, mida ta ei kohtleks kui igavikuni kestvat ja mille osana ta end igavikus ei tunneks“.

Meieaja Saksamaa saatust tulevat võtta kui ajutist nähtust, kui üleminevat nähtust, tulevat mõõta igaviku mõõdupuuga...

Iga küsimuse lahenduse põhjenduseks tsiteeritakse üldtunnustatud (eriti aga Saksa) filosoofe ja poete. See annab teosele elavuse ja muudab ta rikkalikuks ja hästi süstematiseerituks mõttekülluse koguks. Nii näiteks juhi ülesandeid defineeritakse nii: ... „Sõduri kasvataja peab lahendama ülesande, kuidas sõjaline kool võiks mõjutada selleks, et sõduris äratada rõõmu ja armastust oma **kutse** vastu ja neid tundeid temas säilitada“. Eriti toonitatakse ja selgitatakse sõna „**kutse**“, „**sõdurikutse**“ (amet), sest „sõduri vormirite ei tee veel meest sõduriks, vaid selleks saab ta alles sõduri kasvatus oma des“. Teos annab sõduri, sõduri-kodaniku kasvatus töö meetodi ja retsepti. Peab veel kord toonitama, et teos on mõeldud praeguse Saksamaa kodanikele ja ta kaitsevää moraalseks ettevalmistuseks, kasvatamiseks, kuid see teos on nii omapärane ja sisukas, et teda võib tõsiselt soovitada igale meie kaitseväälele kui huvitavat teost Saksa nüüdsete sõjaväe kasvatusvaadetele tutvunemiseks ja kui allikat, millest võib ammutada mõnegi kasuliku näpunäite ja mõtte ühe või teise sõjaväe kasvatus küsimuse lahendamisel.

E. A.

**Annuaire officiel des officiers de l'armée active a la date du 1-er juin 1927.** (Tegevväe ohvitseride aastaraamat 1-se juunini 1927), hind fr. 50. Berger-Levrault väljaanne. Ärid: Paris, Nancy, Strasbourg.

Suur 814 leheküljeline teos, mis sisaldab andmeid prantsuse sõjaväe organisatsioonist: keskasutuste ülesandeid, alluvust, väeosade nummeratsiooni, asukohti, tegelikku koosseisu (juhitud nimes, aadressid) jne.

Teos sisaldab muu seas kõikide väeliikide tegevväe ohvitseride nimekirju nende vanuse märkimisega.

Raamat on ametlikult heaks kiidetud sõjaministeeriumilt. Teose kasutamise kergendamiseks on lisatud tähestiku järele korraldatud materjalide tabelid.

\*

**Le brevet de chef de section** (Rühmaülema kutse omamisest), autor — Cochinet de Cléry. Charles-Lavauzelle'i kirjastus, Paris 1927. Hind fr. 4,80.

Raamat sisaldab programme ja juhendeid rühma ülema kutse omamiseks ning selgitab ja täiendab andmetega ametlikke juhendeid selles küsimuses.

Teost soovitatakse eriti nende iseõppijatele reservlastele, kes, olles reservis, kavatsevad muretseda rühmaülemale kutse tunnistust.

\*

Col. Alléhaut: *Elements de tactique générale*. Väljaantud: Nancy — Paris, Strasbourg, Berger-Levrault, 1927. a. (Üldtaktika elemente).

Omas eessõnas ütleb autor, et ta meeleldi piirdub sõjaväe operatsioonide peategevusega, nimelt lahinguga.

Väljamineks printsibist, et sõda ainult erijuhtumistest koosneb, hoiatab kolonel Alléhaut lugejat dogmatismi hädaohu eest. Ta soovib mitmekesiste meetodite uurimist, milliseid võiks tarvitada igasuguste probleemide lahendamisel. See 200-leheküljeline teos on ilustatud 48 skeemiga. Ta on eriti pühendatud kahe suure väeühenduse — diviisi ja korpuse lahingtegevuse uurimisele. Käsitades tänapäevaseid probleeme

ültaktika alal, pakub meile autor terveid, täis realsust, vaateid.

*Les chemins de fer allemands et la guerre*, par Marcel Peschaud. (Saksa raudteed ja sõda), hind 18 fr. Paris, Lavauzelle, 1927.

1914.—1918. sõda on meile näidanud, millist suurt osa mängisid raudteed moodsatel strateegilistel operatsioonidel.

Omas põhjalikus ning sisurikkas uurimisteoses näitab meile M. Peschaud, raudteevõrkude juhatuskomitee peasekretär, kuidas sakslased mõistsid kasutada suure konflikti ajal seda strateegilist peaelementi.

Eriti osava sulega seletab autor meile saksa tegevust raudtee alal ja see kirjeldus ei huvitaks mitte üksi sõjaväelasi, vaid kõiki neid, kes tänanest suurtest poliitilistest probleemidest on huvitatud.

(Revue d'artillerie, dets. 1927. a. andmetel).  
M. L.

## Sõjaväelisi teateid.

**Jaapan.** Väljamineks printsibist, et vaatamata mehhaaniliste ning keemiliste masinate suurest mõjust sõjas, kuulub viimane sõna lahingus jalaväe täägilöögil, möödapääsematule kahevõitlusele mees mehe vastu, otsustas Jaapani kõrgem sõjaväe juhatus anda õppustel tähtsama koha väljaõppes täägivõitlusele.

Hoolega valitud õpetaja on enamasti eraisik; ta on eriti lugupeetud ohvitseride ning sõdurite keskel. Poolteist tundi iga päev on pühendatud täägivõitluse harjutustele. Kui õppimine on küllalt edenenu, siis tarvitatakse igasugustel manöövritel tääki püssi otsas, et väeosasid harjutada selle relva tarvitamises.

Pealegi pole iialgi õppustel unustatud, et mehi tuleb drillida sarnaseks atakiks, mille hoog peab olema takistamatu. Seepärast

kraavide ja traataedade ületamised on peaharjutusi õppustel. 1 m kõrge ja 45 m laia traataia vallutamisel tarvitatakse erilist meetodit: atakeerivate üksuste esijärgud peavad enesest moodustama trampliini ja silda selleks, et järgnevad võiks kiiresti ületada traattökke ja tungida vastase positsiooni sisse. Eriti soovivatatakse sarnast meetodit, kui suurtükivägi pole suutnud traataedadesse oma tulega valmistada tarvilikke auke jalaväe läbipääsuks, või kui soovitakse säilitada aega ning saavutada ootamatust.

Tuleb tähendada siiski, et sarnane äge ja hoogne kallalätung, kus mehed valmis on edu nimel lamama okastraadil sillana, on mõeldav kultuurilt vana ja ülpatriootilise rahva juures. Jaapani sõjameest tuleb austades kadestada.

M. L.

## Vastused küsimustele.

1. Küsimus: Missugune vahe on riigiteenijate — ametnikkude ja vabateenijate vahel?

Vastus: Sellele küsimusele annab vastuse riigiteenistusseadus (R.T. nr. 149 — 1924. a.), mille järele ametnikkudeks loetakse riigiteenijad, kes teenivad riigiasutuste koosseisudes ettenähtud ametkohtadel, vabateenijad aga — riigiasutuste koosseisudes ettenähtud vabateenistuskohadel, või ajutiselt täidavad ametniku kohuseid (prg. 1). Ametnikkude ametkohad on riigiteenijate palga ja koosseisude seaduses (R.T. nr. 27 — 1927. a.) ja kaitsevägede palganormides (Sõjam. ksk. nr. 109 — 1927. a.) äramärgitud tähega „a“,

vabateenijate ametkohad — tähega „v“. Peale selle on ministritel, Riigikogu esimehel, riigisekretäril ja Riigikontrolöril õigus vabateenijate koosseise kinnitada (riigit. palgas. — R.T. nr. 27 — 1927. a. prg. 1). Kõik ülemäärased riigiteenijad loetakse vabateenijateks.

Ametnikkude õiguslik seisukord määratakse kindlaks riigiteenistusseadusega. Ühelt poolt seab seadus ametnikkudele üles tingimused, millele nad peavad vastama, et teenistusse võetud saada (prg. prg. 4 ja 5), teiselt poolt aga annab seadus ametnikkudele kindlustused (prg. prg. 39, 13, 14, 17 j. t.). Nii peab riigiametnik olema Vabariigi kodanik, valdama riigi keelt, olema

20 a. vana, peab omama vähemalt 6 a. kursusega algkooli hariduse jne. (prg. 4), kuid ametnikku ei saa ka teenistusest vallandada teisiti, kui seaduses eriti ettenähtud põhjustel (prg. 39, 42).

Vabateenija teenistuse vaherkord riigiga lahendatakse ainult osaliselt riigiteenistus-seadusega, osalt aga eraõiguse alusel tsiviilsead. teenistuslepingute kohta maksvate normide järele. Nii paneb seadus vabateenija peale üldiselt samad kohused, mis riigiteenija peale, kuid teenistusse vastuvõtmisel ei sea seadus neile mingisuguseid nõudmisi üles; teenistusse võtmine on jäetud täiesti ülemuse vaba äranägemise hoolde. Samuti ei ole aga ka teisest küljest seadus vabateenijate kohta ette näinud mingisuguseid teenistuslisi kindlustusi, — nende saatus on jäetud ka selles suhtes ülemuse hoolde. Igat vabateenijat võib ülemus vabalt igal ajal teenistusest vallandada kuu aega ette üteldes (riigit. sead. prg. 3, B.E.S. prg. 3483).

Lõpuks tuleb tähendada, et kõik kaitsevõtte koosseisudes ettenähtud „erisisikute“ ametkohtadel teenivad tulevad lugeda riigiteenijateks.

**K ü s i m u s:** Kas koosseisu kitsenduse puhul pärast 1. apr. 1927. a. teenistusest vabastatud ülemäärane riigiteenija on õigustatud saama  $4\frac{1}{2}$  kuu palka?

**V a s t u s:** On õigustatud saama 1 kuu palga. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse (R.T. nr. 27 — 1927. a.) prg. 1 järele loetakse ülemäärased riigiteenijad vabateenijateks. Riigiteenistuse seaduse (R.T. nr. 149 — 1924. a.) prg. 2 järele lahendatakse teenistusvaherkord riigi- ja vabateenijate vahel teenistuslepingute kohta käivate tsiviilseaduse eeskirjade alusel. Maksva tsiviilseaduse (B.E.S. prg. 4186) alusel on teenistusse määraval ülemusel õigus vabateenijaga, kes teenistusse võetud määramata aja peale, igal ajal oma äranägemise järele teenistusvaherkorda lõpetada, sellest kuu aega etteüteldes. Kuna etteütlemise tingimus seaduse mõtte järele teenija huvisid kaitseb, siis ei ole kahtlust, et etteütlemist võib asendada etteütlemise ajal võrdse, s. o. 1 kuu palga ettemaksmisega. Riigiteenistusseaduse prg. 17, mis ette näeb kuni  $4\frac{1}{2}$  kuu palga edasi maksmist ametkoha kaotamise puhul, ei ole maksev vabateenijate kohta, kuna riigiteenistusest vabastamise puhul palga edasimaksmise seadus (R. T. nr. 100 — 1926. a. sead. nr. 117) riigiteenistusseaduse maksmahak-

kamisega 1. apr. 1927. a. vabateenijate kohta oma maksvuse kaotab.

**3. K ü s i m u s:** Kas kantakse väeosa ohvitseride aukohtu poolt määratud noomitus kiidu- ja karistuse raamatusse?

**V a s t u s:** Eitav. Distiplinaar karistuste seadluse prg. 47 käsib kiidu- ja karistuste raamatusse kanda kohtu- ja distiplinaar korras määratud karistused. Aukohtu poolt määratud karistuste sissekandmist seadus ette ei näe.

**4. K ü s i m u s:** Kas väeosa ülem on õigustatud lisatasu väljamaksmisest keelduma juhtumisel, kui üleajateenija kaitsevõtte palganormides loetletud tingimustele vastab.

**V a s t u s:** Ei ole õigustatud. Kv. palganormide (Sõm. ksk. nr. 109 — 1927. a.) lisareeglite prg. 6 põhjal tekib igalühel üleajateenijal, kes vastab kõigile selles prg. loetletud tingimustele, õigus ühekordse lisatasu saamiseks. Keeldub ülemus lisatasu maksmast, siis võib distiplinaar karistuste seadluse prg. prg. 58 ja 65 korras kaebtust tõsta.

**5. K ü s i m u s:** Kas haiguse tagajärjel ja teenistuse kestuse tähtaja lõpul teenistusest vabastatud üleajateenija on õigustatud ühe kuu palga ette saama?

**V a s t u s:** Jaatav. Koosseisude vähendamise tõttu teenistusest vab. kv. teenistustasu edasimaksmise seadlus (R. T. nr. 41 — 1927. a.) muudab ära vabatahtlikult üleajateenijate rahvaväelaste aj. määrust (R. T. nr. 59/60 — 1920. a. sead. 170) prg. 7 märkus 2 ainult sama prg. p. 2 kohta käivas osas, s. o. koosseisude kitsenduse tõttu teenistusest vabastatud üleajateenijate kohta, määrates neile 1 kuu palga asemel kuni  $4\frac{1}{2}$  kuu palga ettemaksmise. Sama prg.-i p. p. 1 ja 5 põhjal teenistusest vabastavate üleajateenijate kohta aga on endiselt maksmata jäänud prg. 7 märkus 2., s. o. teenistuse kestuse tähtaja lõpul ja haiguse tagajärjel vabastatud üleajateenijad on endiselt õigustatud 1 kuu palga ette saama.

**6. K ü s i m u s:** Kas ohvitser, kes on määratud mittevakant kompanii ülema k. t. rivi alal, on õigustatud saama peale teist kuud suurendatud palka?

**V a s t u s:** Kaitseväe mittevakant ametkohtade kohustetäitjate palgaseadlus (R. T. nr. 45/46 — 1925. a.) määrab kõrgendatud palga ohvitseridele, kes on määratud mittevakant ametkohtadele kohustetäitjaks. Tekib küsimus, kas võib „rivi alal“ määratud kohustetäitjat lugeda k. t.

selle seadluse mõttes. Sellele küsimusele tuleb vastata eitavalt. Seadluse aluseks on põhimõte tasutada isikut, kes täidab kõiki ametkoha kompetentsi kuuluvaid ülesandeid ja täielikku vastutust kannab. Ametkoha kompetentsist eraldatud kitsa ala ülesannete täitmise eest seadus mingisugust eritasu ette näinud ei ole. Peab tähendama, et seadus üldse ei tunne kohustetäitjat teataval piiratud alal. Sellepärast tuleb arvata, et küsimuse all olev ohvitser võiks eelpoolnimetatud seadluse alla kuuluda ainult juhtumisel, kui teda loetakse mitte k. t. rivi alal, vaid k. t. kv. ohv. teenistuskäigu seadluse (R. T. nr. 37/38 — 1924. a.) mõttes.

7. Küsimus: Kas kaitseväes teenivatel riigiteenijatel on õigus laagri päeväraha saada?

Vastus: 13. jaan. s. a. võttis Vabariigi Valitsus vastu seadluse, mille järele kõik kaitseväes teenivad riigiteenijad laagri-, manöövri- ja navigatsioonipäevarahade õiguslisteks loetakse ühesugustel alustel kaitsevällastega, alates 1. maist 1927. a. Seadlus ilmub lähematel päevadel „Riigi Teatajas“.

8. Küsimus: Missuguse aasta atestatsioon tuleb aluseks võtta viimasena üheksa ühesuguse lisatasu maksimisele üleaajateenijale, kellel kolm teenistusaastat täis sai septembris 1927. a., ja millal lisatasu maksta?

Vastus: Kaitsevälaste atesteerimise seadluse (R. T. nr. 1 — 1924. a.) prg. prg.

5 ja 8 mõtte järele peavad atesteeritama kõik atest. seadl. alla kuuluvad, kes atesteerimisaasta lõpuks või tegelikult teenistusest lahkumise päevaks ühes väeosas vähemalt kolm kuud on teeninud. Nende kohta, kes üheski väeosas kolme kuud ei ole teeninud, jääb maksvaks eelmise aasta atestatsioon. Kv. palganormide (Sõjam. ksk. nr. 109 — 1927. a.) lisareeglite prg. 6 annab üleaajateenijatele lisatasu õiguse juhusel, kui ta viimasele teenistusaastal hästi atesteeritud. Selle „viimase teenistusaasta“ all tuleb mõelda teenistusaastat atest. seadl. mõttes, s. o. seda kõige lühemat aja vältust, mille eest atesteeritakse. Sarnaseks ajamääraks on kolm kuud tingimusel, kui see mööda on saadetud ühes väeosas või asutuses.

Nende kaalutluste põhjal tuleb arvata, et üleaajateenija, kelle kolm teenistusaastat väljateenitud septembriks, kui ta ühes väeosas teenis vähemalt 3 kuud, lisatasu küsimuse otsustamisel on mööduandev 1927. a. atestatsioon, s. o. tema on õigustatud lisatasu saama ainult juhusel, kui ta 1927. a. hästi atesteeritud. Sellest järeldub ka, et lisatasu andmist ei saa otsustada enne, kui on selgunud atesteerimisperioodi atesteerimise tagajärjed. Igatahes ei või lisatasu välja maksta enne, kui on täidetud kõik kv. palganormide lisareeglite prg. 6 ettenähtud nõuded, s. o. „kolmeaastase vahetpidamata teenistusajajooksul kaks aastat „hea“ atestatsioon, nende seas viimane aasta. —1.

## Kaitseväe elu.

### Kindralstaabi raamatukogu tegevusest 1927. a.

Möödunud aastal viidi Kindralstaabi Raamatukogus organisatsiooni alal läbi mitmed uuendused, muuseas sai raamatukogu ka ümberkorraldatud.

Raamatukogu ümberkorraldusel lahendati järgmised põhilised:

1) Töötati välja lihtne, kuid otstarbekohane kaitseväe raamatukogude korraldamise süsteem. Sel alal töötati välja uus kodukord ja käsiraamat „Kaitseväe raamatukogude sisemine korraldus“. Viimane vaadati 1. märtsil l. a. Kindralstaabiülevalt määratud komisjoni poolt läbi ja leiti see täiesti tarvilik olevat ohvitseride, sõdurite ja suuremate kaitseväe raamatukogude korraldamiseks. Käsiraamat koosneb seitsmest peatükist ühes selgitavate lisadega, mis käsitlevad otstarbekohasemat raamatukogude korraldamist. Üldse võimaldab käsiraamat raamatutarvitajale selgemat ülevaadet ja sisu kerge-

mat meelespidamist. Käesolev käsiraamat on aluseks võetud kaitseväe raamatukogude edaspidisele arengule. Käsiraamatu on läbivaadatud ka Tallinna linna- ja Tartu ülikooli raamatukogude hoidjad ja leidnud selle täiesti otstarbekohase olevat.

2) Tutvustati meie kaitseväe juhte välisriikide parema sõjakirjandusega. Ilmus raamatute nimestik, mis erialade esindajate poolt läbivaadatud, seega kaunis täielik ja asjatundlikult kokku seatud. Ühtlasi on korraldatud järjekindel välisriikide sõjakirjanduse retsensioon ja tutvustamine „Sõduris“.

3) Hõlbustati väliskirjanduse tellimist väeosadele ja üksikutele kaitsevällastele. Sel alal Kindralstaabi Raamatukogu on tutvustanud ja propageerinud kirjandust.

Et sõja- ja üldkirjanduse soetamist meie kaitseväele panna kindlamale alusele ja selle tellimist nii väeosadele kui üksikutele ohvitseridele ja kõigile kirjanduse tarvitajatele kaitsevällastele teha võimalikult hõlpsamaks, Kind-

ralstaabi Raamatukogu sõlmis lepingu suuremate ja soliidimate Tallinna raamatukauplustega, millised soetavad kodu- kui ka väljamail ilmunud kirjandust teatud hinnasoodustusega, ja on seda siiani teinud korralikult ja täpselt.

Uue korralduse järele jaguneb Kindralstaabi Raamatukogu kolme ossa:

1) laenu-, 2) käsi-, ja 3) arhiivkoguks.

I. Laenukogust laenatakse raamatuid soovijatele tarvitamiseks tasuta, ja iga lugeja võib saada korraga mitte rohkem kui kolm raamatut, ning võib neid oma käes pidada mitte üle ühe kuu. Raamatute väljaandmine on igal äripäeval kella 10—14-ni.

II. Käsiogusse on koondatud mitmesugused käsi- ja sõnaraamatud, leksikonid, seaduste kogud, haruldased trükitooted, bibliograafilised tööd jne. Käsiogust võib tarvitaja raamatuid saada ainult kohapeal lugemiseks.

III. Arhiivogusse on koondatud ajaloolise tähtsusega raamatud, mis on tarvillikud eriuurimuste toimetamiseks. Arhiivkogust raamatuid välja ei laenata. Neid võib tarvitada ainult kohapeal teaduslikkudeks töödeks.

Kõigi kaitseväe osade ja -haigemajade raamatukogude korraldamine sünnib Kindralstaabi Raamatukogu hoidja juhatusel ja näpunäidete järele.

Raamatukogu oli ümberkorralduse ja revideerimise tõttu suletud 1. a. veebruarist kuni septembrini. Raamatuid laenati läinud aasta jooksul (septembrist kuni detsembrini, mil raamatukogu avatud oli): sõjateaduslisi — 1060 köidet, ilukirjanduslisi — 2595 köidet ja muid raamatuid — 668 köidet. Lugejaid oli sama aja kestel 523.

Raamatukogu on läinud aasta jooksul rikastunud hulga raamatutega; peale selle veel mõned annetatud raamatud.

Raamatukogu juures on ka lugemislaud,

kuhu käivad tähtsamad kodu- ja välismaade ajalehed ja ajakirjad, nagu „Päevaleht“, „Postimees“, „Vaba Maa“, „Kaja“, „Rahva Sõna“, „Times“, „Sõdur“, „Kaitse Kodu!“, „Voina i Revolutsia“, „Aviaatsia i Hiimija“, „Militärwochenblatt“, „Wissen und Wehr“, „Militärtechnische und -wissenschaftliche Mitteilungen“, „Revue d'Artillerie“, „Revue de Cavalerie“, „Journal of the Royal United Service Institution“, „Army Quarterly“, „Army Ordnance“, „The Royal Tank Corps Journal“, „Coast Artillery Journal“ ja hulk teisi.

Tagasi vaadates, peab tunnustama, et Kindralstaabi Raamatukogu tegevus on olnud möödunud aastal viljakas. Jääb vaid soovida, et raamatukogu samas sihis edasi töötaks ja ta viljakus käesoleval aastal veelgi kasvaks.

E. M.

### 3-da diviisi õppekompanii XI lend.

19. jaanuaril s. a. laskis õppekompanii välja XI lennu. Selle lennu töö algas 30. septembril l. a. ja lõppes 14. jaanuaril s. a. Eksamineerimise komisjoni poolt tunnustati kursuse lõpetanuteks: väga hästi — 31 õpilast, hästi — 61 õpilast ja rahuldavalt — 16 õpilast. Peale selle lõpetas ekstermina kursuse 6. jalaväe rügemendi kapral Tusti.

Diviisiülema poolt ülendati: eriliselt väga heade tagajärgedega (keskmine number 5) lõpetajad (17 õpilast) nooremateks allohvitserideks, väga heade ja heade tagajärgedega lõpetajad — kapraliteks.

Peale ülendamist tänas diviisiülem õpetajaid kui ka noori kaitseväe juhte tehtud tubli töö ja vaeva eest, mille järele staabiilem, kindralstaabi kolonel Parv lõpetajatele tunnustused välja jagas.

E—dt.

## Sport kaitseväes.

### Allohvitseride kooli suusavõistlused.

Teispäeval, 17. skp. kell 15.00 korraldas Allohvitseride kooli spordikomisjon kooli üksustevahelisi suusavõistlused. Võistlusmaa pikkus oli umbes 4 km. Võistlused peeti kahes klassis Tallinna kitsarööplise ja Ülemiste järve vahelisel maalal. Ilm oli võistlusteks võrdlemisi soodne.

Võistlustele oli ilmunud õige rohkearvuline kogu õpilasi — kogusummas 140. Enne startimist pööras kooli ülem major Siir võistlejate ja võistlust jälgima tulnud õpilaste poole aiakohase kõnega, alla kriipsutatud suusaspordi tähtsust kaitseväes. Võistluse tulemused osutasid headeks. Mõned õpilased näitasid isegi väga häid tagajärgi, nagu 2. laskurkompanii reamees Edgar Freiberg, kes kattis maa 18 min. 27 sek., jättes teised kaugemale maha.

Lõputulemused osutasid järgmistena:

A. klassis: 1. n.a.o. Johannes Lill — 2. laskurkomp.; 2. n.a.o. Bronislav Eksta — õppepat.; 3. n.a.o. Alfred Neimann — 1. laskurkompanii.

B. klassis: 1. Edgar Freiberg — 2. lask.-komp., 18 min. 27 sek.; 2. Gustav Neiland — 3. lask.-komp., 20 min. 46 sek.; 3. August Lamp — 2. lask.-komp., 21 min. 5 sek.; 4. Robert Kraav — 1. lask.-komp.; 5. August Tuvikene — õppepat.; 6. Evald Steinberg — õppepat.; 7. Gustav Poomann — õppepat.; 8. Heindrich Ilves — 2. lask.-komp.; 9. Os-

kar Einaradt — 2. lask.-komp.; 10. August Birkan — 2. lask.-komp.

Kohti oli 15. Auhindasid — 10. Üksused omastid punkte: 1. — 2. laskurkompanii — 50 p.; 2. — õppepatari — 30 p.; 3. — 3. komp. — 20 p.; 4. — 1. komp. — 17 p. ja 5. — r.klp. komp. — 4 p.

Rändauhinna — suusataja kuu — omandas esmakordselt 2. laskurkompanii. Mõlemis klassis kohtadele tulijatele anneti ergutusauhinnaks väärtuslikud asjad ja diplomid.

—ler.

### 1. Soomusrongide rügemendi suusavõistlused

13., 14. ja 15. jaanuaril k. a. peeti 1. soomur. rügemendis suusavõistlusi.

Võistlusaladeks olid: 1) 10 klm suusatamine, vaba riietus, 2) 8—9 klm suusatamine rakkmes murdmaastikul, 3) k. klp. jagude vaheline suusatamine ühes laskmisega. Maa pikkus 10 klm. Võistlused peeti A ja B klassis.

Tagajärjed olid järgmised:

#### A klass.

10 klm suusatamine, vaba riietus — osavõtjaid 5. 1) n.-ltn. Veborn Ir. kerge sr. „kpt. Irv“ — aeg 49:38,5; 2) n.-ltn. Kurs — Ir. kerge sr. „kpt. Irv“ — aeg 56:49,1; 3) v.-allohv. Velder-

## Allohviteride kooli suusavõistlused.



Rändauhinna võitja 2. kompanii meeskond ühes kompanii ohvitsridega. Keskel kompül. ltn. See, temast vasakul ltn. Köhler, paremal spordikomisjoni sekretäär ltn. Lomp.

mann — lr. raske soomusrong. 8—9 klm rak. mes murdmaastikul — osavõtjaid 5. 1) n.-ltn. Veborn — lr. ker. sr. „kpt. Irv“ — aeg 63:52,1; 2) v. a. o. Veldermann, Artur — lr. raske soomusrong — aeg 68:16,5; 3) v. a. o. Roos, Kristjan — lr. raske soomusrong.

## B klass.

10 klm suusatamine, vaba riietus — osavõtjaid 20. 1) noor Soover — lr. kerge sr. „kpt. Irv“ — aeg 55:47,9; 2) noor Shuuba — lr. kerge sr. „kpt. Irv“ — aeg 56:17,6; 3) noor Esberg — sr. õppekompanii.

8—9 klm rakmes murdmaastikul — osavõtjaid 18. 1) noor Soover — lr. kerge sr. „kpt. Irv“ — aeg 69:15,2; 2) noor Pust — lr. kerge sr. „kpt. Irv“ — aeg 69:20; 3) noor Shuuba — lr. kerge sr. „kpt. Irv“.

K. klp. jagude vaheline suusatamine — 1) lr. kerge soomusrong „kpt. Irv“ I meeskond — aeg 63:3,7 — 6 punkti. Koosseis: n.-ltn. Veborn, n.-ltn. Kurs, noored Shuuba, Soover, Pust, Päärt, Josing, Haase; 2) sr. õppekompanii meeskond 6 p.; 3) lr. kerge soomusrong „kpt. Irv“ II meeskond 5 p.

Rügemendi allüksustest omandasid punkte: 1) kerge soomusrong „kpt. Irv“ 61 punkti; 2) sr. õppekompanii 19 punkti; 3) raske soomusrong 4 punkti.

Võistlusi tuleb hästi kordalainuks lugeda. Esimene kohale tulnud k. klp. jagu kattis maa parema ajaga kui möödunud aastal kv. üleriiklistel võistlustel esimesena kohale tulnud jagu (sõit oli sama teed mööda). Tagajärjed oleksid ehk veelgi paremad olnud, kui sula ilm oma halvavat mõju ei oleks avaldanud.

P. J.

## Tallinna garnisoni tõste- ja maadlusvõistlused.

Tallinna garnisoni raskejõustiku võistlused tõstmises ja maadluses peeti 19.—21. jaan. s. a. „Sõdurite Kodus“.

Nagu alati kõik kaitseväge spordivõistlused on leidnud kaitseväge sportlaskonna poolt elavat osavõttu, olid ka käesolevad õige arurikkad. Eriti raskejõustiku võistluseid võib rekordseteks pidada. Peale eelnimetatute, kujunesid ka võistlused tagajärgede saavutamises väga headeks.

Tõstmises saavutati kaks Eesti, 11 kaitseväge ja 12 garnisoni rekordi. Peale selle korrati 2 Eesti, 2 kaitseväge ja 2 garnisoni rekordi.

Rekordide püstitajaks oli peaaesjalikult raskekaalus noor ilmarekordlane kapral Luhaäär, kes oma imetlemisväärt puhta tehnikaga ja jõuga raske tõstekangi mängides üles upitas, sellega alati publikult kauakestva aplausi välja kutsus. Tema arvele tuleb kirjutada 2 Eesti, 3 kv. ja 3 garnisoni rekordi. — Teiseks on hea tulevikulootusega poolraskekaallane Kukk, kes samuti kordas 1 Eesti ja püstitas 4 kv. ja 4 garnisoni uut rekordi. Väike Grosberg — sulgkaalus ei jäänud sugugi suurtest meestest maha ja püüab ikka edasi. Seda ta võib, kui ta sarnase innuga ja tahtega edasi rühib. Möödunud aastast, mil esines ta juhuslikult esimest korda, on ta märksa parem. Nüüd märkis ta oma arvele 2 kv. ja 2 garnisoni rekordi. Peale nende on palju häid tulevikumehi, kes ka puhast tööd ja selle häid tulemusi näitasid.

Maadlusvõistlustest osavõtjate arvukas perc oli samuti oma kõrgusel ja möödunud aastast tunduvalt parem. Üllatuseks oli noorte algajate maadlejate sitkus, mis isegi vanad selle ala mitmekordsed meistrid allaandma sundis. Nii pidi leppima vanameister Pohla — poolraskekaalus teise ko-

haga ja kergekaalus Reimann hoopis kohast ilma jääma.

Võistlustulemused kujunesid järgmiselt:

Tõstmises.

Sulgkaal — osavõtjaid 7. 1. spetsialist Roman Grosberg — merev. — rebim, ühega 45 kg, tõukamisega ühega 67,5 kg uus kv. ja garn. rek., endine 62,5 kg, rebim, kah. 45 kg endise rek. kordamine, tõukamine kahega 87,5 kg, uus kv. ja garn. rek., endine 85 kg; 2. n. a. o. Otto Ferchen — allohv. kool — 50+52,5+65+85 kg = 252,5 kg; rms. August Neimann — auto-tank, div. — 42,5+57,5+57,5+75=232,5 kg.

Kergekaal — osavõtjaid — 5. 1. v. a.-o. Arnold Ahven — allohv. k. — 52,5+72,5+62,5+90 kg = 277,5 kg; 2. kapral August Treial — auto-tank, div. — 42,5+62,5+85 kg = 252,5 kg; 3. noor Alexander Kont — sidepat. — 50+50+65+80 kg. = 245 kilogrammi.

Keskkaal — osavõtjaid — 11. 1. n. a.-o. Eduard Tõnts — 10 jal. rüg. — 62,5+67,5+75+95 kg = 300 kg; 2. kapral Juulius Teekmann — allohv. k. — 55+72,5+70+95 kg = 292,5 kg; 3. noor Herbert Viismann — 10 jal. rüg. — 55+70+60+95 kg = 280 kg.

Poolraskekaal — osavõtjaid — 12. Meistri koha omandas II j. madrus Leonhard Kukk — merevägi — rebis ühega 72,5 kg uus kv. ja garn. rek., end. 67,5 kg, tõuk. üh. — 87,5 kg uus kv. ja garn. rek. end. 80 kg; reb. kah. — 90 kg, väljaspool võistlust 92,5 kg, uus kaitseväge ja garnisoni rek., endine 79 kg, tõuk. kah. — 127,5 kg Eesti rek. kordamine ja uus kv. ja garn. rek., end. 110; 1. II j. m. Teofil Süts — merev. — 60+67,5+72,5+95 kg = 295 kg; 2. n. a.-o. Oskar Kivi — 10 jalav. rüg. — 52,5+70+72,5+95 kg = 290 kg; 3. II j. madr. Alfred Meejärv — merev. — 55+65+72,5+95 kg = 287,5 kg.; 4. n. a.-o. Elmar Kivistik — allohv. k. — 55+65+70+90 kg. = 280 kg.; 5. rm. Robert Anupõld — sama — 52,5+65+65+95 kg = 277,5 kg.

Raskekaal — osavõtjaid — 4. Meistri koha ja nime omas auga kapral Arnold Luhaäär — sidepatalonist — reb. üh. 85 kg. Uus kv. ja garn. rek., end. 82,5 kg, tõuk. üh. 100 kg, väljaspool võistlust 105 kg uus Eesti rek., end. 97,5 kg ja uus kv. ja garn. rek., end 100 kg., reb. kahega 110 kg. uus Eesti, kv. ja garn. rek., end. Eesti 105 kg, kv. ja garn. 100 kg, tõukamisega kahega 140 kg uus kv. ja garn. rek., end. 130 kg — kokku 435 kg.; 1. v. a.-o. Johannes Pür — allohv. k. — 55+72,5+75+100 kg. = 302,5 kg.; 2. reamees Peeter Puna — sama — 50+0+67,5+90 kg. = 207,5 kg.

Väljaspool võistlust püstitasid surumises kahe käega uued rekordid:

1. Noor Herbert Viismann — keskkaalus — 75 kg, uus garn. rek., end. 72,5 kg.

2. II j. madrus Leonhard Kukk — poolraskekaalus — 90 kg, uus kv. ja garn. rek., end. 77,5 kg.

3. Kapral Arnold Luhaäär — raskekaal — 97,5 kg, Eesti rek. kordamine ja uus kv. ja garn. rek., endine 72,5 kg.

Maadlemises.

Sulgkaal — osavõtjaid 12. 1. II j. madrus Heinrich Kristal — merev. 5 võitu ilma kaotusteta; 2. v. a.-o. Arnold Ahven — allohv. k. — 5 v. 1 k.; 3. rms. Jaan Luigaleht — sama 4 v. 2 k.; 4. v. a.-o. Axel Saarva — merev. — 3 v. 3 k.; 5. rms. Artur Samblik — allohv. k. — 2 v. 3 k.

Kergekaal — osavõtjaid 8. 1. kdt. Johannes Lagle — sõjak. — 5 võitu ilma kaotusteta; 2. rms.

August Rode — 10. jalav. rüg. 3 v. 1 k.; 3. reamees Albert Potmann — allohv. k. 2 v. 2 k.

Keskkaal — osavõtjaid 14. 1. n. a.-o. Eduard Tõnts — 10 jalav. rüg. 5 võitu kaotuseta; 2 kpr. Fridrich Lina — sidep. 3 v. 1 k.; 3. n. a.-o. Woldemar Parker — üks.-esk. — 4 v. 1 k.; 4. noor Arnold Tolbak — sidep. 3 v. 2 k.; 5 n. p. kdt. Elmar Müll — sõjakool — 2 v. 2 k.

Poolraskekaal — osavõtjaid 8. 1. rms. Johannes Maripuu — auto-tank, div. — 4 võitu; 2. n. a.-o. Alexander Pohla — sõjamin. — 4 v. 1 k.; 3. v. a.-o. Arnold Arnemann — merev. 2 v. 1 k.

Raskekaal — osavõtjaid — 6. Selles kaalus erilist huvi pakkus maailma rekordi omaniku kapral Luhaäär esmakordne esinemine selles spordiharus. Esimene kokkupuutumine rms. Rähk'iga osutus juba 1 min. 24 sek. jooksul ilmameistrile saatuslikseks. Sama kurvalt käis käsi rms. Ilves' ega, kes ta 1 min. 14 sek. õlgadele pani. Siin ei olnud küll mitte süüdi jõu väheus, vaid tehnika ja võtete kasutamine. 1. rms. Alexander Rähk — allohv. k. — 3 v.; 2. rms. Woldemar Ulst — sama — 2 v. 1 k.; 3. noor Johannes Prass — auto-tank, div. 2 v. 1 k.

Kõigile kohtadele tulijatele annetati väärtuslised auhinnad. Auhinnad jagati välja kohe peale võistluste lõppu isiklikult garnisoni ülema kindralmajor Unt'i poolt. Garnisoni ülem tänas kõiki osavõtjaid, eriti suurevaeva nägijaid — kohtadele tulnud.

Peale võistluste lõppu oli korraldatud garnisoni spordikomisioni poolt tantsuõhtu. Lõpuvõistlustele ja tantsuõhtule oli rohkesti ilmunud publikut, mis haruldaseks nähtuseks sõdurite kodus, Lõbus koosviibimine kestis hilja ööni. L—ks.

## Sõjaväe kroonika.

**Poola Vabariigi Sõjaväe esindaja Eestis ja Lätis, Kindralstaabi major S. KARA, on Poola presidendilt 28. jaanuaril s. a. ülen- datud Kindralstaabi Kolonel-leitnandiks.**

**Kolonel Kara oli vanemaid majoreid Poola sõjaväes ja teenis vastutavatel koh- tadel Poola Kindralstaabis ja Sõjaväe õppe- asutustes. Meile saabus kolonel Kara Poola Sõjaväe esindajana oktoobris 1927.**

## Uusi raamatuid Kindralstaabi raamatukogus.

6. 9562, 9564, 9566. Parv, A. Maastiku or- ganiseerimine. I-ne osa. Kindlustatud positsiooni elemendid. Pärnu, 1927. 157 lhk.

6. 9563, 9565, 9567. Parv, A. Maastiku or- ganiseerimine. Joonistused I-se osa juure. Pär- nu, 1927. 67 lhk.

6. 9568, 9570, 9572. Parv, A. Maastiku or- ganiseerimine. II-ne osa. Positsioonide organi- seerimise üldpõhimõtted ja talitusviisid. Pärnu, 1927. 137 lhk.

## Toimetusele saadetud kirjandus.

Karl Ehrmann: „Sõna, Sajand, Linn ja Püss.“ 63 lehek.